

Druga številka // iz sveta ptic: O mavrično pisanih in dolgočasno obarvanih pticah //
poljudni članek: Podobe ptic na antičnih novcih // ornitološki potopis: Sultanat Oman //
varstvo ptic in narave: Ogroženi metulji vlažnih travnikov // portret: Pogoreleček

Svet ptic: 02,'05

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS / letnik 11, številka 02, oktober 2005 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 11, številka 02, oktober 2005//ISSN: 1580-3600
prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS — BirdLife Slovenia®), Tržaška 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS — BirdLife Slovenia®), Tržaška 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si
www.ptice.org

glavna urednica:

Urša Koce

e-mail: ursa.koce@dopps-drustvo.si

tehnični urednik:

Andrej Figelj

uredniški odbor: Damijan Denac, Tomaž Mihelič,

dr. Al Vrezec, Eva Vukelič

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom in fotoliti: Fotolito Dolenc d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 1700 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo RS, in Grand hotel Union d.d. Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: ursa.koce@dopps-drustvo.si

Za objavo oglasov pokličite na društven telefon ali pošljite e-mail na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: mag. Slavko Polak

podpredsednik: Damijan Denac

upravni odbor: Katarina Aleš, Dejan Bordjan, Bojana Fajdiga, Marjan Gobec, Vojko Havliček, Jernej Figelj, Dušan Klenovšek, dr. Andreja Ramšak, Borut Rubinič, Žiga Iztok Remec, Dušan Sova, dr. Boštjan Surina, dr. Simon Širca, Dušan Šuštaršič, dr. Al Vrezec

nadzorni odbor: dr. Tatjana Čelik, Andrej Hudoklin (predsednik),

dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta

direktor Marijan Logar

poslovni račun: 02018-0018257011 pri NLB

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Sveta starogrška sova je pravzaprav čuk (*Athene noctua*), ki je bil posvečen grški boginji modrosti Ateni. Na sliki je podoba čuka na srebrni atenski tetradrahmi iz 5. stoletja pred našim štetjem, v ozadju atenska akropola. foto: Al Vrezec

glavni sponzor DOPPS

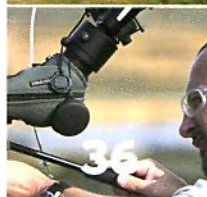
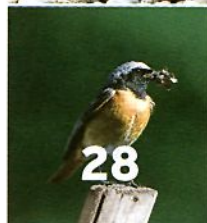
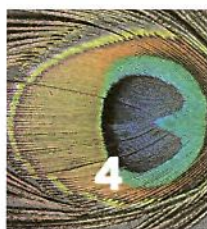

GRAND HOTEL UNION D.D.
14100 Ljubljana, Slovenija

ZIVLJENJE NISO LE BESEDE
WWW.MOBITEL.SI

Priradoslovni muzej Slovenije
Slovenian Museum of Natural History

4

O mavrično pisanih in dolgočasno obarvanih pticah

//Davorin Tome

6

Podobe ptic na antičnih novcih

//Al Vrezec

12

Sultanat Oman – okus datljev in vonj kadila

//Slavko Polak

16

Ogroženi metulji vlažnih travnikov

//Valerija Zakšek

18

Skupinski popis Tolminskega 2005

//Tomaž Mihelič

20

Pomagati beloglavim jastrebom?

Zakaj pa ne!

//Maša Kodrič

22

Program DOPPS-a oktober – december 2005

25

Pticam prijazni vrtovi na Mažarskem

//Kriszta Marta in Atilla Krall

26

Slonokoščena žolna (*Campephilus principalis*) ponovno odkrita

//Urša Koce

27

DRAVA – evropska reka male čigre

//Urša Koce

28

Pogoreleček

//Jernej Figelj

30

Tabor za mlade ornitologe v Mostu na Soči

//Eva Vukelič

31

Anketa: Mladi ornitologi o taboru

//Urša Koce

34

Vonarsko jezero

//Zdravko Podhraški

36

Digiskopija – kaj je to?

//Iztok Škornik

40

Novice

»Zakaj pa se vam zdi varstvo ptic sploh pomembno?« me je, ko sem se prijavljala na delovno mesto predstavnika za stike z javnostjo v pisarni DOPPS, vprašal Tomaž Mihelič.

Presenečeno sem zajela sapo, saj takšnega vprašanja nisem pričakovala. Pred prihodom na zadnji pogovor pred končno izbiro sem prišla pripravljena na podrobna vprašanja o tem, kako si predstavljam delo v pisarni, kaj nameravam storiti za to, da bo društvo bolj prepoznavno v javnosti in na kakšen način bom to naredila.

Zbrala sem se in še enkrat globoko vdihnila. Nisem bila čisto prepričana, da od mene res želi slišati tisto, kar se mi je kljub družboslovni izobrazbi in dejstvu, da sem vsa leta doslej delala le na družboslovnem področju, zdelo nekaj najbolj samoumevnega: ptice so pri tem pomembne, ker so del narave, seveda. So lepe, vznemirljive, raznovrstne in skrivnostne, a še več kot to: kažejo nam, kako skrbimo za naravo nasploh. Če jih bomo torej varovali, bomo varovali tudi naravo, in če bo okolje prijazno pticam, bo prijazno tudi nam! Tomaž je pokimal ...

Prijatelji in znanci, ki sem jim v začetku aprila povedala, da odhajam v službo na DOPPS, so reagirali različno. Eni so mi z navdušenjem čestitali, ker sem dobila priložnost sodelovati z najboljšimi naravovarstveniki pri nas, drugi so me začudeno spraševali: »Ja kaj boš pa delala za ptičarje?«

Marjana Ahačič, stiki z javnostjo

»Dela je kajpada dovolj in še več. Za »ptičarje«, seveda. Skromno namreč upam, da je z mojim prihodom na DOPPS marsikateremu kolegu lažje, ker lahko več časa posveti pticam, raziskovanju, naravovarstvenemu in izobraževalnemu delu. Dela imam dovolj in še čez tudi s pticami, ki jih skušam približati predvsem vsem tistim, ki jih še opazijo ne, pa tudi onim, ki bi radi kaj naredili zanje in ne vedo kako.

Ob tem sem vsak dan, ko pridem v službo, osupla in navdušena nad količino in globino znanja, ki ga imajo tako mladi kot izkušeni kolegi, ornitologi. Delo v DOPPS-ovi pisarni je zanje mnogo, mnogo več kot le služba. V prvi vrsti gre prav pri vseh za ljubezen do vsega živega, podkrepljeno z leti dela in študija. Samo upam lahko, da bo tudi meni nekoč uspelo ujeti delček tega velikega znanja. S svojim navdušenjem so me okužili že prvi dan ...

Veliko dela imam z varstvom narave, katere del smo tako ptice kot ljudje. Iz dneva v dan bolj se zavedam, kako zelo smo povezani. DOPPS je že pred več kot desetletjem s svojim raziskovalnim delom bistveno prispeval k oblikovanju posebnih varstvenih območij, ki zdaj sestavljajo evropsko ekološko omrežje Natura 2000. Narava je v Sloveniji, v nasprotju z zahodno Evropo, še vedno zelo bogata; naj nam ptice tudi v prihodnje kažejo pot pri skrbi zanje.

Ko sem pred kratkim ponovno brala pretekle številke revije Svet ptic, se mi je v spomin še posebej vtisnil uvodnik prejšnjega urednika Damijana Denaca, ki je v zadnji lanski številki takole nagovoril člane društva: »Za krajši čas obrnimo BridLife-ov slogan v "Skupaj za ljudi in ptice" in ga uresničimo. To bo najpomembnejši DOPPS-ov naravovarstveni projekt, ki ne potrebuje nobenega financiranja, le dobro voljo. Rezultat pa je zagotovljen, naše delo in življenje bosta uspešna in polna, a pod pogojem, da bomo znali sodelovati in gojiti pozitivna, prijateljska čustva.«

Zdaj razumem, zakaj se je Tomažu tisto preprosto vprašanje, ki mi ga je zastavil, ko sva se prvič srečala, zdelo tako zelo pomembno. Tudi meni se zdi in znova in znova si ga postavljam vsako jutro, ko odhajam na delo v Ljubljano. Odgovor je jasen in preprost, pa vendarle tako pomemben, da ga moramo ponavljati, širiti in zagovarjati vsak pri sebi, med kolegi, med ljubitelji ptic, med nevednimi in med nasprotniki: da, gre za ptice, ki so čudovite in vredne vsakega trenutka naše pozornosti. Seveda pa gre tudi za naravo in za nas. Če ne bo več ptic, tudi nam, vase zagledanim pripadnikom človeške vrste, ne bo več vredno biti tu.

Marjana Ahačič, stiki z javnostjo

O mavrično pisanih in dolgočasno obarvanih pticah //Davorin Tome

1: Med najbolj atraktivne pri pticah štejejo lesketajajoče, mavrično prelivajoče (iridescentne) strukturne barve, ki v resnici sploh niso barve v pomenu besede, kot ga običajno uporabljamo. Pisana očesa v pavjem repu (*Pavo cristatus*) nimajo pigmenta, večino lepote jim daje enostavno lomljenje žarkov na finih strukturah perja. Nobene kemije torej, čista fizika! foto: Davorin Tome

2, 3: Značilnost lesketajočih barv je, da imajo kovinski sijaj in da se spreminjajo glede na kot, pod katerim ptico opazujemo. Zrcalce na peruti istega samca kreheljca (*Anas crecca*) se lahko svetli v zeleni ali modri barvi. foto: Davorin Tome

4: Ste že kdaj od blizu opazovali kakšnega izmed naših vrabcev, recimo poljskega (*Passer montanus*)? Resda niso pisano barviti, a daleč od tega, da bi dejali, da so grdi ali dolgočasni barv. Sodba je sicer precej subjektivna, a ptica na postopku je v podrobnostih precej bolj mojstrsko obarvana od marsikatere rajčice. foto: Davorin Tome

Med vsemi divjimi živalmi nam verjetno prav ptice najpogosteje ogrejejo srce, raznežijo čustva in odvrnejo pozornost od razvad vsakdanjega življenja. Del te priljubljenosti je posledica pestrosti in skladnosti telesnih oblik ptic. Stavim, da jih radi pogledamo tudi iz čiste nevoščljivosti, še posebej, kadar brezskrbno in lahkotno preletavajo nebo. Največkrat pa nas pritegne obarvanost njihovih teles. V barvitosti telesa se z njimi kosajo le žuželke in koralne ribe. Prve so večinoma majhne, lahko tudi nadležne, ali vsaj težko opazne, druge spoznamo le, če potopimo glavo pod vodo. Barvitost ptic pa nas navdušuje pred domačim pragom, na poti v službo, skozi šolsko okno med uro matematike...

Tako kot ptice ne pojejo zato, da bi ljudje uživali v njihovih napevih (če bi, bi gotovo pele leto in dan, ne pa samo kratko obdobje gnezdenja), se tudi niso odele z barvnim perjem, da bi pritegnile naše poglede. Spektakularne, pisane barve in včasih že prav kičaste barvne kombinacije (če je barvna kombinacija, ki je produkt boja za obstanek, sploh lahko kičasta) so nastale pri številnih pticah, ki morajo, če hočejo preživeti, zbuditi čim več pozornosti med osebki iste vrste. Seveda, naravne razmere, v katerih živijo, morajo takšno objestnost dovoljevati. Hrane mora biti dovolj, naravnih sovražnikov malo, ipd. Nekoliko v šali bi dejal, da so se razvile tam, kjer imajo ptice na Zemlji svoj raj. Najbolj znan primer gizdalinstva brez primere je kovinsko modra barva pri samcu pava (*Pavo cristatus*). In kot da to še ni dovolj, je okiten še z bleščečim pahljačastim repom. Nekoliko manj znane, a nič manj načičkane so še številne druge ptice, rajčice (Paradisaeidae), tangare (Thraupidae), kičevci (Cotingidae) itd. Na splošno število pisanih ptic narašča od Zemljinih polov proti tropom, kjer jih kar mrgoli. Očitno so topli kraji, s stabilnimi življenjskimi razmerami, najpri-

mernejši za tekmovanja v pisanosti perja. Res pa je, da so pri večini vrst pisani le samci – v pravem ptičjem rajju bi verjetno bile nališpane tudi samice.

Povsem drugačni so razlogi obarvanosti perja pri drugi veliki skupini ptic, ki pred šopirjenjem dajejo prednost skrivanju v okolju. Ptice iz te skupine so nevpadljivih, pogosto v prisposobi rečemo tudi dolgočasnih barv. Kjer so razmere za preživetje slabe, na primer malo hrane, morajo ptice izkoristiti vse svoje znanje in čas, da je najdejo dovolj. Ob tem, ko so povsem osredotočene na iskanje hrane, pa ne morejo biti pozorne še na plenilce. V takem primeru je najboljša, če so obarvane čim bolj nevtralnno, da se lahko neopaženo prehranjujejo tako rekoč pred očmi smrtnih sovražnikov. Pri njih namesto kričečih barv prevladujejo rjave, sive in črne. Zmotno pa je mišljenje, da te ptice v naših očeh ne morejo imeti visoke estetske vrednosti. Nasprotno, pogosto je zaradi izjemne skladnosti odtenkov - pa čeprav umirjenih barv - pogled na njih še bolj čaroben. Vrabci (*Passer* spp.) veljajo med pticami za bolj preprosto oblečene, a le dokler si jih ne ogledamo pobliže. Ta-

krat šele opazimo pravo mojstrstvo slikarja, ki je poskrbel za njihov zunanji videz. Če te t.i. nevpadljive ptice pogledamo bolj natančno, opazimo še eno zanimivost v obarvanosti, ki jo imenujemo nasprotna osenčenost. Po zgornji strani telesa so obarvane v temnih odtenkih, po trebušni strani pa v svetlih ali celo povsem belo. Naravna svetloba večji del dneva prihaja od zgoraj, zato je hrbtina ptic močno osvetljena, medtem ko je trebuh zaradi istega vzroka vedno v senci. Močni kontrast v osvetljenosti zgornje in spodnje strani telesa pa nasprotna osenčenost bistveno omili. Ptice so zaradi tega v okolju manj opazne, kot bi bile sicer.

Pigmenti ali barvila so kemijske snovi, ki nekatere valovne dolžine svetlobe odbijajo, druge pa zadržijo. Glede na to, katero valovno dolžino odbijejo, jih vidimo kot različne barve. Pigmenti v perju in koži dajejo pticam barvo. Zaradi različnih melaninov so nevpadljive črne in rjave barve. Karotenoidi so skupina pigmentov, ki jih obarvajo bolj živahno, v rumene, rdeče, zelene in oranžne barve. Zadržna večja skupina barvil so porfirini – to so kratkotrajna barvila, ptice pa obarvajo v odtenke zelene, rjave in vijolične barve. Najbolj osupljivih, mavrično prelivajočih in lesketajočih se barv pa ptice ne dobijo od pigmentov. Barve nastanejo zaradi fizikalnih zakonitosti odboja in lomljenja svetlobe na posebnih strukturah perja (zato te barve imenujemo strukturne barve). Običajno imajo kovinski sijaj, druga njihova značilnost je, da pred opazovalcem spreminjajo barvo. Da niso nastale na osnovi pigmentov, dokazuje pogled v protisvetlobi, ko povsem izgubijo svoj lesk. Nekaterim, predvsem tropskim vrstam ptic se v mavričnih barvah preliva celotno telo, tudi pri nas pa vrste z nekaj strukturnimi barvami niso redke - kovinsko zeleni, modri ali črni lesket perja srake (*Pica pica*), zrcalce na perutih rac (*Anas spp.*) in še bi se našlo.

Kljub temu da govorim o barvah, pa ne morem povsem mimo velike skupine ptic, ki imajo bolj ali manj belo

perje. Kot radi rečemo, so v beli navsezadnje zmešane vse barve. Te ptice nimajo pigmentov, niti posebnih struktur, tako da se celoten spekter sončne svetlobe, ki pade nanje, odbije nazaj. Posledica je, da jih vidimo bele. Številne izmed najbolj belih ptic, še posebej galebi (*Laridae*) in čigre (*Sternidae*), pa nekaj barve le imajo, največkrat so to črno obarvane konice letalnih peres. Pomen črnine v perutih pa, kakor kaže, ni v nastopaštvu pred sovratniki kot tudi ne v prikrivanju pred plenilci. Melanin, ki daje konicam barvo, z nekaterimi pomožnimi snovmi dodatno okrepi fine strukture, iz katerih so sestavljena peresa in jih s tem obvaruje pred prehitro obrabo. To pa je le eden izmed mnogih drugotnih pomenov »barve«, nakopičene v perju in koži ptic. O drugih pa morda kdaj drugič. ●

5: Večina mavričnih ptic živi v tropskih krajih. Kopičenje vseh mogočih in nemogočih barvnih odtenkov na enem telesu običajno razlagamo s spolnim izborom. Pri nas so med najbolj pisanimi ptice iz skupine vpijotov, kamor sodi tudi čebelar (*Merops apiaster*).

foto: Davorin Tome

1

1: Čuk (*Athene noctua*) kot sveta grška ptica na srebrni atenski tetradrahmi ob podobi glave boginje Atene (168 – 167 pr. n. št.).
foto: Tomaž Mihelič

Ali so ptice, ki danes živijo na območju Slovenije in Evrope, tu že od nekdaj? Če zavrtimo čas nazaj za več kot 10 000 let, torej v čas ledenih dob, bomo glede na arheološke najdbe ugotovili, da je bila favna ptic v tistem obdobju precej drugačna od današnje. V času mamutov je bilo v Sloveniji mogoče opazovati tudi vrste, kot je snežni jereb (*Lagopus lagopus*), ki ga danes najdemo le še na skrajnem severu Evrope. Zaradi naravnih podnebnih sprememb so se razmere kasneje spremenile in ob toplejši klimi so naše kraje poselile ptice, ki jih bolj ali manj v naših gozdovih, travnikih in na vodah lahko vidimo še danes. Vendar, ali je res tako?! Čeprav se od konca ledenih dob pa do danes podnebne razmere niso kdovekako drastično spreminjale, pa se je kljub vsemu vrstna sestava naše avifavne zelo predrugačila. Še vedno so nekatere vrste izginjale in se druge pojavljale na novo. Razlog za te spremembe pa niso bile naravne geološke spremembe v klimi Zemlje, pač pa lokalne spremembe okolja, ki jih je povzročilo sprva povsem neopazno bitje, ki je Evropo in naše kraje poselilo ob koncu ledenih dob - človek.

PODOBE PTIC NA ANTIČNIH NOVCIH

//Al Vrezec

Človek spreminja okolje Evrope še danes in še vedno se nekatere vrste umikajo umetnim posegom v okolje. Nekatere tudi za vedno! Proces tovrstnega izginjanja danes poznamo kot pojav ogroženosti vrst, katerega končni izid je izumrtje. Po drugi strani pa človek s spremembami omogoča naseljevanje in razširjanje novih vrst. Najbolj znan primer je turška grlica (*Streptopelia decaocto*), ki je Evropo bliskovito poselila v zadnjih 200 letih. Poleg tega je človek na tla Evrope nekatere vrste prinesel kar sam in jim tako pomagal, da so se tu naselile po t.i. umetni poti. Danes, ko se je človeška družba pričela zavedati, da je okolje, v katerem živimo, omejeno in da se zaradi sprememb, ki jih vanj vnašamo, zmanjšuje kvaliteta življenja in možnost preživetja tudi nam samim, je pomembno vedeti, kakšno je pravzaprav bilo okolje v t.i. bližnji, človeški preteklosti. Pri tem pa so zelo pomembni zgodovinski viri, ki so nam jih pustili naši predniki. Katere ptice so živele pri nas v preteklosti, je stvar zgodovinske ornitologije, pri nas sicer nekoliko manj znane veje ornitologije. Pri prebiranju zgodovinskih virov je pomembna pravilna interpretacija le teh in ustrezna primerjava z današnjim stanjem. Tu pa se zadeva že malce zaplete. Če imamo za ptice naših krajev dokaj dobro znanstveno korektno in nedvoumno zbrane podatke v pisnih virih za zadnjih 300 let, pa so podatki pred tem obdobjem precej manj natančni. Gledanje na naravo in ptice je bilo v preteklosti, z redkimi izjemami, precej drugačno od današnjih videnj. Ljudje so ptice po eni strani obravnavali kot dobrno narave, kot hrano, lovno prejad ali vrtni okras, po drugi strani pa so se njihove predstave mešale z mistiko, religijo in simboliko. Še vedno pa so izhajali iz oblik in predstav, ki so jih dobili v naravi. Naloga zgodovinske ornitologije je torej ovrednotiti ornitološke podatke, ki se skrivajo v različnih zgodovinskih virih kot zapisi in podobe ter si z ustrežno interpretacijo napraviti vtis o tedanji avifauni.

Kot primer si oglejmo, kaj lahko k našemu zgodovinskemu ornitološkemu znanju prispeva antična numizmatika, ki preučuje denar v obdobju Antike, od nekako 7. stoletja pred našim štetjem pa do 15. stoletja našega štetja. Omejimo se zgolj na grško-rimski kulturni prostor, ki je imel močan vpliv tudi v Sloveniji in ki je z bogato pestrostjo podob na novcih zapustil tudi zanimiv vir ornitoloških podatkov iz tistega časa. Čeprav antika zajema tudi nekatera druga ljudstva in kulture na prostoru Evrope, pa si tokrat oglejmo le staro Grčijo, Rimsko državo in Bizanc.

GRČIJA

Staro Grčijo je v 5. stoletju pr. n. št. sestavljala skupina mestnih držav, polisov, ki so bile v stalnih bojih za prevlado v grškem svetu in z osvajalskimi Perzijci. Poleg današnje Grčije je starogrški svet obsegal še na severu Trakijo, Makedonijo, egejske otoke, Kreto, Ciper, Malo Azijo, južno Italijo (imevano Velika Grčija) in Sicilijo. V 4. stoletju pr. n. št. pa je makedonski kralj Filip II. Makedonski (359 – 336 pr. n. št.) ustanovil grško-makedonsko zvezo v boju proti Perzijcem in s tem povezal mestne države med seboj. Njegov sin Aleksander III. Veliki (336 – 323 pr. n. št.) je z zmagovitim vojnim pohodom premagal Perzije in osvojil ozemlja vse tja do Egipta na jugu in Indije na vzhodu. S tem se je razširila tudi grška helenistična kultura, ki je podpirala tudi razvoj znanosti. Grški filozofi, osrednja intelektualna moč v starogrškem svetu, so bili namreč tudi natančni opazovalci narave. Aristotel (384 – 322 pr. n. št.) je med drugim prepoznal in katalogiziral kar 50 vrst živali, med njimi tudi ptice.

Bogata kultura in znanje stare Grčije sta se pokazala tudi na grških novcih, na katerih je upodobljena vrsta različnih živali. Pravzaprav so bile podobe živali in ptic na grških novcih najbolj bogate in verne izmed vseh antičnih novcev, denimo rimskih in bizantinskih, pri katerih je opaziti že močan simbolični in religiozni vpliv. Tudi na grških novcih so imele ptice vlogo simbolov, a še vedno v svojih bolj ali manj naravnih in ne stiliziranih podobah. Vernost podob so grški novci ohranili tudi kasneje, v času rimskih provinc. Čeprav so se tudi na grških novcih pojavljale nekatere bajeslovne ptice, denimo feniks in stimfalijska ljudožerska ptica, pa je vendar večino ptičjih podob mogoče prepoznati kot konkretne vrste. Upodobljenih je bilo kar devet različnih vrst nedvoumno prepoznavnih ptic: labod, gos, orel, pav, kokoš, žerjav, golob, sova in vrana.

Na mnogih grških novcih od Epira, Krete do Cipra je upodobljen golob. Čeprav je vrsto težko zanesljivo določiti iz podobe na novcu, pa lahko domnevamo, da je šlo kar za skalnega goloba (*Columba livia*), ki je tudi najbolj opazen izmed vseh naših golobov. Izjema je turška grlica, ki pa je takrat na tem območju naj še ne bi bilo, saj naj bi bila tudi na območju Male Azije in Srednjega Vzhoda to umetno zanešena vrsta. Golob je bil sicer ena od štirih svetih grških ptic, posvečenih bogovom. Golob boginji ljubezni Afroditii, sova boginji modrosti, znanosti, umetnosti, zaščitnici boja in mest Ateni, orel kralju bogov Zevsu, ki naj bi se pojavljal tudi v obliki laboda, in pav Zevsovi ženi Heri. Atenina sova je bila zelo pogosto upodobljena na grških kovancih, navadno skupaj s samo boginjo. Podobe sove so bile precej natančno izdelane, tako da lahko brez težav ugotovimo, da je bil sveta grška sova pravzaprav čuk (*Athene noctua*). Čuk je še danes precej pogosta sova v južni Evropi. Da pa je bil izmed vseh sov izbran prav čuk, je verjetno posledica čukove dnevne aktivnosti in gnezdenja v človeških naselbinah. Druga razlaga pa ima mitološko ozadje. Boginja Atena naj bi izhajala iz prehelenskične skalne boginje iz Anatolije. Povezava s čukom naj bi torej izhajala iz skalnih sten v centralni Turčiji, kjer čuk pogosto gnezdi v skalnih votlinah. Za Grke je bil čuk simbol modrosti, šele kasneje se je predstava o čuku spremenila v mrtvaško ptico, ki nosi smrt. Na večini grških kovancev je čuk dobro razpoznaven, le na kovancu iz mesta Tiros v Feniciji (Bližnji vzhod) je upodobljena sova s pokončnimi ušesi, verjetno veliki skovik (*Otus scops*), mala uharica (*Asio otus*) ali celo velika uharica (*Bubo bubo*).

Herin pav (*Pavo cristatus*) pa odpira povsem drug vidik na antično avifauno. Pav namreč v zahodni Palearktiki ni avtohtona ptica, pač pa so ga morali prinesli ljudje iz daljne Indije. Z osvajalskimi pohodi Aleksandra Velikega so prišli Grki v stik tudi z indijsko trgovino in res so se vsi novci s podobo pava pojavili šele po Aleksandrovi dobi. Očitno je pav, najverjetneje kot okrasna vrtna ptica, Grke očaral do te mere, da so ga posvetili kar Zevsovi ženi Heri. Kakorkoli že, antični svet je imel povezave z Indijo že pred Aleksandrom, o čemer pričajo novci s podobo druge tujerodne vrste, s kokošjo (*Gallus gallus*), ki ravno tako izvira iz Indije in JV Azije. Kokoš naj bi redili že stari Egipčani. Kokoš oziroma petelina je za svoj simbol sprejelo kar nekaj grških mest od Male Azije do Sicilije in očitno je bila kokoš že v tistih časih dokaj razširjena domača žival, vsaj na tleh južne Evrope.

Najbolj razširjen ptičji motiv na antičnih grških novcih je bil orel. Verjetno ne le zaradi povezave z vrhovnim božanstvom Zevsom, pač pa tudi zaradi simbola moči. Verjetno so se oblikovalci grških novcev pri ustvarjanju orlovskih

2: Bela štokrlja (*Ciconia ciconia*) – rimski antoninijan cesarja Galijana (117 – 138). foto: Luka Božič

3: Sveti ibis (*Threskiornis aethiopicus*) – rimski denarij cesarja Hadrijana (117 – 138) z egipčanskim motivom in ibisom, ki je v rimskih časih verjetno še gnezdil v delti Nila. foto: Luka Božič

4: Labod pevec (*Cygnus cygnus*) – labod na grških novcih je bil verjetno prezimujoči labod pevec; glava boga Apolona in podoba laboda na srebrni drahmi maloazijskega mesta Calzomenae (Ionia; okoli 370 pr. n. št.). foto: Tomaž Mihelič

5: Siva gos (*Anser anser*) – makedonski srebrnik mesta Eion (Amfipole, Makedonija; 5. stoletje pr. n. št.), ki je ležalo sredi močvirja, z upodobljeno gosjo in kuščarjem. foto: Kajetan Kravos

6: Grški srebrni novce iz Olimpije (okoli 430 pr. n. št.) – kačar (*Circaetus gallicus*)

podob večinoma zgledovali po orlih rodu *Aquila*, zlasti po planinskem (*Aquila chrysaetos*) in kraljevem orlu (*Aquila heliaca*), ki sta bila na ozemlju južne Evrope verjetno pogostejša kot danes. Neredko so orle upodabljali ob plenu, zlasti zajcih. Nekatere podobe orlov pa so prikazane s kačo v krempljih, kar bi lahko predstavljalo kačarja (*Circaetus gallicus*), ki je še danes v južni Evropi ena najpogostejših ujed. Po drugi strani pa so nekateri orli upodobljeni ob vodnem plenu, denimo ribah ali celo delfinu. Masivni kljun ne nakazuje, da bi to bil ribji orel (*Pandion haliaetus*), pač pa belorepec (*Haliaetus albicilla*). Nekateri orli so upodobljeni ob mrhovini in tudi po videzu bi lahko podobe prej pripisali beloglavemu (*Gyps fulvus*) ali celo rjavemu jastrebu (*Aegypius monachus*), kot pa orlom, a kljub vsemu slednje podobe niso tako prepričljive.

Kot že rečeno, so Zeusa povezovali tudi z labodom. Tu pa naletimo na zanimiv ornitološki problem. Iz podob namreč ni mogoče dovolj jasno razbrati, ali gre za laboda grbca (*Cygnus olor*) ali pevca (*Cygnus cygnus*), dve najbolj verjetni vrsti. Razširitev laboda grbca po Evropi v današnjem času naj bi bila zlasti posledica mešanja parkovnih in divjih živali, saj naj bi pred tem labod grbec veljal v južni Evropi za dokaj redko žival. Drugače je z labodom pevcem, ki ima še danes ob Črnem morju in v vzhodnem Sredozemlju redna prezimovališča. Kje in kdaj so torej stari Grki imeli možnost opazovati labode, ostaja nepojasnjeno. Ali je torej na kovancih upodobljen labod pevec, ki se je verjetno v večjem številu pojavljal ob morskih obalah in na jezerih pozimi, ali labod grbec, ki je verjetno v majhnem številu celo gnezdil na nekaterih večjih jezerih? Če ugibamo po mestih, ki so upodabljala labode na svojih novcih, je šlo večinoma za obmorska mesta in mesta ob velikih rekah nedaleč od delt v Mali Aziji (Ionia, Cilicija) in na Siciliji. Potemtakem je verjetnost za laboda pevca večja. Gotovo je le to, da labodi takrat niso bili zelo redki, saj bi sicer težko prišli do upodobitev na kovancih. Podobno vprašanje se pojavlja pri upodobitvi gosi (*Anser* sp.) na makedonskem kovancu. Domnevamo lahko, da so bile velike prezimujoče jate gosi pomemben vir hrane za lokalno prebivalstvo in da so bile gosi pogosta lovna perjad. Druga razlaga pa naj bi bila, da je gos ponazarjala močvirje, sredi katerega je ležalo mesto

Amfipole (Eion) ob izlivu reke Strimon v Makedoniji, ki je imelo podobno gosi na novcu.

Od drugih na grških novcih upodobljenih ptic omenimo še žerjava (*Grus grus*), ki je verjetno takrat v velikih jatah prezimoval ali se selil prek južne Evrope, verjetno pa so tu obstajale tudi manjše gnezditvene populacije. Konec 19. stoletja je denimo manjša populacija žerjavov gnezdila v današnji Bosni in Hercegovini, še danes pa žerjavi gnezdijo v Turčiji. Žerjav in še nekatere prej omenjene ptice so bile po vsej verjetnosti v antičnih časih na območju JV Evrope in Sredozemlja bolj pogoste. Dobrih 2000 let intenzivnega razvoja človeka pa je povzročilo izginjanje prenekaterih od teh vrst. Nasprotno so vrane pogoste še danes. Na grških novcih lahko prepoznamo kar tri vrste, vrano (*Corvus corone*), kavko (*C. monedula*) in krokarja (*C. corax*). Njihova velika prilagodljivost jim je omogočila, da so svoje populacije ohranile na tem prostoru na verjetno bolj ali manj podobni ravni, kljub velikim spremembam v okolju, ki so plod dejavnosti modernega človeka.

RIMSKA DRŽAVA

Rimska država se je sprva oblikovala na Apeninskem polotoku, najprej kot kraljestvo (753 – 509 pr. n. št.), potem kot republika (509 – 27 pr. n. št.) in nazadnje kot cesarstvo (27 pr. n. št. – 476 n. št.). Z numizmatičnega vidika, torej vidika kovanja novcev, sta zanimivi predvsem republikanska in cesarska doba. Rimljani so imeli dokaj jasno definirane tipe novcev, zato naj za uvod navedemo nekaj najpogostejših tipov rimskih kovancev; kot zlatnik je najprej veljal aureus in kasneje solidus; kot srebrnik je bil zelo pogost denarij, dvojni denarij ali antoninijan in kasneje argenteus ter silikva; med bronastimi novci pa je bilo v rabi več tipov: sestercij, dupondij, as in kasneje folis.

Rimska republika

Po padcu zadnjega rimskega kralja Tarkvinija Ošabnega (534 – 509 pr. n. št.) je bila leta 509 pr. n. št. ustanovljena Rimska republika. Vodil jo je senat in po dva konzula, ki so ju izvolili vsako leto. Na kasnejših republikanskih kovancih, od leta 154 pr. n. št. dalje, so se pojavljala tudi imena kovničarjev, torej uradnikov, ki so skrbeli za kovanje denarja.

Obdobje republike zaznamujejo predvsem mnoge vojne in osvajanja novih ozemelj. V tem času so Rimljani že poseljevali ozemlja na območju današnje Slovenije. Ob koncu republikanske dobe se je pričelo obdobje diktatur in triumviratov. Prvi triumvirat so leta 60 pr. n. št. sestavljali Pompej, Kras in Julij Cezar, drugi triumvirat pa leta 49 pr. n. št. Mark Antonij, Lepid in Oktavijan.

Rimljani so bili močno navezani na grško kulturo, kar se je poznalo tudi na njihovih novcih. Na denarju so upodabljali že v obdobju Grkov upodobljene ptice, orla, kokoš, žerjava, sovo, kavko in krokarja, dodali pa so nekaj novih, čapljo, štorckljo in nejasno določljivo ptico pevko.

Vrhovnega boga Zeusa je pri Rimljanih zamenjal Jupiter, ki mu je bil še vedno posvečen orel. Stilizirano so orla pogosto upodabljali kot legijskega orla, simbol posameznih vojaških legij. S temi kovanci so vladarji, denimo Julij Cezar (100 – 44 pr. n. št.), Mark Antonij (83 – 30 pr. n. št.) in Oktavijan Avgust (63 pr. n. št. – 14 n. št.), plačevali vojake in jih obenem spodbujali v pripadnosti svoji legiji. Tudi sova je bila močno stilizirana in upodobljena s človeško glavo na denarju kovničarja L. Valeriusa Acisculusa (45 pr. n. št.). Kavko (*Corvus monedula*) in kokoš (*Gallus gallus*) oziroma petelina so upodabljali kot simbole posameznih kovničarjev. Tudi pri Rimljanih je bila kokoš zelo razširjena domača žival, saj so jo prvič upodobili že pred letom 250 pr. n. št. na posebni veliki bronasti ploščici (Aes Signatum). Na tej ploščici sta upodobljena dva naperjena petelina, kar kaže, da so petelinje boje poznali že stari Rimljani.

Krokar (*Corvus corax*) je imel posebno vlogo v vladarskih simbolih. Upodabljali so ga skupaj z vrčem (daritveno skledo) in zakrivljeno palico. Simbolika te kombinacije je imela poseben preroški oziroma vedeževalski, verjetno pa tudi religiozni pomen. Neredko so bili ti simboli predstavljeni skupaj z drugimi simboli pontifikata, denimo pri Lepidu (36 – 13 pr. n. št.) in Marku Antoniju, članoma drugega triumvirata. V podobni kombinaciji se je krokar pojavljal tudi pozneje na kovancih nekaterih rimskih cesarjev.

Novost na rimskih republikanskih novcih sta čaplja in štorcklja. Pri čaplji je težko z zagotovostjo trditi, za katero vrsto je

šlo, pri štorcklji pa je šlo skoraj zagotovo za belo štorckljo (*Ciconia ciconia*). Bela štorcklja je bila verjetno v rimski dobi dokaj razširjena na Apeninskem polotoku. Kasneje v 17. stoletju so jo z lovom iztrebili, tako da danes bela štorcklja posekuje Apeninski polotok v razmeroma skromnem številu. Glede na upodobitve so jo Rimljani povezovali z iskrenostjo, vdanostjo, čutom dolžnosti (Pietas) in srečo (Fortuna). Verjetno je, da je v rimski dobi na Apeninskem polotoku gnezdil tudi žerjav (*Grus grus*). Plešočega oziroma svatujočega žerjava je namreč obeležil kovničar L. Roscius Fabatus (64 pr. n. št.) na srebrnem denarju.

Rimsko cesarstvo

Za začetek rimskega cesarstva štejemo leto 27 pr. n. št., ko se je triumvir Oktavijan oklical za prvega rimskega cesarja Avgusta. Orjaški rimski imperij je obsegal celotno Sredozemlje in segal na zahodu do Britanije, na vzhodu pa do Kaspijskega morja, Perzijskega zaliva in Rdečega morja. Rimsko ozemlje je bilo razdeljeno na večje število provinc. Poleg imperialnih cesarskih novcev je že cesar Avgust nekaterim provincam podelil pravico do kovanja rimskih provincialnih novcev. Provincialne novce so kovali vse do denarne reforme cesarja Dioklecijana (284 – 305), ki je ukinil njihovo kovanje in povsem reformiral rimski denarni sistem. Pomembna prelomnica v rimski zgodovini je tudi sprememba religije in sprejem krščanstva v obdobju cesarja Konstantina I. Velikega (306 – 337). Po tej dobi so bile podobe ptic na rimskih novcih redke (najti je le nekaj podob orlov), saj so prevladovali bolj religiozni in vojaški motivi. Cesar Teodozij I. (379 – 395) je bil zadnji cesar, ki je vladal celotnemu rimskemu imperiju, ki so ga že resno ogrožali vdori barbarskih plemen. Cesarstvo je razpadlo na zahodni del z Rimom in vzhodni del s Konstantinoplom. Zahodni del cesarstva je dokončno padel leta 476, ko je germanski vojskovodja Odoaker (435 – 493) odstavil zadnjega rimskega cesarja Romula Avgustula (475 – 476). Vzhodni del cesarstva pa se je razvil v bizantinsko cesarstvo in nadaljeval z rimsko-grško kulturo.

Bistvenih novosti glede ptičjih podob, z izjemo ibisa na nekaterih provincialnih novcih, na rimskih cesarskih novcih v primerjavi z Grčijo in rimsko republiko ni bilo. Tri

7: Grška srebrna drahma mesta Istros (Moesia; 4. stoletje pr. n. št.) – belorepec (*Haliaeetus albicilla*) z delfinom

8: Grško-makedonska srebrna tetradrahma kralja Aleksandra III. Velikega (336 – 323 pr. n. št.) – kralj bogov Zevs z orlom

9: Srebrni grški novček mesta Tiros (Fenicija; 332 – 306 pr. n. št.) – sova z ušesi

10: Rimski republikanski denarji kovničarja C. Valeriusa Flaccusa (82 pr. n. št.) – Viktorija (simbol zmage) in legijski orel (vojaški simbol)

11: Rimski republikanski denarji kovničarja Q. Caeciliusa Metellusa Piusa (81 pr. n. št.) – bela štorcklja (*Ciconia ciconia*) in Pietas

12: Rimski republikanski denarji kovničarja L. Roscius Fabatusa (64 pr. n. št.) – Juno Sospiata (Rešiteljica) in deklica s kačo ter plešočim žerjavom (*Grus grus*)

13: Rimski republikanski denarji triumvirav Lepida (36 – 13 pr. n. št.) in Marka Antonija (83 – 30 pr. n. št.) – simboli pontifikata in preostava s krokarjem (*Corvus corax*)

14

19

20

21

22

14: Planinski orel (*Aquila chrysaetos*) – najpogostejši ptičji motiv na antičnih novcih je bil orel, ki je bil posvečen kralju bogov Zevsu oziroma Jupitru; rimski provincialni novce cesarja Septimija Severja (193 – 211) iz Sirije. foto: Davorin Tome

15: Kokoš (*Gallus gallus*) – verjetno pogosta domača žival tako v stari Grčiji kot Rimu; grška dragma iz Sicilije prikazuje petelina in kokoš (520 pr. n. št.). foto: Davorin Tome

16: Pav (*Pavo cristatus*) – sveta ptica posvečena boginji Heri oziroma Juno; rimski aureus cesarice Faustine I. (141). foto: Tomaž Mihelič

17: Skalni golob (*Columba livia*) – sveta grška ptica posvečena boginji Afroditi; srebrni grški novce mesta Sikyon na Peloponezu (360 pr. n. št.). foto: Davorin Tome

18: Krokarc (*Corvus corax*) – krokarc je v Rimu imel posebno vladarsko simboliko; na rimskem denarju cesarja Vitelija (69) upodobljen skupaj s trinožnikom in delfinom. foto: Slavko Polak

ptice so bile še vedno posvečene bogovom, tokrat rimskim, in sicer orel Jupitru (grški Zevs), pav boginji Junoni (grška Hera) in sova oziroma čuk (*Athene noctua*) boginji Minervi (grška Atena). Zelo pogosto so vse tri vrste upodabljali skupaj z božanstvi, katerim so bile posvečene. Zanimivo je, da so orla (*Aquila sp.*) pogosto upodabljali na novcih cesarjev, pava (*Pavo cristatus*) pa na novcih cesaric. To je zlasti očitno na posmrtnih novcih, ki so bili izdani v čast preminulega cesarja ali cesarice. Dokaj pogost je denimo motiv posmrtnega novca, ko pav nosi v nebo preminulo cesarico. Čeprav je pav veljal za sveto ptico, pa to dejstvo ni odvrnilo nekaterih cesarjev, da ne bi uživali njegovega mesa. Cesar Vitelij (69) je na slavnostnih gostijah užival pavove možgane, od ptic pa so se med jedmi znašli tudi fazani (*Phasianus colchicus*) in plamenci (*Phoenicopterus ruber*). Fazan je poleg pava in kokoši še tretja od neavtohtonih evropskih vrst. Na ozemlje Evrope so fazana iz Azije verjetno prinesli že Grki. Fazan sicer nikoli ni bil upodobljen na rimskih novcih, zanimivo pa je, da je edina od treh vrst neavtohtonih kur, ki je v Evropi vzpostavila prosto živečo populacijo, čeprav sta pav in kokoš (*Gallus gallus*) na evropskih tleh obstajala že precej dlje. Kokoš je bila na rimskih cesarskih in provincialnih novcih precej redkeje upodobljena kot denimo na grških novcih.

Orel je bil tudi na rimskih cesarskih in provincialnih novcih najpogostejši ptičji motiv, verjetno zaradi povezave z Jupitrom in kot simbol moči ter oblasti. Poleg tega je na provincialnih aleksandrijskih novcih cesarjev Vespazijana (69 – 79) in Domicijana (81 – 96) upodobljena neka vitkejša ujeta. Ugibamo lahko, da bi to utegnil biti lebduh (*Elanus caeruleus*), ki je še danes v Egiptu pogost vzdolž reke Nil. Na nekaterih provincialnih novcih iz grških dežel je upodobljen še belorepec (*Haliaeetus albicilla*) na delfinu, kot so ga na grških novcih upodabljali že pred rimskim obdobjem. Podobno kot na grških so na mnogih rimskih provincialnih novcih upodobili tudi goloba, verjetno spet kar skalnega (*Columba livia*).

V povezavi s preroštvom, vedeževanjem in mistiko so tudi na cesarskih rimskih novcih upodabljali krockarja (*Corvus corax*), denimo na Vitelijevih in Domicijanovih novcih, pa

tudi na nekaterih provincialnih novcih. Zanimiva je podoba krockarja na lovorovi vejici v povezavi z Apolonom, bogom sonca, luči in lepote.

Novost rimskih cesarskih in provincialnih, zlasti aleksandrijskih novcev je bila podoba ibisa, ki so ga povezovali z območjem Egipta. Upodobljeni ibis je bil verjetno kar sveti ibis (*Threskiornis aethiopicus*), nekdanja sveta egiptčanska ptica, ki je še v 19. stoletju gnezdil ob Nilu. Danes naravno gnezdečih populacij na območju zahodne Palearktike ni več, pač pa so sveti ibisi razširjeni le v osrednji in južni Afriki. Glede ibisovih podob zbuja pozornost le provincialni novce cesarja Volusijana (251 – 253) iz Fenicije, torej zunaj Egipta, kjer bi lahko bila upodobljena plevica (*Plegadis falcinellus*) ali celo klavžar (*Geronticus eremita*). Bela štokrlja (*Ciconia ciconia*) je bila na novcih upodobljena le v času cesarja Galijena (253 – 268), in sicer na cesarskem antoninijanu in na provincialnem novcu iz Male Azije (mesto Antiohia pri reki Maeandrum) skupaj z rečnim božanstvom. Še danes so bele štokrlje v Mali Aziji pogoste gnezdilke. Med plojokljuni so bili na provincialnih novcih upodobljeni labod, gos in raca. Laboda so spet upodabljala maloazijska mesta ob Črnem morju. Verjetno so upodabljali kar prezimujočega laboda pevca (*Cygnus cygnus*). Dodatne dokaze za laboda pevca lahko iščemo v dejstvu, da je na novcu labod upodobljen skupaj z Apolonom, ki v rokah drži liro. Labodi pevci so veliko glasnejši od labodov grbcev (*Cygnus olor*), zato se zdi upodobitev laboda pevca toliko verjetnejša. Na provincialnem novcu cesarja Hadrijana (117 – 138) iz mesta Magnesia iz Ionije ob reki Maeandrum na zahodu Male Azije sta bila upodobljeni dve gosi. Po današnjih podatkih bi lahko v tem primeru šlo za belocelo (*Anser albifrons*) ali sivo gos (*A. anser*), ki redno prezimujeta v tem delu Male Azije. Iz Ionije je tudi podoba race na provincialnem novcu cesarja Karakale (198 – 217), vendar je vrstno pripadnost v tem primeru težko določiti.

BIZANTINSKO CESARSTVO

Vzhodni del rimskega cesarstva se je kot bizantinsko cesarstvo ohranil vse tja do 15. stoletja. Čeprav sta imela zahodni in vzhodni del cesarstva že od leta 395 ločene vladarje, govorimo o Bizancu kot samostojnem cesarstvu šele od leta 491

dalje, torej od nastopa cesarja Anastazija I. (491 – 518). Kot naslednik rimskega imperija je imel Bizanc težnjo po vnovični obnovitvi celotnega imperija. Cesar Justinijan I. (527 – 565) je osvojil dobršen del ozemelj nekdanjega imperija, med drugim tudi območje Slovenije, Apeninski polotok in severno Afriko. Kasneje se je imperij le še zmanjševal na območje Male Azije in dela Balkanskega polotoka. Proti koncu bizantinskega obdobja so se vrstili vpadi različnih, zlasti turških ljudstev na bizantinska ozemlja. Leta 1453 je v turškem obleganju Konstantinopla padel zadnji bizantinski cesar Konstantin XI. (1448 – 1453) in mesto je s svojo vojsko zavzel turški sultan Mehmed II. (1430 – 1481). Leto 1453 pomeni tudi konec bizantinskega cesarstva in grško-rimske kulture na tem območju, ki se je spet preselila na tla Italije, kamor so prebegli nekateri bizantinski intelektuali.

Sprva so bizantinski novci po obliki sledili rimskim zlatimi solidusi, srebrnimi silikvami in bronastimi folisi. Kasneje so zaradi inflacije spremenili denarni sistem in tudi način kovanja denarja. Novci so bili manj izdelani in motivi manj jasni. V splošnem na bizantinskih novcih prevladujejo vladarski in krščanski motivi, zlasti podobe križa in Kristusa. Podobe ptic so bile omejene zgolj na močno stilizirane podobe orlov in peruti. Pogosto je orel nastopal kot okras na vladarskem žezlu ali pa kot močno stiliziran dvoglavi orel, denimo na skledičastih bronastih novcih cesarja Andronika II. (1282 – 1328). Dvoglavi orel je bil kasneje simbol ali grb mnogih evropskih vladarjev in monarhij v srednjem veku. Za zgodovinsko ornitologijo pa bizantinski in kasnejši srednjeveški novci niso več zelo uporabni, saj ne kažejo ptic, ki so jih ljudje opazovali v naravi, pač pa le simbolne in stilizirane oblike. Te pa so ljudje sprejemali verjetno bolj prek oblik kulturne in ne naravne dediščine.

ZAKLJUČEK

V predstavitvi novcev iz grško-rimskega kulturnega kroga sem prikazal pregled ptičjih podob in njihovo ornitološko interpretacijo. Natančnejša analiza podob bi seveda razkrila še kakšno podrobnost in drugačno razlago. To je seveda naloga zgodovinske ornitologije. Z analizo tudi drugih zgodovinskih virov bi verjetno dobili povsem nove vpoglede na razširjenost ptic v preteklosti in seveda razlago nekaterih

pojavov, ki jim sledimo še danes. Le skozi preteklost lahko prek sedanosti zremo v prihodnost in ob tem predvidevamo, kaj lahko pričakujemo. Ob koncu naj zaključim z željo, da bo prispevek vzbudil še kakšnega ornitologa, da se z ornitološkimi očmi zazre v zgodovinske vire in tako izbrska še kakšno podrobnost, ki bo pomembna tako za današnji kot prihodnji čas. ●

Viri:

Cunliffe, B., ur. (1982): Rimljani. – Cankarjeva založba, Ljubljana.
 Kankelfitz, B.R. (1991): Römische Münzen. – Battenberg Verlag, Augsburg.
 Kos, P. (1997): Leksikon antične numizmatike. – Narodni muzej Slovenije, Ljubljana.
 Kos, P. & Šemrov, A. (1990): Rimski republikanski novci. – Narodni muzej Slovenije, Ljubljana.
 Paret, L., Brezzi, P. & Petech, L., ur. (1971): Zgodovina človeštva, razvoj kulture in znanosti, II. knjiga - Stari svet. – DZS, Ljubljana.
 Plant, R. (1979): Greek coin types and their identification. – Seaby Publications Ltd., London.
 Sayles, W.G. (1997): Ancient coin collecting II, Numismatic Art of the Greek World. – Krause publications, Iola.
 Sear, D.R. (1982): Greek Imperial Coins, The Local Coinages of the Roman Empire. – B.A. Seaby Ltd., London.
 Sear, D.R. (1987): Byzantine Coins and Their Values. – B.A. Seaby Ltd., London.
 Sear, D.R. (2000): Roman Coins and Their Values. Volume I. – Spink, London.
 Trankvil, G.S. (1960): Dvanajst rimskih cesarjev. – Cankarjeva založba, Ljubljana.

19: Rimski denarij cesarja Domicijana (81 – 96) – boginja Minerva s svetim čukom (*Athene noctua*)

20: Rimski bronasti novc cesarja Antonina Pija (138 – 161) – tri svete rimske ptice: sova, orel in pav

21: Rimski posmrtni antoninijan cesarice Pauline (235) – pav (*Pavo cristatus*) nosi v nebo preminulo cesarico

22: Bizantinski bronasti folis cesarja Tiberija II. Konstantina (578 – 582) – žezlo z orlom v rokah cesarja

Sultanat Oman – okus datljev in vonj kadila

//Slavko Polak

Površina: 309.500 km²
 Dolžina obale: 1700 km
 Število prebivalcev: 2,1 milijona, od tega 0,5 milijona sezonskih delavcev
 Najvišja točka: Jabal Shams v gorovju Jabel Akhdar (zeleno gorovje), 2980 m
 Število ugotovljenih vrst ptic: 492 (+28 tujerodnih ubežnic)
 Število gnezdičk: 230
 Število IBA-jev: 33 (23 % ozemlja države)

Seznam vrst ptic: Oman Bird List, Edition 6, Oman Bird Records Committee (OBRC)
 Dodatne informacije: www.birdsoman.com

Zanimive ptice:

Čadasti galeb (*Larus hemprichii*), arabska kotorna (*Alectoris melanocephala*), zeleni golob (*Treron waalia*), beloprsna mala kukavica (*Chrysococcyx caprius*), sivoglavi gozdomec (*Halcyon leucocephala*), afriški rajski muhar (*Terpsiphone viridis*), Ruppellov tkalec (*Ploceus galbula*), jemenski grilček (*Serinus menachensis*)

Zanimive živali:

Arabski leopard (*Panthera pardus nimr*), arabski volk (*Canis lupus arabs*), medarski jazbec (*Melivora capensis pumilo*), puščavski ris ali karakal (*Caracal caracal schmitzi*), progasta hijena (*Hyaena hyaena sultana*), arabski oriks (*Oryx leucoryx*), arabski tahr (*Hemitragus jaiakari*), nubijski kozorog (*Capra ibex nubiana*), navadna gazela (*Gazella gazella arabica*), golšasta gazela (*Gazella subgutturosa*), peč inolazec (*Procapra capensis jayakari*), arabski kameleon (*Chamaeleo arabicus*), arabska kobra (*Naja haje arabica*)

Zanimive rastline:

Drevo kadila (*Boswellia sacra*), baobab (*Adansonia digitata*)

Viri ogrožanja:

Pretirana paša kamel, koz in goveda v izsušenih okoljih, 3,5 % naraščanje prebivalstva, pozidava obal zaradi razvijajočega se turizma, velika nevarnost izlitja nafte ob obalah Arabskega morja

Za jug Arabskega polotoka, ki si ga na jugozahodu delita Republika Jemen in na severovzhodu Sultanat Oman, je značilna razgibana gorata pokrajina. To območje je bilo že v antiki znano kot »Arabia felix« - neznana, bogata in nedostopna dežela izjemnega bogastva, ki je imela monopol nad trgovino z miro in kadilom, takrat vrednim teže suhega zlata. Kadilo, ki ga še danes uporabljajo vse religije sveta, je smola »luban« drevesa vrste *Boswellia sacra*, ki raste samo tu. Menda so tudi omanski datlji najslajši na svetu. Vonj kadila, medeni datlji in gostoljubnost domačinov nas v Omanu spremljajo vsepovsod.

Do leta 1970, ko je bil Oman pod absolutno vladavino izredno konzervativnega sultana Saida bin Taimura, je bila ta dežela ena najbolj zaprtih, zaostalih in neznanih območij sveta. Sultanatu Oman pripada tudi enklava polotok Musandam, ki zapira zaradi zalivske nafte strateško Hormušsko ožino – vhod v Perzijski zaliv. Ker se je stari sultan spogledoval s Sovjeti, so Angleži pripravili nekrvav državni prevrat. Sultansko mesto je zavzel njegov edini sin Quaboos, takrat diplomant angleške vojaške akademije. Odstavljeni sultan je ostanek življenja preživel v prestižnem londonskem hotelu. Sultanat Oman je danes bogata in moderna država, obenem pa strogo ohranja tradicionalne islamske vrednote. Ker so zaloge nafte, na katerih temelji nagli ekonomski razvoj dežele, omejene, Oman počasi odpira vrata tudi turizmu. Za bogate goste gradijo najprestižnejše hotele. Sultan Quaboos bin Said je po svetu znan kot ljubitelj narave, omanska vlada pa velja za eno najbolj ohranjanju narave naklonjenih na svetu.

Oman sem obiskal dvakrat. Prvo, jamarsko odpravo Društva za raziskovanje jam Ljubljana, smo opravili oktobra in novembra leta 1997. Čeprav kraško podzemlje z jamskim življenjem še zdaleč ni tako bogato kot v naših jamah, smo odkrili nekaj za znanost novih vrst jamskih živali.

Večino časa smo sicer prebili v mračnem podzemlju, proste ure pa sem posvetil fotografiranju in opazovanju ptic, metuljev ter vsega drugega nadvse zanimivega v tej deželi. Že ob koncu prve odprave sem načrtoval vrnitev v Oman. Za to sem imel najmanj dva razloga. Pri raziskavah velike udornice Tawi Atayr s podzemeljsko reko sem odkril do tedaj neznan vrsto velikega pajkoščipalca (*Amblypygi*). Novo vrsto smo kasneje skupaj s profesorjem Petrom Wei-

goldtom iz Freiburške univerze opisali in poimenovali *Charinus dhofarensis*. Ker se profesor Weigoldt poleg taksonomije ukvarja tudi z etologijo teh živali, smo skupaj načrtovali in izpeljali še en obisk Omana v septembru in oktobru leta 2000.

Drugi razlog za ponovni obisk Omana je bil ornitološki. Med čakanjem kolegov jamarjev prve odprave pri plezanju v in iz udornice Tawi Atayr sem opazoval peščeno obarvane grilčke, ki sem jih določil za jemenske grilčke (*Serinus menachensis*). Vrsta je endemit jugozahodnega roba Arabskega polotoka in najbližja znana gnezdišča te vrste so bila v Republiki Jemen oddaljena vsaj 800 kilometrov. Grilčke sem opazoval celo pri obiskovanju gnezd v špranjah previsnih sten, vendar so bila vsa gnezda takrat že prazna. Izjemno odkritje sem sporočil tudi omanskim ornitologom, vendar mojega poročila Komisija za redkosti (Oman Bird Records Committee) sprva ni sprejela. Drugi naš obisk Omana smo zato terminsko načrtovali nekoliko prej. Tokrat sem si vzel dovolj časa in našel 10 gnezd z mladiči. Članek o potrditvi nove gnezdilke za Oman lahko preberete v naši reviji *Acrocephalus* 22 (104/105).

Sultanat Oman smiselno razdelimo v tri regije: gorati sever in gorati jug, vmes pa je 800 kilometrski pas puščavskega peska. Tu se križajo tri glavne zoogeografske regije. Na severu je močan vpliv indo-malajske favne, na jugu vpliv afrotropske, osrednji puščavski del pa ima izrazite palearktične elemente. Ne preseneča, da je bilo v Omanu doslej zabeleženih prek 500 vrst ptic. Tu lahko, presenetljivo, v času selitve opazujemo prek 200 vrst ptic, ki jih je moč srečati tudi v Sloveniji.

Zemljevid

Uporabljeno z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1–6: Sultan Quaboos bin Said je iz zaostale in zaprte dežele naredil moderno državo. Omanci veljajo za prijetne in gostoljubne ljudi, zadnje primerke antilope belega oriksa (*Oryx l. eucooryx*) so v Omanu z mednarodnim projektom rešili pred popolnim izumrtjem, peščena puščava, kadilo pridelujejo iz smole endemičnega drevesa vrste *Boswellia sacra*, bogato Arabsko morje je naplavilo mrtvega kita glavača (*Physeter catodon*)
foto: Slavko Polak

7: Za jug Arabskega polotoka je značilna dramatično gorata pokrajina.
foto: Slavko Polak

8

9

10

11

8: Rumenoriti bulbul (*Pycnonotus xanthopygus*) je v Omanu ena najpogostejših ptic pevk. foto: Slavko Polak

9: V južni provinci Dhofar živi endemičen južno arabski kupčar (*Oenanthe lugentoides*) foto: Slavko Polak

10: K vodi v oazi sredi puščave se vsa kodnevno zgrinjajo jate stepskih kokošk (*Pterocles* sp.) foto: Slavko Polak

11: Rüpellov tkalec (*Ploceus galbula*) gradi mošnjasta gnezda, ki visijo z akacijevih dreves foto: Slavko Polak

Severni Oman

Značilnost severnega dela je močan vpliv vrst orientalskega in perzijskega porekla. Take vrste ptic, ki sem jih srečal v mestih severnega dela Omana, so domača vrana (*Corvus splendens*), indijska zlatovranka (*Coracias benghalensis*), žalostna majna (*Acridotheres tristis*), aleksandri (*Psittacula krameri*), smaragdni čebelarji (*Merops orientalis*) in razne vrste grlic. Med iskanjem jam v severnem gorovju Jabal Akhdar sem nekoliko razočaran ugotovil, da je sova, ki sem jo prepoznal iz neke vrste brina, zgolj čuk (*Athene noctua*), podhujke, ki so v mraku obletavale naš šotor, pa so bile zgolj podhujke (*Caprimulgus europaeus*). Vtis je popravila jata egiptovskih jastrebov (*Neophron percnopterus*), potem pa še štirje golouhi jastrebi (*Torgos tracheliotos*), ki so krožili nad nami. Tu smo opazovali tudi arabske kotorne (*Alectoris melanocephala*) in raznovrstne kupčarje (*Oenanthe* sp.).

Osrednja puščava

Puščava Rub al Khali, ki ločuje sever in jug Omna, je na prvi pogled mrtva. Čeznjo vodi sodobna avtocesta. Prevoziti jo je mogoče v eni noči, če te ne ustavijo pogosti peščeni viharji. Spominjam se, da je v senci vsake zidane avto-busne postaje – utice, postavljene na kakih 20 kilometrov – sedel par puščavskih krokarjev (*Corvus ruficollis*), pri vročini 40°C, z odprtimi kljuni seveda. V redkih oazah in na bencinskih črpalkah so kar okoli avtomobilov tekali beločeli (*Eremopterix nigriceps*) in srpasti škrjanci (*Alaemon alaudipes*). Slednji bolj kot na škrjanca spominja na peščeno obarvano smrdokavro. Leta 2000 smo v puščavi doživeli fatamorgano – privid, ko v puščavi vidiš jezera vode. Bilo pa nam je sumljivo, ker smo ob cesti videli tudi bele štor-klje (*Ciconia ciconia*). No, kasneje se je izkazalo, da je v puščavi po dolgih letih res padel dež in navidezna jezera so bila resnična. V njih je kar mrgolelo škrgonožnih rakov, katerih jajčeca so sposobna preživeti desetletja brez vode. Prijatelji mehaniki iz angleške vojaške baze so nas leta 1997 povabili na piknik v puščavi. Takrat smo res doživeli morje puščavskih sipin, ki so ponekod segale do 70 metrov

visoko. V kraju Fassad Sands je inženirjem pri vrtanju za nafto namesto nafte pritekla slana voda. Dovolj, da je tu nastala oaza z datljevim palmami. K vodi so se zgrinjale stoglave jate stepskih kokošk. Bile so plahe, a sem kljub temu določil vrsto pegaste stepске kokoške (*Pterocles senegallus*). V Omanu je sicer moč videti kar sedem vrst teh puščavskih ptic. V oazi sem srečal še belo pastirico (*Motacilla alba*), neko cipo (*Anthus* sp.) in neko trstnico (*Acrocephalus* sp.). Vsega se pač, kljub odličnemu priločniku, ni dalo določiti. Tu sem našel tudi kadaver rjaste kanje (*Buteo rufinus*), pod njim pa za dlan velikega škorpiona.

Južni Oman - Dhofar

Po celodnevni enolični puščavski vožnji vsakogar presene-ti ozelenela pokrajina južne province Dhofar. Zaradi pole-tnega monsuna se je tu ohranila savana s povsem afriškim priokusom. Svojtčas so tu živeli noji, številne gazele pa so lovili gepardi. Danes so izumrli. Namesto gazel se tu pase-jo številne pritlikave krave, koze in kamele. Kljub temu je divjine v gozdnatih suhih rečnih strugah še dovolj. Med nočnim potepanjem smo srečali južnoarabske volkove in v jami našli iztrebke južnoarabskega leoparda. Afriškega izvora so tudi kameleoni, imel pa sem tudi bližnje srečanje z arabsko kobro. Lokalno prebivalstvo pripada jemenski in ne omanski etnični skupini. Pastirji so pogosto oboroženi. Ljudje so prijazni in navezali smo prijateljske stike. Za evropskega ornitologa je to območje najzanimivejše. Šte-vilne vrste tu živečih ptic pripadajo afrotropski favni. Taki so zeleni golobi (*Treron waalia*), ki so se spreletavali v kroš-njah fig. Pokrajini dajejo značilen videz številna mošnjasta gnezda rumenih Rüpellovih tkalcev (*Ploceus galbula*), ki vise iz akacijevih dreves. Ornitološka posebnost Dhofarja je smaragdno beloprsna mala kukavica (*Chrysococcyx capri-us*), ki parazitira prav tkalce. Žal smo bili obakrat prepozni in kukavice so se že odselile. Kljub temu sem imel srečo, saj sem iz edinega tkalčevega gnezda, ki sem ga pregledal, potegnil že operjenega mladiča te vrste kukavice. Med raz-iskovanjem udornice Tawi Atayr sem našel perje pegaste sove (*Tyto alba*), ponoči pa sem slišal še oglašanje neke

12

13

15

16

druge sove. Šele kasneje sem pri gledanju dokumentarnega filma o afriških živalih spoznal, da sem slišal petje v Omanu nad vse redkega afriškega skovika (*Otus senegalensis*). Prav tako afriški gnezdilec teh krajev je čudoviti sivoglavci gozdomec (*Halcyon leucocephala*). Najglasnejša ptica udornice Tawi Atayr, kar v arabščini pomeni vodnjak ptic, je bil skorcu podoben izraelski rdečeperutec (*Onychognathus tristramii*), ki tu gnezdi v velikih kolonijah. Poleg jemenskih grilčkov sem v udornici Tawi Atayr našel še gnezda afriških skalnih lastovk (*Ptyonoprogne fuligula*), afriškega srebrnokljunčka (*Euodice cantans*) in »dhofarskega« hudoornika (*Apus* sp.). Ornitologi si še danes prizadevajo, da bi razvozlati vrstno pripadnost teh hudournikov, ki so, kot kaže, za znanost še neopisana vrsta. Endemični škrjanci vrste pojoči škrlec (*Mirafra cantillans*) na dhofarskih travnikih dosejajo prav neverjetne gostote, njihova razširjenost pa je enaka razširjenosti jemenskih grilčkov. Povsod pogosti so tu rumenoriti bulbuli (*Pycnonotus xanthopygos*) in sivi cmokači (*Cercomela melanura*). Opazoval sem še nekaj izvirno afriških vrst ptic pevke, ki v Omanu žive le v provinci Dhofar. To so srakoperjev sorodnik čagra (*Tchagra senegala*), abesinski medoses (*Nectarinia habessinica*), beloprski očalar (*Zosterops abyssinica*) in progastoglavi strnad (*Emberiza tahapisi*). Puščavskega krokarja tu nadomešča kratkorepi krokar (*Corvus rhipidurus*). Med najbolj nenavadne »afriške« ptice, ki sem jih imel moč opazovati v Dhofarju, sodi nedvomno afriški rajski muhar (*Terpsiphone viridis*) z dolgimi belimi repnimi peresi. Po ostenjih suhih vadijev lahko naletimo na pečinolazce. To so svizcem podobne živali, ki pa so dejansko še najbolj sorodne slonom. Pečinolazci so glavni plen črnega kafrskega (*Aquila verreauxii*) in kraguljega orla (*Hieraetus fasciatus*). Oba tu gnezdita.

Obale

Sultanat Oman obliva toplo in izjemno bogato Arabsko morje – del Indijskega oceana. Obala, ki jo sestavljajo nepregledne peščene in kamnite plaže ter strmi klifi, je dolga kar 1700 kilometrov. Zaradi nizke poseljenosti je

večinoma ohranjena. Ocenjujejo, da se tod pozimi zadržuje od 300.000 do 500.000 selečih se in prezimujočih vodnih ptic, ki pripadajo prek 100 različnim vrstam. Tu prezimuje prek 80 % svetovne populacije čadastega galeba (*Larus hemprichii*) in prek 50 % tenkokljunega prodnika (*Calidris tenuirostris*), progastorepega kljunača (*Limosa lapponica*) ter kričave čigre (*Sterna sandvicensis*).

Vrste, ki tod prezimujejo ali se selijo v mednarodno pomembnem številu, sta mongolski (*Charadrius mongolus*) in beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*), spremenljivi (*Calidris alpina*) in mali prodnik (*Calidris minuta*), rdečenoči martinec (*Tringa totanus*), obalna čaplja (*Egretta gularis*), školjkarica (*Haematopus ostralegus*), ribji (*Larus ichthyaetus*) in zalivski galeb (*Larus genei*), kaspjska (*Sterna caspia*) in čopasta čigra (*Sterna bergii*) in še bi lahko naštevati. Omeniti velja tudi številna brakična ustja običajno suhih rečnih strug, tako imenovane »khawrs«. Množice ptic so tu nepregledne. Omanska vlada je večino za ptice najpomembnejših območij tudi zavarovala kot ptičje rezervate. V spomin so se mi najbolj vtisnili plamenci (*Phoenicopterus ruber*) in velike jate plevic (*Plegadis falcinellus*), drugič v življenju pa sem tu spet srečal citronasto pastirico (*Motacilla citreola*). V veliki meri še povsem neraziškani morski klifi in otoki so gnezdišča številnih morskih ptic. Priznati pa moram, da se vodnim pticam nisem utegnil posvetiti, saj je bilo vsega drugega dovolj. K sreči sem imel s seboj plavuti in masko. Z obale ponekod dobesedno stopiš v plitve koralne grebene. Živopisana raznovrstnost koralnih rib, ogromnih napihovalk, balester, muren in plavanje z delfini je presegljo moja pričakovanja in domišljijo.

Z nekajdnevnim poporočnim poležavanjem na neobljudenih peščenih plažah v objemu južnega toplega morja, sva z ženo Laro tako zaključila moj drugi obisk te eksotične dežele. ●

12: V gnezdih tkalcev parazitira beloprša mala kukavica (*Chrysococcyx caprius*). Na sliki je mladič, ki sem ga potegnil iz gnezda Rūpelovega tkalca. foto: Slavko Polak

13: Sivi cmokač (*Cercomela melanura*) v Dhofarju nadomešča našo šmarnico foto: Slavko Polak

14: Obale Omana so polne pobreznikov, galebov in čiger. Temnejši galebi v ospredju so čadasti galebi (*Larus hemprichii*). foto: Slavko Polak

15: Ob primerni svetlobi samček abesinskega medosesa (*Nectarinia habessinica*) kar zažari v mavričnih barvah foto: Slavko Polak

16: Brakičnim vodam rečnih estuarijev dajejo svojevrsten pečat plamenci (*Phoenicopterus ruber*). foto: Slavko Polak

Ogroženi metulji vlažnih travnikov

//Valerija Zakšek

1: Temni mravljiščar (*Maculinea nausithous*) na cvetu hranilne rastline.
foto: Rudi Verovnik

2: Samica strašničega mravljiščarja (*Maculinea teleius*) skriva modrino zgoranje strani kril.
foto: Rudi Verovnik

V Sloveniji živi okoli 3200 vrst metuljev (Lepidoptera), med katerimi je 187 vrst dnevnih. Deset vrst živi izključno na vlažnih travnikih. To so vlagoljubne ali higrofilne vrste dnevnih metuljev. Gosenice večine vrst se prehranjujejo le z določenimi vrstami rastlin, zato te vrste imenujemo mono- ali oligofagne. Prav specializirana povezava z določeno hranilno rastlino je še posebej značilna za vlagoljubne vrste metuljev, zato je razširjenost le-teh pogosto odvisna od razširjenosti hranilnih rastlin.

Glavni dejavnik, ki ogroža metulje vlažnih travnikov, je izginjanje njihovega življenjskega prostora. Ker so najbolj na udaru vlažni in močvirni travniki in tako tudi rastline, ki rastejo na njih, bi bilo zmotno pričakovati, da se vlagoljubnim vrstam metuljev piše kaj bolje kot njihovemu življenjskemu prostoru. Ne pozabimo, da je nastanek velikega dela travnatih površin v srednji Evropi posledica človekove aktivnosti na tem območju v preteklosti. Vlažne travnike so zaradi visoke talne vode običajno pokosili šele pozno poleti ali jeseni, seno pa so uporabili za steljo. Odrasli osebkii vlagoljubnih vrst metuljev so tako lahko v poletnem času nemoteno srkali nektar, se parili in odložili jajčeca, iz katerih so se kasneje razvile gosenice. Hkrati pa so kmetje s košnjo preprečili zaraščanje. A v zadnjih nekaj desetletjih so prav vlažni travniki tisti tip življenjskega prostora, ki ga je človek tudi najbolj preoblikoval. Z izsuševanjem, spreminjanjem v velike monokulturne poljedeljske površine in z intenzivno rabo (z uporabo kemičnih sredstev ter povečanim številom košenj v eni vegetacijski sezoni) je zelo spremenil njihovo predhodno podobo. S širjenjem mest in naselij je veliko travnatih površin za vedno izgubilo. Omenjeni dejavniki pa neposredno ali posredno vplivajo na pestrost in številčnost rastlinskih vrst. Tako so za posamezne vrste metuljev izgubile hranilne rastline, ki so ključne za razvoj gosenic. Na intenzivno gojenih travnikih je tudi vedno manj cvetočih rastlin, ki so vir nektarja za odrasle metulje. Na manjših še ohranjenih območjih so zaradi ne-

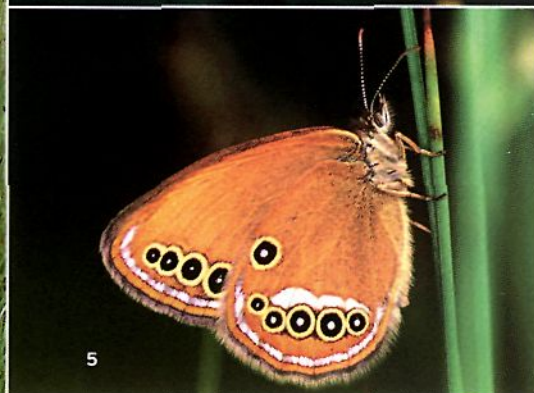
donosnosti vlažnih in močvirnih predelov košnjo popolnoma opustili in zato se vedno bolj zaraščajo. Prav to je razlog, da so vlagoljubne vrste dnevnih metuljev vedno bolj ogrožene in potrebne posebne varstvene pozornosti.

V Sloveniji lahko med vlagoljubne uvrstimo naslednje vrste dnevnih metuljev: močvirski (*Lycaena dispar*) in škrlatni cekinček (*Lycaena hippothoe*), strašnični (*Maculinea teleius*) in temni mravljiščar (*Maculinea nausithous*), močvirski livadar (*Brenthis ino*), srebrni tratar (*Clossiana selene*), močvirski pisanček (*Melitaea diamina*), barjanski okarček (*Coenonympha oedipus*), jagodnjakov slezovček (*Pyrgus armoricanus*) in močvirski ostrozob (*Carcharodus flocifera*).

Barjanski okarček (*Coenonympha oedipus*) je ena izmed sedmih kritično ogroženih vrst evropskih dnevnih metuljev. Njegov življenjski prostor so nižinski močvirni in vlažni negojeni travniki, ki jih kosijo največ enkrat v letu, ponavadi konec meseca julija ali v avgustu. Odrasli osebkii se pojavljajo v eni generaciji, v mesecu juniju in juliju. So slabi letalci in se večinoma zadržujejo med rastlinjem. Metulji se hranijo na cvetovih rastlin iz družin ostričevk (Cyperaceae) in nebinovk (Asteraceae), medtem ko se gosenice najpogosteje hranijo z listi modre stožke (*Molinia caerulea*), latovk (*Poa*) in šašev (*Carex*). V Sloveniji barjanske rjavčke poleg vlažnih travnikov na Ljubljanskem barju lahko najdemo še na izjemno suhih travnikih na Krasu, Goriških Brdih in Čavnu ter na flišnih območjih ob morški obali.

Strašnični (*Maculinea teleius*) in temni mravljiščar (*Maculinea nausithous*) sta skupaj z drugimi mravljiščarji v Evropi zagotovo med ekološko najbolj ozko specializiranimi vrstami metuljev. Odrasli metulji se pojavljajo na travnikih s hranilno rastlino, zdravilno strašnico (*Sanguisorba officinalis*). V juliju in prvi polovici meseca avgusta na karminasto rdečih cvetnih glavicah srkajo nektar, nanje samice odlagajo

jajčeca in kasneje se s cvetovi in semeni dva do štiri tedne hranijo tudi gosenice. Ko gosenice zapustijo cvetove zdravilne strašnice, na tleh čakajo na rdeče mravlje iz rodu *Myrmica*. Gostiteljska vrsta strašničnega mravljiščarja je vrsta *Myrmica scabrinodis* in temnega mravljiščarja *Myrmica rubra*. Če se ne srečajo pravočasno, gosenica zaradi lakote pogine ali postane plen plenilcev. Gosenica na tleh izloča ogljikove hidrate, s katerimi mravljo prepriča, da je to ličinka njenega zaroda, zato jo mravlja odnese v svoje mravljišče. V mravljišču mravlje gosenicam prinašajo hrano, misleč da hranijo svoj zarod (podobno kot pri kukavici!). Gosenice lahko tudi plenijo mravlji zarod. S »kukavičjim« ali plenilskim načinom prehranjevanja gosenica pridobi večino telesne mase. V hladnem delu leta so gosenice v mravljišču neaktivne. Pozno spomladi pa se v zgornjih kamricah mravljišča zabubijo. Ko v začetku poletja iz bube prileze odrasel metulj, mora čim prej iz mravljišča, saj je kemično maskiranje popustilo in zato lahko postane plen mravelj. Ščiti ga ovoj dlakastih luskc, ki ob plenjenju ostane v čeljustih plenilca. Res nenavaden, a natančno reguliran življenjski cikel!

Strašničnega mravljiščarja lahko srečamo v ustreznih življenjskih prostorih z zdravilno strašnico vse od Vipavske doline do Goričkega, medtem ko je areal razširjenosti temnega mravljiščarja v Sloveniji omejen le na njen severovzhodni del. Prav Goričko je območje, kjer se je ohranil sonaravni način kmetovanja in tako tudi največje populacije obeh vrst pri nas. Na posameznih vlažnih travnikih, kjer raste še močvirski svišč (*Gentiana pneumonanthe*), pa lahko najdemo še tretjo vrsto mravljiščarja, sviščevega mravljiščarja (*Maculinea alcon*). Tam lahko srečamo tudi močvirskega (*Lycaena dispar*) in škrlatnega cekinčka (*Lycaena hippothoe*), ki sta prav tako ogrožena prebivalca vlažnih travnikov. Samčki močvirskega cekinčka imajo zgornjo stran kril živo oranžno obarvano, medtem ko so samičke zaradi črnih lis manj izrazitih barv. Škrlatni cekinčki letajo v eni generaciji letno, medtem ko močvirski cekinčki letajo v dveh: odrasli osebkovi prve generacije se pojavijo konec maja in v juniju, druge generacije pa konec julija in letajo vse do septembra. Nektar srkajo predvsem na navadni krvenki (*Lythrum salicaria*), špajkah (*Valeriana*) in metah (*Mentha*). Samičke odlagajo jajčeca v majhnih sku-

pinah na spodnjo stran listov različnih vrst kislic (*Rumex* sp.), ki so hranilne rastline gosenic tako močvirskega kot škrlatnega cekinčka. Gosenice prezimijo in se maja zabubijo na stebli ali ob osrednji listni žili na hranilni rastlini. Prvotni življenjski prostor močvirskega cekinčka so nižinski in močvirni vlažni travniki, vendar se pojavljajo tudi na vodnih jarkih, ki so porasli z visoko in gosto zeliščno vegetacijo in na opuščeni, zarasli gramoznicah. Škrlatni cekinček se poleg vlažnih travnikov lahko pojavlja tudi na suhih travnikih.

Barjanski okarček, močvirski cekinček, strašničnin in temni mravljiščar, ki so v Sloveniji zavarovani, imajo svoj prostor v Rdeči knjigi evropskih dnevnih metuljev, dodatku II Bernske konvencije in dodatku II in IV Habitatne direktive. Zanje so bila opredeljena tudi varstvena območja Natura 2000. Velika razdrobljenost in vedno manjše število ter velikost vlažnih travnikov gostijo majhne in ločene populacije teh ogroženih vrst. Zato so za njihov nadaljnji obstoj še toliko bolj potrebni pravilni in pravočasni ukrepi.

Na vlažnih travnikih v Sloveniji pa lahko srečamo še druge, a zato nič manj zanimive vrste dnevnih metuljev. Žal o njih vemo bistveno manj. Močvirski ostrozob (*Carcharodus floccifera*) se v Sloveniji pojavlja posamič in srečanja z njim so zelo redka. Največkrat je bil opažen na navadnem čistcu (*Betonica officinalis*), kjer se hranijo tudi gosenice. Iz skopih podatkov za to zavarovano vrsto pri nas kaže, da je to vrsta, ki iz naših krajev najhitreje izginja. V nasprotju z močvirskim ostrozobom je srečanje s katerim izmed pisančkov (močvirski livadar (*Brenthis ino*), srebrni tratar (*Clossiana selene*) in močvirski pisanček (*Melitaea diamina*)) na naših vlažnih travnikih bolj pogosto.

Naj bo to izziv, da boste prihodnje poletje, ko bo gnezdilna sezona ptic že v zadnjih izdihljajih, na sprehodu ali izletu v naravo pozornost posvetili tudi kateremu izmed zgoraj omenjenih predstavnikov ali pa kateri drugi vrsti metulja, ki vas bo prav tako očarala! ●

3: Vlažni travnik z zdravilno strašnico (*Sanguisorba officinalis*)
foto: Leon Kebe

4: Samček močvirskega cekinčka (*Lycaena dispar*)
foto: Rudi Verovnik

5: Barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*)
foto: Rudi Verovnik

Skupinski popis Tolminskega 2005

//Tomaž Mihelič

1: Udeleženci skupinskega popisa na izhodišču – Mostu na Soči.

foto: Tomaž Mihelič

2: Pestrost ptic na Tolminskem je odraz višinskih pasov, ki so najlepše vidni spomladi. Kulturna krajina gorskih vasic doda še piko na i. Na sliki je vas Rut v Baški grapi.

foto: Tomaž Mihelič

Da je ravno Tolminsko ena izmed ornitološko najbolj pestrih regij v Sloveniji, smo potihem verjeli že dolgo. Alpe na eni strani, bližina Sredozemlja, ki ga je čutili še globoko v Posočju, na drugi, obenem pa dobro ohranjena kulturna krajina hkrati so bile garancija za pestrost, ki si jo marsikje drugod po Sloveniji lahko le domišljamo.

Kljub temu da smo se ornitologi že dolgo spogledovali s tem delom Slovenije, so bile ptice na velikem delu območja do letošnjega skupinskega popisa slabo raziskane. Zato smo se odločili, da popišemo območje med Podbrdom na vzhodu in Kaninom na zahodu ter Banjšicami na jugu in Rombonom na severu. Za izhodišče smo izbrali Most na Soči, ki leži nekako v centru območja popisa in je prometno stičišče za vse predele popisa: Banjšic, Idrijskega in Cerkljanskega hribovja, Baške grape in Posočja.

Prehojene poti in prečute noči

Opisana krajinska imena dajo hitro slutiti, da je bil relief na popisnih površinah precej razgiban. Največje višinske razlike na števnih tetradah (kvadrat 2x2km) so bile seveda v Alpskem svetu in so včasih znašale čez 1500 m. Kljub očitni premoči pa za njimi niso dosti zaostajale tetrade na idrijskem koncu, okrog Šebrelj, Vojskega in Gorenje Trebuše, v katerih so popisovalci včasih premagali večjo višinsko razliko od dolžine njihove poti!

Skupaj smo popisali 52 tetrad, kar pomeni, da smo samo na štetju po transektih opravili 208 km popisnih poti in seveda še enkrat toliko poti nazaj na izhodišče. Če pa bi sešteli višinske razlike, ki so bile prehojene med popisi številčnosti, bi se nad morje dvignili za kakih 50 km. Zares veličastno delo!

Zaradi velikih razlik v nadmorskih višinah smo se v prvih vikendih popisa posvetili predvsem gozdovom in nižinskim predelom ter nato počasi osvajali višje popisne ploskve. Od sredine maja do konca junija nam je uspelo popisati tudi najvišje ležeče tetrade v visokogorju.

Seveda pa nismo popisovali samo številčnosti ptic. Sku-

pinski popisi so namenjeni zbiranju podatkov za Novi ornitološki atlas gnezdilke. Skladno z metodologijo atlasa smo se posvetili tudi popisom razširjenosti in redkih vrst. Popisni vikendi so bili torej v celoti zapolnjeni. Zjutraj smo obdelovali tetrade, popoldne in zvečer redke vrste (ptice prodišč, skalnih sten, visokogorja), zvečer in ponoči pa nočno aktivne vrste.

Ptice, pristale na popisnih listih

Še posebej so se izkazale gnezdilke, ne samo po vrstni diverziteti, marveč tudi po številčnosti. Na dobrih 600 kvadratnih kilometrih smo ugotovili kar 130 vrst. Štiri vrste dosegaajo na Tolminskem rekordne gostote v Sloveniji. To so kotorna (*Alectoris graeca*), pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*), hribska listnica (*Phylloscopus bonelli*) in skalni strnad (*Emberiza cia*). Kotorna je značilna vrsta visokogorskih pašnikov. Čeprav ni ravno številčna, lahko le v Posočju najdemo planine, kjer jih še vedno poje več kot 10. Na vrsto očitno zelo dobro vpliva paša, saj smo jo večinoma našli samo na aktivnih planinah, kjer se vsako leto še pase živina. Značilna ptičja vrsta kulturne krajine Posočja je tudi pogorelček. Naseljuje predvsem nižinske predele in se le poredko povzpne nad 1000 metrov. Najdemo ga tako rekoč v vsakem naselju in prav nobena redkost niso točke, s katerih lahko slišimo tudi tri ali celo štiri pojoče samce hkrati. Hribska listnica in skalni strnad pa sta vrsti strmih gručnatih pobočij, ki jih je na Tolminskem v obilju. Po prisojnih, poraščenih meliščih je dominantna vrsta hribska listnica, skalni strnad pa je številčnejši povsod tam, kjer je poleg melišč tudi še dovolj travinja. Obe vrsti se povzpne visoko, na južnih legah praktično do gozdne meje.

Ravno južne lege, kjer se srečujeta sredozemski in alpski vpliv, so najbolj pestre tudi glede drugih vrst. Še posebej na višje ležečih pašnikih najdemo prav neverjetne kombinacije vrst, ki so lastne samo Posočju. Tako lahko na istem pašniku srečamo kosca (*Crex crex*), prepelico (*Coturnix coturnix*), poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*) in repaljščico (*Saxicola rubetra*), ki so sicer tipične vrste nižinskih travišč, pomešane skupaj z vrstami visokogorja, kot so planinska pevka (*Prunella collaris*), vriskarica (*Anthus spinoletta*) in kupčar (*Oenanthe oenanthe*). Če k temu dodamo še kotorno in slegurja (*Monticola solitarius*), je mera že težko bolj polna. Presenečenj res ni manjkalo. Med popisi skalnih sten smo naleteli na steno z veliko kolonijo mestnih lastovk

(*Delichon urbica*), skalnimi lastovkami (*Hirundo rupestris*), skalnim plezalčkom (*Tichodroma muraria*), puščavcem (*Monticola solitarius*) in sokolom selcem (*Falco peregrinus*). Ob Soči pa so nas poleg številnih malih deževnikov (*Charadrius dubius*) in malih martinov (*Actitis hypoleucos*) razveselili tudi slavci (*Luscinia megarhynchos*), kratkoperuti vrtniki (*Hippolais polyglotta*), vrtnice penice (*Sylvia borin*) in navsezadnje tudi vodomci (*Alcedo atthis*), ki bi jih na reki s skalnatimi bregovi pričakovali v manjšem številu. Gnezda smo našli v skromnem pasu zemlje na robu bregov.

Območje je poleg gnezdil očitno zelo zanimivo tudi za selitev ptic. Od redkejših selivk smo opazovali ribjega orla (*Pandion haliaetus*), zlatovranko (*Coracias garrulus*) in rožnatega škorca (*Sturnus roseus*). Posebna tema pri selitvi so tudi ujede, ki se prek območja v maju selijo v večjih skupinah.

Zanimivosti s terena bi lahko naštevali v nedogled in prav vsak od popisovalcev je lahko prišel na svoj račun. Ravno ptice so najlepše plačilo udeležencem, ki so svoje delo opravljali povsem prostovoljno. Ptice so bile razlog, da smo se s terena vračali nasmejani in da kljub nočnemu štetju zjutraj ni bilo težko vstajati. No ja, k temu je veliko pripomogel tudi pogorelec, ki je pel tik ob šolski telovadnici, v kateri smo spali. Izmed vrst v Mostu na Soči je zjutraj zapel prvi, slabo uro pred prvim svitom, in po besedah mnogih je bil edina prijetna budilka doslej. Pa še avtomatsko je prestavljal čas bujenja skladno s krajsanjem dneva.

Na popisih smo se srečevali:

Primož Bizjan, Dejan Bordjan, Luka Božič, Dare Fekonja, Andrej Figelj, Bert van der Geest, Jurij Hanžel, Karin Hanžel, Tomaž Jančar, Stane Jelačin, Andrej Kelbič, Ivan Kljun, Urša Koce, Marjeta Korenjak, Anže Kristan, Nada Labus, Barbara Mihelič, Tomaž Mihelič, Monika Podgorelec, Slavko Polak, Matjaž Premzl, Tomaž Remžgar, Aljaž Rijavec, Polona Sladič, Nataša Šalaja, Željko Šalamun, Barbara Vidmar, Eva Vukelič, Darko Zdešar, Miha Žnidaršič.

Iskrena hvala prav vsakemu popisovalcu. Toplo se zahvaljujemo tudi OŠ Dušana Muniha, ki nam je prijazno odstopila prostore telovadnice, v kateri smo prenočevali. Pristrčna hvala tudi njenemu ravnatelju Branku Lončnerju. ●

3: Kadar Tolminsko obiščemo kot turisti, se nam izmuzne marsikateri manj privlačen habitat, sistematičen popis pa nas prisili, da obiščemo prav vse. Popisovali smo v parih, kar omogoča kar najboljši prenos znanja z izkušenih popisovalcev na začetnike. foto: Tomaž Mihelič

4: V Sloveniji ni veliko tetrad, na katerih bi lahko prešteli belke (*Lagopus mutus*). foto: Tomaž Mihelič

5: Za malo denarja veliko muzike. Vstop na koncerte tolminskih ptic je bil prost, na njih pa je blestela koncertna mojstrica planinska pevka (*Prunella collaris*). foto: Tomaž Mihelič

6: Tolminsko ni navduševalo samo s pticami. Za vsakim korakom novo presenečenje: zanimivosti, kot je voziček nad Tolminko (domačini mu pravijo »čidula« ali »drat pategula«) smo spoznavali kar spotoma med popisi. foto: Tomaž Mihelič

Pomagati beloglavim jastrebom? Zakaj pa ne!

//Maša Kodrič

1: Čeprav so videti mogočni, tudi beloglavi jastrebi (*Gyps fulvus*) potrebujejo pomoč.
foto: Dušan Klenovšek

2: Prostovoljci v Eko-centru Beli na Cresu poprimejo prav za vsako delo.
foto: Nikolina Novosel

3: Obiskovalci centra ECCIB si ogledujejo razstavo o beloglavih jastrebih in naravi otoka Cres.
foto: Maša Kodrič

Ko sem se lansko poletje potepala po otoku Cresu, se mi je dogodil prav nenavaden pripetljaj. Brezskrbno sem stopala po kamnitih poteh Tramuntane (severni del otoka), ko je moje opečene rame prekrila ogromna hladna senca, hitro spolzela naprej po poti, in še preden sem lahko razkrinkala njenega sopotnika na nebu, izginila med oljkami. Zazdelo se mi je, da je v tistem trenutku vse naokrog potihnilo, še veter se je polegel in celo škržati so pritajili svoj dih. Zagotovo je ogromen in lep ptič, sem pomislila. In res je bil. Beloglavi jastreb.

Misel na to veličastno senco mi ni dala miru in me je nazadnje pripeljala v vasico Beli, kjer že od leta 1993 v stari šoli deluje Eko-center Caput Insulae Beli (ECCIB), center za ohranjanje beloglavih jastrebov, njihovega življenjskega okolja, naravne raznolikosti otoka Cres in njegove naravne in kulturno-zgodovinske dediščine. Polovica stare šole je preurejena v stalno razstavo o beloglavih jastrebih in naravi otoka Cres, drugi prostori pa so namenjeni prostovoljcem, ki vsako leto v velikem številu prihajajo v center, da bi pripomogli k njegovemu delovanju in ohranjanju beloglavih jastrebov. Pred šolo stoji velika lesena miza, kjer v poznem popoldnevu posedajo prostovoljci, se krepčajo s kavo in sladoledom in okrevajo po delovnem dnevu.

Vsak delovni dan prostovoljcev je vesel. Saj drugačen že ne more biti. V Eko-centru Beli se je naš delovni dan začel že dan prej, ko je Kornelija po večerji na veliko belo tablo, ki visi v jedilnici, napisala nov raspored delovnih mest za naslednji dan. Lahko si se znašel v vlogi kustosa, ki je vodil obiskovalce po razstavi, lahko si odšel z zagorelimi in postavnimi fanti urejat kamnite in zaraščene poti ter gromače (kamnite zidove), lahko pa si ostal tudi v šoli, opravljal malenkostna popravila (kot npr. barvanje oken) ali v kuhinji kupal slastne zalogaje za lačne prostovoljce. Poleg teh del ponavadi prostovoljci opravljajo še eno zelo pomembno delo, in sicer čistijo lokve. Vsa ta opravila se zdijo na prvi pogled malenkostna, a so zelo močno, čeprav posredno, povezana s programom ohranjanja beloglavih jastrebov in naravne raznolikosti.

Eko-prostovoljci se zavedamo, da vse v naravi poteka v krogih, in pomembno je, da poskrbimo za vsak člen naravnega

kroga. Tako npr. prostovoljci, ki skrbijo za lokve, pripomorejo k boljši oskrbi ovc z vodo, ovce pa so, seveda tiste že mrtve, glavna hrana beloglavih jastrebov. Predvsem človek je zelo pomemben člen v tem naravnem krogu. Zaradi izseljevanja ljudi z otokov se zmanjšuje tudi število ovc. Tradicionalno ovčarstvo je namreč glavni vir prehrane za beloglave jastrebe, saj pri tem ostajajo ovce vse leto na prostem in je smrtnost med njimi višja, jastrebi pa so mrhovinarji, zato se prehranjujejo le z mrhovino in ne napadajo živali.

Jastrebi na Cresu gnezdiijo na pečinah tik nad morjem in pogosto se dogaja, da mladiči, ki še ne znajo leteti, padejo v vodo, kjer obnemorejo ali se pri tem poškodujejo. V sklopu centra deluje azil, ki je namenjen bolnim in ranjenim jastrebom ter onemoglim mladičem. Tu jastrebi okrevajo, preden jih spustijo v divjino. Populacija beloglavih jastrebov na otoku Cresu (ter Krku in Prviću) je izolirana, majhna in zato še bolj ranljiva. Par na leto leže le eno jace. In to zgolj v primeru, če se počuti zdravega, neogroženega in preskrbljenega z obilico hrane. V majhni populaciji dolgoživih ptic prav vsak osebek šteje.

Najlepši del prostovoljskega dela je druženje - druženje z naravo, ljudmi, domačini neke dežele in njenimi skrivnostmi. Prav prostovoljstvo je najbrž najboljši in najbolj plodovit način, kako dobro spoznati tujo deželo, njene posebnosti, ljudi in raznolikosti, njeno naravo, ki pa je vselej tudi naša. In prav zavest o tem je bilo tisto, kar sem ponesla s seboj, ko sem zapuščala Beli. Prostovoljstvo je namreč tudi druženje s samim seboj.

Eko-center Beli je leta 1993 ustanovil današnji predsednik g. Goran Sušić. V začetku devetdesetih je bilo število beloglavih jastrebov na Hrvaškem najnižje, bili so na robu izumrtja. Do danes se je število gnezdečih parov na Cresu, Krku in Prviću povečalo na okoli sedemdeset. Pred kratkim so na severnem delu Cresu želeli urediti prostor za jedrske odpadke. Predvsem zaradi prizadevanja Eko-centra so predlog zavrnili. Center organizira tudi izobraževalne programe za šole, tedenske šole v naravi in ekoturistične ture po stezah Tramuntane. Te obiskovalca popeljejo skozi prave pragozdove oljk in hrastov, obraslih z bršljanom in bohotnimi lijanami, stepske preriije z mehko požgano travo, divje kanjone in vrtače z obrnjeno vegetacijo do kamnitih ostankov staroselcev in seveda do magičnih labirintov. Zdi se kot cel svet na mali dlani. In to le slabe štiri ure vožnje od tod. ●

Internetna stran Eko-centra Beli:
<http://www.caput-insulae.com>

Program DOPPS-a oktober – december 2005

Predavanja

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota; **predavalnica v pritličju**
Čas: ob 18. uri

9. november 2005

Borut Rubinič: Selitev ptic
Vsakoletne selitve ptic so za marsikoga še vedno ena večjih ugank narave. Kam se ptice selijo, zakaj se selijo, ter kako najdejo pot do prezimovališč in spet nazaj, bomo poskušali pojasniti na predavanju.

MARIBOR

Kraj: Pedagoška fakulteta Maribor, Koroška cesta 160, Maribor; **predavalnica bo posebej označena**
Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri

5. oktober 2005

Aleš Tomažič: Skandinavija
Predavatelj nam bo predstavil svoje vtise z avgustovskega potovanja na sam sever Evrope. Ogleдали si bomo sveže fotografije ptic, poleg vrst, ki jih pozimi srečujemo pri nas tudi mnogo takih, ki jih nikdar ne zaneso tako daleč na jug.

9. november 2005

(2. sredo v mesecu)
Matjaž Kerček: Medvedce
Matjaž nam bo predstavil izsledke večletnega spremljanja ptic ob vodnem zadrževalniku Medvedce. Spoznali bomo bogat ptičji svet zadrževalnika, njegov pomen in naravovarstveno problematiko.

7. december 2005

Damijan Denac: Bela štokrlja
Bela štokrlja nedvomno sodi med najbolj priljubljene vrste ptic pri nas. Vsako leto (od leta 1999 naprej) Damijan organizira popis vseh gnezdečih štokrelj v Sloveniji. Na tokratnem predavanju se bomo seznanili z najnovejšimi izsledki raziskav bele štokrlje pri nas: kakšni so trendi populacije, ali se število povečuje, kaj jih ogroža, zakaj jih vedno več ostane tukaj čez zimo...

CELJE

Kraj: Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Ipavčeva ulica 18, Celje
Čas: ob 19. uri

8. december 2005

Andrej Medved: Kmetijstvo, ptice in varstvo narave
Kmetijska zemljišča pokrivajo velik del Slovenije. Številnim ogroženim pticam predstavljajo pomemben življenjski prostor. Pri ohranjanju ogroženih vrst so ključnega pomena predvsem tradicionalne kmetijske tehnike, ki jih kmetje marsikje že od nekdaj uporabljajo. Na predavanju bomo izvedeli več o ogroženih pticah kulturne krajine, glavnih virih ogrožanja in predvsem možnostih njihovega ohranjanja.

LJUBLJANA

Kraj: Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri

13. oktober 2005 (2. četrtek v mesecu)

Barbara Kaiser: Islandija
S pomočjo diapozitivov se bomo za nekaj časa preselili v to zanimivo, vendar malo znano deželo. Spoznali bomo, zakaj se imenuje dežela vulkanov, gezirjev, a tudi viharjev.

10. november 2005 (2. četrtek v mesecu)

Tomaž Mihelič: Krmljenje ptic pozimi
Mnogo ljudi se bližje seznanijo s pticami prav med opazovanjem na ptičji krmilnici. Katere ptice obiskujejo krmilnice in zakaj bomo izvedeli na predavanju. Prav tako bomo dobili napotke za pravilno hranjenje ptic in slišali veliko zanimivosti iz življenja ptic pozimi.

1. december 2005

Aleksander Pritekelj: Vse o gnezdiščih
Pozimi, ko v naravi skoraj vse spi, je pravi čas za izdelavo gnezdišč. S tem lahko pomagamo vrstam, ki zaradi pomanjkanja naravnih dupel vse težje najdejo mesto za gnezdenje. Kako se lotimo izdelave gnezdišč, kam jih nameščamo, kako jih vzdržujemo in še kaj bomo izvedeli na predavanju.

RADOVLJICA

Kraj: Knjižnica Tomaža Antona Linhartarja, Gorenjska cesta 27, Radovljica
Čas: 19:30

11. oktober 2005:

Tomaž Mihelič: Najvrednejša območja za ptice na Gorenjskem
Spoznali bomo predele Gorenjske, ki so zaradi bogastva tam živečih ptic uvrščeni v vseevropsko omrežje Posebnih varstvenih območij. Izvedeli bomo, katere vrste ptic jih naseljujejo in zakaj so si izbrale ravno te predele.

CERKNICA

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek v mesecu
Čas: ob 19:00

20. oktober 2005

Vanja Debevec: Škocjanske jame
Znamenite Škocjanske jame so od leta 1986 vpisane na seznam svetovne kulturne in naravne dediščine, od leta 1999 pa kot prvo podzemno mokrišče vpisane v seznam Ramsarskih lokalitet, oboje pod pokroviteljstvom Unesca. Z območjem upravlja Javni zavod Park Škocjanske jame, od koder prihaja tudi predavateljica.

17. november 2005

Slavko Polak: 10 let Notranjske sekcije DOPPS
Na Martinov dan 11.11. 1995 smo v vasi Dolenje jezero ustanovili Notranjsko sekcijo DOPPS. Jubilej bomo proslavili z retrospektivnim predavanjem in fotografskimi zapisi prvih desetih let delovanja Notranjske sekcije.

15. december 2005

Eva Vukelič: Turalice na Cerkniškem jezeru
Turalice so dokaj skrivnostna in slabo raziskana skupina ptic. Na Cerkniškem jezeru najdemo prav vse vrste, ki gnezdiijo v Sloveniji. V preteklih letih smo jim namenili še posebno pozornost in izkazalo se je, da Cerkniško jezero ni le pomembno bivališče kosca temveč tudi ostalih, manj poznanih vrst. Spoznali bomo nekaj zanimivosti iz življenja turalic in se podrobneje seznanili z mokrišči, kjer prebivajo.

KOPER

Kraj: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Garibaldijska 1, Koper
Čas: ob 19. uri
Predavanja v Kopru organiziramo v sodelovanju z Znanstveno-raziskovalnim središčem Koper.

26. oktober 2005

Bojana Lipej: Ohranitev ogroženih življenjskih prostorov na Kraškem robu
Kraški rob označuje izjemna pestrost rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih prebivališč. V kulturni krajini se med gozdom prepletajo suha kraška travišča, apnenčaste stene in melišča, poživiljajo pa jo kali, posebnost kraške kulturne in naravne dediščine. Na predavanju bomo izvedeli več o prizadevanjih za ohranitev ter zaščito takšnih ogroženih vrst in njihovih prebivališč.

16. november 2005

Boštjan Surina: Cvetana Primorskega krasa
Rastlinstvo in rastje Primorskega krasa je v nacionalnem merilu prav gotovo vrstno najbolj bogato. Na kratkem botaničnem sprehodu med morjem in Snežnikom bo predavatelj v besedi in sliki predstavil nekatere najbolj značilne predstavnice kraške cvetane, ki pokrajini dajejo svojo podobo in značaj.

14. december 2005

Andrej Medved: Kmetijstvo, ptice in varstvo narave
Kmetijska zemljišča pokrivajo velik del Slovenije. Številnim ogroženim pticam predstavljajo pomemben življenjski prostor. Pri ohranjanju ogroženih vrst so ključnega pomena predvsem tradicionalne kmetijske tehnike, ki jih kmetje marsikje že od nekdaj uporabljajo. Na predavanju bomo izvedeli več o ogroženih pticah kulturne krajine, glavnih virih ogrožanja in možnostih njihovega ohranjanja.

Izleti

Za dodatne informacije lahko pokličete v pisarno DOPPS na telefon 01 / 426 58 75.

15. oktober 2005: Draški vrh nad Pokljuko (vodi Anže Kristan)

Tokrat se bomo v gore odpravili jeseni. Ob poti se bomo srečevali s stalnicami gorskih gozdov, kot so gorske in čopaste sinice, meniški, krekovti, ... Na vrhu nas lahko pričakajo planinske kavke, z malo sreče pa tudi belke in morda celo planinski orel. Poleg ptic bomo imeli priložnost občudovati tudi jesensko obarvane macesne. Turaj je nekoliko bolj zahtevna. Ne pozabite na vremenno primerno obleko in planinske čevlje. Iz Ljubljane se bomo odpravili ob 6. uri izpred DOPPSa. Za izlet se prijavite v pisarno DOPPS na tel. 01/426 58 75.

19. november 2005: Pivška presihajoča jezera (vodi Branko Koren)

Serijsko 17 pivških presihajočih jezer oziroma kraških polj je veliko manj znanih od znamenitega Cerkniškega jezera in Planinskega polja, vendar po naravovarstveni pomembnosti nikakor ne zaostajajo. Poleti so to bogate cvetane z izjemno pestro rastlinskega in živalskega sveta. V jesenskem in pomladanskem času pa so občasno poplavljeni polja magnet tudi za vodne ptice. Dobimo se ob 9.00 uri pred *Vaško hišo* v Slovenski vasi pri Pivki.

4. december 2005: Izlet za mlade na Zbiljsko jezero (vodi Katarina Aleš)

Na umetnem jezeru se pozimi zbere mnogo vodnih ptic. Na izletu bomo imeli priložnost spoznati in med seboj primerjati različne vrste vodnih vrst, predvsem rac in ponirkov. Dobimo se ob 9. uri na končni postaji mestnega avtobusa številka 15 v Medvodah.

10. december 2005: Ptujsko jezero (vodi Dominik Bombek)

Na tradicionalnem zimskem izletu na Ptujsko jezero se boste preizkusili v prepoznavanju različnih vrst rac, galebov, slapnikov... Vedno pa lahko pričakujete kakšno nenadejano presenečenje. Na društvenih izletih na Ptujsko jezero smo že opazovali črne race, zimske race, labode pevce...

17. december 2005: Ogled Speleobiološke postaje Proteus v Postojni (vodi Slavko Polak)

Postojnska jama slovi kot najbogatejša jama z jamskim živalstvom na svetu. Nekaj najvidnejših predstavnikov našega podzemeljskega sveta si je moč ogledati v Vivariju Speleobiološke postaje pri Postojnski jami. Nastanek kraškega podzemlja, posebnosti podzemeljskega sveta in potreba po varstvu naših jam pa je prikazana z krajšo multimedijsko predstavitevijo. Zborna mesto je ob 10.00 uri pred Informacijskim centrom pred Postojnsko jamo. Po razstavi (imeli bomo skupinski popust) bo vodil kustos Vivarija.

OKTOBER

1	so	
2	ne	
3	po	
4	to	
5	sr	MB Aleš Tomažič: Skandinavija
6	če	
7	pe	
8	so	
9	ne	
10	po	
11	to	RAD Tomaž Mihelič: Najvrednejša območja za ptice na Gorenjskem
12	sr	
13	če	LJ Barbara Kaiser: Islandija
14	pe	
15	so	Draški vrh nad Pokljuko (vodi Anže Kristan)
16	ne	
17	po	
18	to	
19	sr	
20	če	CER Vanja Debevec: Škocjanske jame
21	pe	
22	so	
23	ne	
24	po	
25	to	
26	sr	KP Bojana Lipej: Ohranitev ogroženih življenjskih prostorov na Kraškem robu
27	če	
28	pe	
29	so	
30	ne	
31	po	

NOVEMBER

1	to	
2	sr	
3	če	
4	pe	
5	so	
6	ne	
7	po	
8	to	
9	sr	MB Matjaž Kerček: Medvedce MS Borut Rubinič: Selitev ptic
10	če	LJ Tomaž Mihelič: Krmiljenje ptic pozimi
11	pe	
12	so	
13	ne	
14	po	
15	to	
16	sr	KP Boštjan Surina: Cvetana Primorskega krasa
17	če	CER Slavko Polak: 10 let Notranjske sekcije
18	pe	
19	so	Pivška presihajoča jezera (vodi Branko Koren)
20	ne	
21	po	
22	to	
23	sr	
24	če	
25	pe	
26	so	
27	ne	
28	po	
29	to	
30	sr	

DECEMBER

1	če	LJ Akleksander Pritekelj: Vse o gnezdilnicah
2	pe	
3	so	
4	ne	Izlet za mlade na Zbiljsko jezero (vodi Katarina Aleš)
5	po	
6	to	
7	sr	MB Damijan Denac: Bela štoklja
8	če	Ce Andrej Medved: Kmetij- stvo, ptice in varstvo narave
9	pe	
10	so	Ptujsko jezero (vodi Dominik Bombek)
11	ne	
12	po	
13	to	
14	sr	KP Andrej Medved: Kmetij- stvo, ptice in varstvo narave
15	če	CER Eva Vukelič: Tkalice na Cerknškem jezeru
16	pe	
17	so	Ogled Speleobiološke postaje Proteus v Postojni (vodi Slavko Polak)
18	ne	
19	po	
20	to	
21	sr	
22	če	
23	pe	
24	so	
25	ne	
26	po	
27	to	
28	sr	
29	če	
30	pe	
31	so	

**PROGRAM
DOPPS-a****oktober - december
2005****PREDAVANJA**

- MB:** Pedagoška fakulteta
Maribor,
Koroška cesta 160,
Maribor
Termin: praviloma vsako
prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri
- LJ:** Grand hotel Union,
Miklošičeva 1, Ljubljana
Termin: praviloma vsak
prvi četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri
- KP:** Kraj: Univerza na
Primorskem, Znanstveno-
raziskovalno središče Koper,
Garibaldijeva 1, Koper
Čas: ob 19. uri
- CER:** Knjižnica Jožeta Udoviča,
Partizanska cesta 22,
Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek
v mesecu
Čas: ob 19. uri
- CE:** Zavod za zdravstveno
varstvo Celje,
Ipavčeva ulica 18, Celje
Čas: ob 19. uri
- RAD:** Knjižnica Tomaža Antona
Linharta,
Gorenjska cesta 27,
Radovljica
Čas: ob 19.30 uri
- MS:** Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota
Zvezna ulica 10,
Murska Sobota
Čas: ob 18. uri

Sloka (*Scolopax rusticola*)
foto: Tomaž Mihelič

Pticam prijazni vrtovi na Mažarskem

//Kriszta Marta in Atilla Krall
MME, madžarski partner organizacije
BirdLife International

Madžarski ornitologi smo pred dobrimi tremi leti začeli ureničevati program, imenovan »Pticam prijazen vrt«. V akciji, ki jo štejemo med naše najuspešnejše pobude, sodeluje že več kot tri tisoč ljudi iz vse Madžarske. Poleg posameznikov so v program vključeni tudi vrtci, šole, župnišča s pokopalšči, hoteli, kampi in termalna zdravilišča.

Ideja o programu, v katerem sodelujoče vzpodbujamo k urejanju pticam prijaznih vrtov, se je porodila ob spoznanju, da človek izpodriva vedno več ptic iz njihovega življenjskega okolja, po drugi strani pa se mnogi vendarle sprašujejo, kaj lahko storijo sami, da bi se ta trend ustavil. Cilj programa je pokazati širši javnosti, da lahko veliko prispevamo k varovanju okolja in živih bitij kar v svojem domačem okolju.

Pticam prijazni vrtovi so prepoznavni po lični uradni tabli z napisom »Pticam prijazen vrt«. Tablo namesti lastnik potem, ko je vrt uredil po navodilih, navedenih v programu. V vrtu mora biti nameščena vsaj ena redno vzdrževana krmilnica ali gnezdilnica ter posajeno drevje in plodnosne grmovnice, kjer ptice gnezdiijo in se prehranjujejo. Lastnik se mora pri vrtnarjenju izogibati uporabi pesticidov in poskrbeti za zaščito ptic pred mačkami. Vsak, kdor sodeluje v programu, prejme obrazec, s katerim nas dvakrat letno obvešča o dejavnostih v svojem vrtu in o pticah, ki jih tam opazuje. Tako tudi sami zbiramo podatke o razširjenosti pogostih ptic in njihovih življenjskih zahtevah.

Večina sodelujočih so prebivalci mestnega okolja. Kar polovica jih živi v Budimpešti in njeni okolici. Tako so tudi mnogi mestni in predmestni vrtovi postali življenjski prostor mnogih živih bitij, ki so se s pomočjo lastnikov vrtov lahko prilagodila sobivanju z ljudmi.

Vsak, ki ima svoj vrt rad in zanj skrbi, ima zagotovo tudi posluš za varstvo ptic in narave. Ljudem, ki se v vsakodnevem življenju ne ukvarjajo z varstvom narave, poskušamo pokazati, da lahko marsikaj postorijo sami. V njih vzbujamo zavest, da lahko tudi v svojem neposrednem okolju veliko prispevajo k varovanju živega sveta, pri tem pa jih strokovno usmerjamo.

Na Madžarskem društvu za ornitologijo in varstvo narave (MME) uresničujemo v okviru programa »Pticam prijazen vrt« kar nekaj dejavnosti. Ustanovili smo svetovalno službo, ki pomaga pri oblikovanju in razvoju pticam prijaznih vrtov. Imamo tudi posebno svetovalno telefonsko linijo, na katero prebivalci vseh madžarskih regij kličejo z enakimi stroški lokalne linije. Trikrat letno izdamo publikacijo, v kateri objavljamo sezonsko uporabne nasvete za zaščito ptic in naloge za vrtnarjenje. Zagotavljamo literaturo z ornitološko-vrtnarsko vsebino ter pripomočke, kot so krmilnice in gnezdilnice. Sodelujočim v programu dajemo različne popuste za nakup vrtnarskih pripomočkov in pripomočkov za ptice. Večina izmed teh je narejena na Madžarskem, izdelujejo pa jih ljudje s posebnimi potrebami.

Ker je program doživel zelo velik uspeh, smo ga že začeli nadgrajevati. Več pozornosti smo posvetili večjim, javnosti bolj dostopnim vrtovom, kot so botanični vrtovi, vrtovi šol in podobno. Upravljalci teh vrtov se lahko vključijo v program, s katerim jih usmerjamo k razvoju pticam prijaznega vrta z izobraževalnim pomenom. Ti vrtovi so opremljeni tudi z informacijskimi tablam, ki javnosti predstavljajo življenje in pomen vrtov za živa bitja v mestnem okolju. ●

Iz angleščine prevedla: Marjana Ahačič

→ OSEBNA IZKAZNICA:

Ime: MME – BirdLife Hungary (Magyar madártani és természetvédelmi egyesület)

Leto ustanovitve: 1974

Št. članov ob ustanovitvi: 200

Št. članov danes: 10.000

Skupno št. članov od ustanovitve do danes: 29.000

Regionalna organiziranost: 29 regionalnih sekcij, 6 različnih strokovnih oddelkov

Poslanstvo: varstvo ptic in narave; družbena podpora varstvu ptic – osveščanje ljudi o vrednotah narave in popularizacija naravovarstva

Najpomembnejši naravovarstveni projekti: IBA program, Phare projekt (svetovalna služba za upravljanje z zemljišči) monitoring, obročkanje ptic, projekti varstva posameznih vrst (velika droplja, ujede in črna štorčja, bela štorčja)

Najpopularnejši programi in akcije: Ptičarska šola za otroke, Pticam prijazni vrtovi

Zanimiva dejstva: največja nevladna naravovarstvena organizacija v Vzhodni Evropi

Spletna stran: www.mme.hu

1: Na Madžarskem smo k urejanju pticam prijaznih vrtov pritegnili prebivalce vse države. Tako so na mnogih vrtovih ptice našle primeren dom.
foto: Jojart Tibor / MME

2: Na vrtu, ki je prijazen za ptice, se rada gostijo tudi druga živa bitja.
foto: Mate Bence / MME

3: Obstojta pogostih vrst, kot je kos, na naših vrtovih zagotovo ne varujemo pred izumrtjem. Prav gotovo pa se je prijetno zavedati, da neke na vrtu raste takšen zarod.
foto: Gregus Zsolt / MME

Slonokoščena žolna (*Campephilus principalis*) ponovno odkrita //Urša Koce,

Povzeto in dopolnjeno po World Birdwatch, BirdLife International

1: Slonokoščena žolna (*Campephilus principalis*) je več desetletij veljala za izumrlo. Pozimi 2004 so jo spet opazili v poplavnih gozdovih Arkansasa v ZDA. risba: Peter Hayman

2: Cache River, narodni naravni rezervat v Arkansasu, kjer je po prvem naključnem srečanju z žolno stekla sistematična preiskava območja. Opazovan je bil najmanj en samec. foto: Mark Godfrey / The Nature Conservancy

3: Razcefrano lubje in les je ena od sledi, ki jih je za seboj domnevno pustila slonokoščena žolna. foto: Mark Godfrey / The Nature Conservancy

V Severni Ameriki je bila vnovič odkrita slonokoščena žolna (*Campephilus principalis*), ena največjih in najbolj spektakularnih žoln na svetu, ki je že nekaj desetletij veljala za najverjetneje izumrlo. Njeno angleško ime, »Ivory-billed Woodpecker«, opisuje eno njenih najbolj karizmatičnih značilnosti – kljun s sijajem slonovine.

Oba spola te vrste zbudjata pozornost z vpadljivim črno-belimi vzorcem perja, čop na glavi samcev pa je ognjeno rdeče barve. Razpon njenih peruti meri kar 77 cm. Žolna je vse tiste, ki so se srečevali z njo, navdihovala skozi celotno človeško zgodovino. Indijanski domorodci so njen kljun uporabljali kot totem za uspešno bojevnost. Prvi naravoslovci, ki so jo upodabljali, so jo opisovali kot veličastnega, mogočnega, plemenitega, neukrotljivega in izredno lepega ptica. Sporočilo o njeni karizmi se skriva v njenem ljudskem sinonimu »Lord God Bird«. Ljudje so ob srečanju z njo namreč pogosto osuplo vzklíkili: »Lord God, what a Bird!« (ang. Gospod Bog, kakšen ptič!).

Novica, ki je bila pred kratkim objavljena v prestižni znanstveni reviji *Science*, je osupila ornitologe po vsem svetu. Vrsta je bila, čeprav redko naseljena, nekoč splošno razširjena v nižinskem poplavnem pragozdu na jugovzhodu ZDA. Od leta 1944, ko je bila v ostankih izkrčenega gozda potrjena zadnja nesparjena samica, pa je veljala za najverjetneje izumrlo. Podvrsta *bairdii* je svojčas kot stalnica zasedala nižinske gozdove po vsej Kubi. Manjša populacija te podvrste je bila na vzhodu države popisana in fotografirana še v letu 1956. Bežno opazovanje najmanj dveh osebkov v letih 1986 in 1987 s strani več strokovnjakov je bilo splošno sprejeto kot veljavno, vendar so bili večkratni ponovni poskusi, da bi potrdili neprekinjen obstoj te populacije, neuspešni.

Na podlagi nepotrjenih poročil o pojavljanju slonokoščene žolne na Kubi in v ZDA v devetdesetih letih dvajsetega stoletja je svetovna ornitološka nevladna organizacija BirdLife International vrsto opredelila kot kritično ogroženo, čeprav so mnogi verjeli, da je že izumrla.

Februarja 2004 pa je naključno srečanje v narodnem naravnem rezervatu Cache River v Arkansasu znanstveni-

ke spodbudilo k sistematičnemu preiskovanju območja. V naslednjih štirinajstih mesecih so ekipe izkušenih terenskih raziskovalcev napravile šest nadaljnjih pregledov gozdnatega območja Big Woods v porečju reke Mississippi. Opazovali so najmanj enega samca. Eden izmed raziskovalcev je posnel kratek video zapis, ki je kljub tehnični nepopolnosti pokazal značilnosti, po katerih je vrsta določljiva: večja velikost v primerjavi s sorodno vrsto *Dryocopus pileatus*, značilni črno-beli vzorec peruti v letu in mirovanju ter beli progi vzdolž hrta.

Potencialni habitat za vrsto se danes razprostira na več kot 220.000 ha. »Prvotna populacija je majhna, velike žolne pa se na razdrobljeno gozdno krajino, kot je Big Woods, prilagajajo tako, da razširijo svoje domače okoliše. Osebk v gozdovih Big Woods verjetno pokrivajo stotine kvadratnih kilometrov, da si zagotovijo vire za preživetje. Takšna nizka gostota bi torej lahko pojasnila borno oglašanje in trkanje po deblih dreves,« pojasnjujejo avtorji članka v reviji *Science*.

Gozdovi območja Big Woods se po obdobju sistematičnega izsekavanja z namenom pridobivanja dragocenega lesa in kmetijskih površin, ki je ključno prispevalo k izginjanju te vrste detla, obnavljajo. Tako postaja izpolnjenih vedno več pogojev, ki jih vrsta zahteva za uspešno gnezdenje in rast populacije. Če gnezdeči pari še obstajajo, obstaja tudi upanje za vnovični vzpon vrste.

Slonokoščena žolna je ena od šestih severnoameriških vrst ptič, katerih izumrtje je od leta 1880 potrjeno ali vsaj verjetno.

»To izjemno odkritje daje novo upanje za 18 vrst ptič, ki so opredeljene kot potencialno izumrle, naprimer strakoš vrste *Pterodroma caribbaea*, priba vrste *Vanellus macropterus* in raca vrste *Rhodonessa caryophyllacea*,« je povedal dr. Michael Rands, izvršni direktor organizacije BirdLife International. »Za te vrste za zdaj velja, da so verjetno izumrle, vendar je za to potrebna potrditev. Nekaj upanja za njihovo preživetje tako še vedno ostaja. Če je vrsta opredeljena kot izumrla, zanjo veljajo pomembni varstveni ukrepi. Financiranje seveda ne more biti usmerjeno v ohranjanje vrst, za katere velja, da so izginile.«

»Vsi, ki si delimo ta planet, smo lahko izjemno hvaležni posameznikom in organizacijam, katerih neutrudni napore so vodili k ponovnemu odkritju te ptice,« je povedal John Flicker, predsednik organizacije National Audubon Society, partnerja organizacije BirdLife International v ZDA. »Po zaslugi njihove predanosti nam je vsem dana druga možnost za ohranitev te veličastne žolne.« ●

DRAVA – evropska reka male čigre

//Urša Koce

Turneja male čigre

Med prvomajskimi prazniki je na sosednjem Hrvaškem po občinskih središčih ob reki Dravi potekala Turneja za rešitev male čigre. Skupina naravovarstvenikov iz hrvaške nevladne organizacije »Zelena akcija« je obiskala pet hrvaških občinskih središč, kjer so s pronicljivim transparentom in številnimi letaki seznanjali javnost o problemu reke Drave in njene najbolj ogrožene gnezdilke – male čigre. S povzdignjenim glasom pa so na problem neustavljivega uničevanja celotnega rečnega ekosistema želeli opozoriti tudi odgovorne ustanove in posameznike.

Turneja z motom »Potrebujem vašo pomoč!« je bila le ena izmed dejavnosti, ki potekajo v okviru projekta »Drava – evropska reka male čigre«. V juliju so v kraju Molve na Hrvaškem člani hrvaške nevladne organizacije »Dravska liga« in krajanji pripravili tudi Praznik male čigre. Nevladne naravovarstvene organizacije štirih držav - Avstrije, Slovenije, Hrvaške in Madžarske, prek katerih se vije reka Drava - si v okviru partnerskega projekta prizadevajo ohraniti Dravo kot živo reko. Mala čigra je bila izbrana za vrsto, ki je kazalec te živosti.

Mala čigra na reki Dravi

Mala čigra (*Sterna albifrons*) je bila svojčas pogosta gnezdilka na obsežnih prodiščih naravne reke Drave v Sloveniji, na Hrvaškem in Madžarskem. Zaradi zaježitev in uravnave struge, ki so večinoma nastale v 80. in 90. letih dvajsetega stoletja, so propadla njena najpomembnejša gnezdišča med Mariborom v Sloveniji in Legradom na Hrvaškem. Na Dravi je nekoč gnezdilo več sto parov te najmanjše evropske čigre. Do nedavnega jih je bilo še petnajst, letos pa je gnezdilo le skromnih, a pomembnih osem parov. Vsa njihova gnezdišča strahovito uničuje vodno gospodarstvo.

Kazalec žive reke

Mala čigra je en najboljših kazalcev dobro ohranjenih naravnih rečnih odsekov. Na območjih, kjer gnezdi, je Drava še ohranila podobo naravne reke. Pojavljanje male čigre je tesno vezano na odseke, kjer reka lahko premešča svojo strugo in ustvarja otoke. Ti odseki so prepoznavni po strmih

razgaljenih obrežjih, obsežnih prodiščih in peščenih nanosih, kjer male čigre gnezdi, ter plitvih zalivih – drstiščih rib, za čigro pogrnjenih mizah. Takšne razmere lahko zagotavlja le neokrnjena rečna dinamika.

Življenjsko okolje mala čigra deli z drugimi ptičjimi vrstami. S svojo sorodnico, navadno čigro (*Sterna hirundo*), ponekod gnezdi celo v mešanih kolonijah. Družbo jima delata mali deževnik (*Charadrius dubius*) in mali martinec (*Actitis hypoleucos*). Strma peščena obrežja, ki jih ustvarjajo deroče rečne vode, poseljujejo kolonije breguljk (*Riparia riparia*) in čebelarjev (*Merops apiaster*), prav tako pa so takšne razmere kot nalašč za vodomca (*Alcedo atthis*).

Uničujoči posegi

Brezobzirno uravnavanje rečne struge ter izkopavanje prodnatih in peščenih naplavin na Hrvaškem in Madžarskem resno ogroža zadnje kolonije male čigre na Dravi. Pesti jih tudi nenadzorovana rekreacija.

S podobnimi problemi se je v svojem življenju srečala pravzaprav vsaka evropska reka. Zato danes lahko na prste ene roke preštejemo reke, na katerih so se ohranile ugodne razmere za gnezdenje male čigre. Populacija na Dravi je med najbolj ogroženimi celinskimi populacijami te vrste v Evropi. Mala čigra gnezdi na vsega petih rekah na stari celine!

Ne pozabimo: malo čigro na Dravi v Sloveniji so iztrebili planski vodarji v začetku 80ih let!

Prizadevanje za ohranitev Drave

Zagovorniki male čigre in Drave se ne dajo. Ob podpori evropske zakonodaje (Direktiva o pticah, Habitatna direktiva, Vodna direktiva) si prizadevajo za napredne spremembe v vodnem gospodarstvu. Preživetje zadnjih gnezdečih parov na hrvaško-madžarski Dravi je tako rekoč nemogoče, če reka ne doživi takojšnjega preobrata iz »rečne regulacije« v »rečno obnovo«. Pri tem pozivajo k takojšnjemu prenehanju izkopavanja rečnih naplavin, informacijskim in vzgojnim pristopom na območju gnezdišč, ustvarjanju razmer za naravno rečno dinamiko ter ustanovitve čezmejnega biosfernega rezervata »Donava – Drava – Mura«.

Pri projektu med seboj tesno sodelujejo: Dravska liga (HR), Zelena akcija (HR), Zaštitarsko ekološka udruga Senjar – ZEUS (HR), Drava Szövetség (H), avstrijski in madžarski WWF, EURONATUR in DOPPS. Kontaktna oseba: Borut Štumberger (stumberger@siol.net). Več o projektu si lahko ogledate na spletni strani www.sterna-albifrons.net.

1: Plakat zgornjo opozarja na nesrečno usodo male čigre (*Sterna albifrons*) na Dravi. foto: Borut Štumberger

2: Moto Praznika male čigre je bil »Natura in kultura«. foto: Arno Mohl

3: Da lep prizor ne bo izginil z dravskih prodišč, se mora odločiti človek. Z umikom bi slednji pokazal precejšnjo mero omikanosti. foto: S. Steiger

Pogorelček //Jernej Figelj

Zadnje dni marca in prve dni aprila je že moč opaziti prve iz daljnih afriških prezimovališč prispеле pogorelčke (*Phoenicurus phoenicurus*). Tako kot med prvimi oznanjajo začetek novega dne, tako med prvimi naznanjajo prihajajočo pomlad. Zdrava okolja lahko pozoren opazovalec na podlagi opazovanih ptic zlahka prepozna in loči od degradiranih in izžetih okolij. Ali vas zanima, kako zdrav je določen sadovnjak? Poiščite pogorelčka v njem in, če ga boste našli, boste imeli odgovor na dlani.

Iz rodu pogorelčkov (*Phoenicurus*), ki so uvrščeni v široko družino drozgov (*Turdidae*), gnezdita pri nas šmarnica (*Phoenicurus ochruros*) in pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*). Pri obeh vrstah se spola po obarvanosti razlikujeta. Samec pogorelčka spominja na samca pri nas živeče podvrste šmarnice, vendar ga zlahka prepoznamo po značilnem belem čelu ter oranžno rdečih prsih. Pozorni moramo biti le na aberantne šmarnice, vendar so te veliko redkejše od »navadnih«. Kljub temu da imajo aberantne šmarnice več rdečine in le-ta sega više po trebuhu od navadne šmarnice, jo zanesljivo ločimo od pogorelčka po petju ali pa oglašanju. Samica je zelo podobna samici šmarnice, le da deluje nekoliko svetlejša in bolj rjava. Na splošno deluje pogorelček manj grobo in bolj elegantno od malenkostno večje ter pogostejše šmarnice. Poznani sta dve podvrsti pogorelčka, podvrsta *phoenicurus*, ki gnezdi v Evropi, severni Aziji in severovzhodni Afriki, ter *samamiscus*, ki gnezdi v jugozahodni Aziji.

Kljub temu da šmarnica raje naseljuje stene ter odprta skalovita območja, pogorelček pa star, z dupli bogat presvetljen gozd, se ti dve vrsti v vaseh in primestnih naseljih prepletata. Šmarnico privlačijo visoke stavbe in hiše, ki spominjajo na njeno naravno okolje, pogorelčka pa privlačijo visokodebelni sadovnjaki, drevoredi in parki. Pogorelček najraje postavi iz mahu in trav malce nemarno spleteno gnezdo v drevesno duplo z nekoliko pokončno postavljenimi odprtino. Nemaikrat se zgodi, da namesto dupla uporabi luknjo v zidu ali prostor pod strešnikom, včasih splette gnezdo kar na strešnem tramu, redkeje pa postavi gnezdo v bregu na tla med koreninami starega drevesa. Pogorelček je po večini monogamna vrsta, čeprav so opazili tudi primere bigamije. Od aprila do junija samec s petjem neutrudno označuje svoj teritorij in privablja samice. Njegova pesem je bolj umirjena in polnejšega tona od šmarničine. Začne se z enim ali dvema značilnima žvižgoma ter nadaljuje z dvema do štirimi včasih višjimi, včasih nižjimi kratkimi žvižgi. Je brez šumenja, značilnega za šmarnico (kot bi v računalniških oknih izpraznil koš), in neredko se konča z oponašanjem kitic drugih ptic pevk, npr. kratkoprstega plezalčka (*Certhia brachydactyla*) ali vrbjega kovač-

2

3

ka (*Phylloscopus collybita*). Ko si parček izbere primerno mesto za gnezdenje, samica leže v gnezdo šest do sedem svetlo modrih jajc. Vali slaba dva tedna, mladiči pa poletijo v dveh do treh tednih po izvalitvi. Za mladiče skrbita oba starša še slaba dva tedna potem, ko poletijo. Pogorelčki imajo večinoma dva zaroda letno.

Zelo redko se zgodi, da nastanejo mešani pari pogorelčkov in šmarnic. Mešani pari so pogostejši tam, kjer so obe vrsti nesorazmerno številčni. Pogorelčki, ki si za partnerja izberejo šmarnico, so v to prisiljeni zaradi pomanjkanja partnerjev. Hibridi med pogorelčkom in šmarnico so plodni.

Pogorelčkova prehrana sestoji iz pajkov in večinoma žuželk. Hrano si nabira v drevesnih krošnjah in med lubjem, pogosto pa tudi na tleh, kamor se spusti s priljubljene preže. Večino hrane sestavljajo ličinke ter odrasli osebkli metuljev in hroščev. Jeseni, pred odhodom v prezimovališča, je tudi rastlinske plodove (brin, jerebika, kalina, dren...).

Med letoma 1970 in 1990 je populacija pogorelčkov v Evropi močno upadla. Krčenje populacije se je med letoma 1990 in 2000 v nekaterih evropskih državah končalo (Rusija, Avstrija, Švica), v nekaterih pa se je začelo število osebkov povečevati (Češka, Velika Britanija, Finska). Kljub temu današnje število pogorelčkov ne dosega števila iz sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Zato je po sistemu razvrščanja ptic evropske varstvene pozornosti uvrščen v kategorijo SPEC 2 – vrste, ki imajo v Evropi status ogroženosti in katerih prevladujoči del (več kot 50 %) populacije ali ozemlja je osredotočen v Evropi. Pogorelček je tudi v Sloveniji na rdečem seznamu ogroženih ptic, saj je tudi pri nas njegovo število precej upadlo. Za tako velik upad populacije naj bi bile krive suše in neugodne razmere v Sahelu, kjer pogorelček prezimuje. Vendar tako kakor drugod v Evropi, tudi pri nas razmere niso rožnate. Spreminjanje visokodebelnih sadovnjakov v pritlehne monokulture ter vse pogostejša raba kemičnih pripravkov za zatiranje škodljivcev sta prav gotovo med najpomembnejšimi vzroki njegovega upada. Z zatiranjem žuželk mu odvzemamo glavni vir hrane, s podiranjem visokodebelnih sadovnja-

kov in njihovim spreminjanjem v intenzivne tovarne »popolnega« sadja podiramo tudi dupla, v katerih gnezdi. Že res, da so v nizkodebelnih sadovnjakih prav tako jablane in hruške kot v visokodebelnih sadovnjakih, vendar so visokodebelni, ekstenzivno obdelani sadovnjaki neprimerno bolj založeni s hrano in dupli.

Pogorelček je po vsej Sloveniji razširjena ptica, ni ga le v Istri, na Krasu pa lahko podatke o teritorialno razporejenih pogorelčkih preštejemo na prste ene roke. Najdemo ga tako v nižinah kot visoko v hribih. Geister v ornitološkem atlasu gnezdilnic Slovenije piše, da so pri nas zasledili pogorelčka najvišje na Črnem Vrhu na Pohorju na 1534 metrih nadmorske višine. Pogosti so v visokogorskih macenovih sestojih. Nekdaj pogostega ptiča lahko danes marsikje opazujemo le še pri kaki domačiji, ki se je usmilila stoletnih tepk in jablan. Zadnje čase pa se pojavlja tudi v novozgrajenih primestnih naseljih. Očitno mu ustrezajo vrtovi družin, ki jim sadno drevje rabi na vrtu bolj za senco in okras kot pa za zaslužek in preživetje. Najbolj pogost je na Gorenjskem ter v Posočju, kjer še vedno lahko z enega mesta slišimo tudi do tri pojoče pogorelčke. Kdor ima možnost, naj mu postavi gnezdilnico s primernim vhom in tako nadomesti izgubljeno duplo. Lahko se zgodi, da si bo prav vašo gnezdilnico izbral za svoj dom. Čudovit je pogled na vejici čepečega pogorelčka, ko med »frkanjem« repa poje svojo prelepo pesem. Kot bi se vam zahvaljeval za podarjeno streho nad glavo, a obenem opozarjal, da za njegove tegobe tudi naša vrsta nosi svoj del odgovornosti. ●

1: Žerjavica, oglje in pepel: je res pogorel? Da se vrsti to ne bo zgodilo, moramo poskrbeti ljudje sami. foto: Dietmar Nill

2, 3: Vasi in visokodebelni sadovnjaki ob njih so tipičen pogorelčkov habitat. Predvsem slednji propadajo in izginjajo. Izpodrivajo jih nizkodebelne sorte sadnega drevja, ki so za človeka »bolj donosne«. Pogorelčku pa nudijo premalo. foto: Tomaž Mihelič

Tabor za mlade ornitologe v Mostu na Soči

//Eva Vukelič

1: Na eni strani daljnogledov so ves čas prežale vedoželjne in ustvarjalne glave mladih. Kaj vse se je pojavilo na drugi strani, pa so nam ob zaključku tabora mladi sami predstavili ob skrbno izdelanih plakatih in slikovnih projekcijah.

foto: Luka Božič

2: Nadiža ni navduševala le s kristalno čistimi tolmuni ravno prav ohlajene vode. Mlade ornitologe zanima vse, kar živi. Pod katerim kamnom se skriva ribica kapelj (*Cottus gobio*)?

foto: Eva Vukelič

Tudi letos je konec junija potekal mladinski ornitološki raziskovalni tabor. Na DOPPS-u smo ga organizirali v sodelovanju z Zvezo za tehnično kulturo Slovenije. Triindvajset mladih ornitologov iz vseh koncev Slovenije je pod vodstvom izkušenih mentorjev preučevalo ptičji svet hribov in dolin Tolminskega.

Mladi, ki jih zanimajo ptice, so se imeli na taboru priložnost podrobneje seznaniti z raziskovalnim delom na področju ornitologije in naravovarstva. V zgodnjih jutranjih urah so na terenu spoznavali različne metode preučevanja ptic, se izpopolnjevali v prepoznavanju ptic, podrobneje spoznali gnezditvene navade izbranih vrst in svoja opazovanja vestno beležili. Ob popoldnevih in včasih še pozno noč so ob pomoči mentorjev vnašali in obdelovali tako zbrane podatke.

Delo na taboru je potekalo v petih skupinah, in vsaka je imela za nalogo raziskati določeno območje ali vrsto ptice. Skupina, ki jo je vodil Primož Bizjan ob pomoči Matjaža Premzla, je vzela na piko kotorno in popisovala njeno razširjenost v visokogorju jugozahodnih Julijskih Alp. Člani skupine pod vodstvom Andreja Figlja so se seznanjali z načini popisovanja ptic po metodah novega ornitološkega atlasa gnezdek Slovenije, ob tem so se urili tudi v poznavanju ptičjega petja. Skupina Urše Koče je preučevala ptice, ki prebivajo v rečni loki Soče. Posebej so se posvetili gnezdečim malim martincem in malim deževnikom, beležili pa so tudi, katere vrste živijo v različnih habitatih rečne loke. Skupina, ki jo je vodil Dejan Bordjan, je raziskovala vertikalno razširjenost travniških ptic na pobočjih Krna. Ugotavljali so, kako so različne travniške vrste ptic razporejene po višinskih pasovih in kako na njihovo razširjenost vpliva habitat. Skupina Luke Božiča se je podrobneje posvetila rjavim srakoperjem, še posebej njihovim prehranjevalnim navadam in značilnostim lovnega mesta.

Že ob prvih rezultatih raziskovalnega dela nismo mogli spregledati bogastva ptic in ohranjenosti narave v Posočju. Vedno bolj nam je postajalo jasno, zakaj je bil večji del Posočja uvrščen med posebna varstvena območja, ki so del vseevropskega omrežja NATURA 2000. Več o območjih NATURA 2000 in naravovarstveni problematiki v tem delu Slovenije smo izvedeli na predavanju Irene Kodele Krašna z Zavoda za varstvo narave iz Nove Gorice.

Poleg nalog, ki so jih imele posamezne skupine, so bile na urniku tudi skupne aktivnosti: na šoli smo si ogledali izredno bogato opremljeno naravoslovno učilnico ter film o živalih v gorah, obiskali smo informacijsko središče Triglavskega narodnega parka Dom Trenta, skupaj smo si ogledali tudi Banjščice kot posebno zaščiteno območje, namenjeno varovanju ptic, ogroženih v Evropski uniji. V času vročih popoldnevov, ko je bila manjša tudi aktivnost ptic, smo se zatekli k prijetno hladnim vodam Idrice in Nadiže. Naše načrte za popisovanje sov ob večerih pa nam je prekrizalo vreme, saj se je praviloma vsak večer nad nami razbesnela nevihta. Le enkrat nam je uspelo, da smo se seznanili tudi z metodami, prilagojenimi za popisovanje nočno aktivnih vrst.

Mladi ornitologi so se že v času tabora preizkusili v predstavljanju medijem. Ob koncu tabora pa so izdelali posterje z rezultati raziskav in svoje ugotovitve predstavili na ključni javni prireditvi v osnovni šoli Dušana Muniha v Mostu na Soči, kjer so nas prijazno gostili ves čas tabora. Ob tem bi se radi zahvalili ravnatelju Branku Loncnerju, pohvalili pa bi tudi odlično hrano, ki so nam jo pripravljali v šolski kuhinji. Tabor je potekal v okviru projekta »Natura 2000 in EU – nova priložnost za vas«, ki ga denarno podpirata Evropska komisija ter Ministrstvo za okolje in prostor, uspešen potek tabora pa sta omogočila tudi Urad Republike Slovenije za mladino in družba Mobitel. ●

Anketa: Mladi ornitologi o taboru

//Urša Koce

Na taboru mladih ornitologov smo glavne igralce izzvali, da so spregovorili o svojem doživljanju tabora. Za oporo pri pripravedovanju smo jim zastavili nekaj vprašanj: zakaj so prišli na tabor, kaj so tam počeli, katere ptice so jih najbolj navdušile in kaj se jim je najbolj vtisnilo v spomin. Vabim vas, da naše mlade ornitologe bolj spoznate!

1 // Maja Marčič, 16 let, Limbuš

Tabora mladih ornitologov sem se udeležila že četrtri in vsakokrat mi je bilo zelo všeč. Na taboru ves teden opazuješ in poslušas ptice in se veliko naučiš. Naša skupina je popisovala tetrade za Novi ornitološki atlas gnezdk. Pri tem sem se naučila prepoznavati nekatere ptice po petju in spoznala metodo za popis številčnosti ptic. Najbolj me je pritegnilo iskanje laškega škrjanca na Banjšicah. Izvedeli smo, da je bil nekaj dni pred začetkom tabora tam opazovan pojoci laški škrjanec, zato smo ga šli iskat. Na mestu, kjer naj bi pel, smo kaki dve uri opazovali nekega škrjanca in poskušali ugotoviti, ali je laški, vendar tega na koncu nismo mogli potrditi. Poleg škrjanca sta me navdušila tudi mali detel in veliki strnad. Prvi zato, ker je redka vrsta in ga težko vidiš, drugi zato, ker prav tako ni pogost, ima zanimiv kljun, lepo poje in je največji med strnadi.

2 // Gregor Blažon, 11 let, Most na Soči

Na tabor me je poslala učiteljica narave. V naši skupini smo popisovali ptice, ki živijo na prodiščih in v rečni loki Soče. Na prodiščih smo opazovali veliko različnih vrst. Najbolj mi je bil všeč mali deževnik, saj je to ptica, ki je do sedaj še nisem videl. Sive čaplje so me navdušile, ker so tako velike in lepe. Na taboru sem se naučil tudi oglašanja veliko vrst ptic. Najbolj mi je bil všeč vrbji kovaček, ki se oglašaja, kot bi koval.

3 // Sara Berce, 19 let, Maribor

S pticami se do sedaj poglobljeno še nisem ukvarjala, vendar jih doma veliko opazujem. Na tabor sem prišla, ker sem si želela spoznati druge mlade, ki jih zanimajo ptice. Moja skupina je popisovala ptice na prodiščih in v rečni loki. Najbolj intenzivno smo preučevali malega deževnika. Opazovali smo njegovo vedenje, videli smo tudi, kako se pari. Spoznala sem oglašanja nekaterih ptic. Najbolj mi je všeč oglašanje plotnega strnada. Spominja me na kapljice. Ptica, ki se mi zdi zelo lepa, je siva čaplja, posebno v letu, ko na široko razpre peruti. Najbolj pa si bom zapomnila velikega detla, ki sem ga iznenanda opazila v nekem trenutku. Ob pogledu nanj so se v meni vzbudili zelo lepi občutki.

4 // Jurij Hanžel, 15 let, Ljubljana

Na tabor sem prišel zaradi dobrih izkušenj na lanskem taboru. Letos sem bil v skupini, ki je preučevala, kako se z nadmorsko višino spreminjajo travniške vrste ptic. Najbolj všeč mi je bil slegur, zaradi pisanih barv. Opazovali smo ga z zelo majhne razdalje, na enem samem melišču pa smo videli kar štiri. Zaradi nenavadnega petja se mi je v spomin vtisnila tudi kotorna, beloglavi jastreb pa me je navdušil s svojo velikostjo. Na taboru sem tudi letos pridobil veliko novega znanja. Naučil sem se prepoznavati nekatere vrste po petju.

Najbolj mi bo v spominu ostala »DOPPS voda«, ki smo jo vsak dan polnili na nekem napajališču za živino. Razglasili smo jo za uradno vodo Društva, to pa sta potrdila naš mentor Dejan in voditeljica tabora Eva. No, z lastnikom napajališča pa pogovori še potekajo!

5 // Ivan Kljun, 14 let, Prvačina

Rad se družim z vrstniki, ki jih zanimajo ptice, zato na tabor prihajam že več let. Vedno mi je bilo zelo všeč. Vsakokrat pridobim nekaj novih izkušenj. Letos sem se naučil prepoznavati mnoge travniške in gorske vrste ptic po petju, ki jih v okolici doma redko vidim ali pa nikoli. Bil sem namreč v skupini, ki je preučevala, kako se vrste ptic spreminjajo z nadmorsko višino. Med skalami sem opazoval kupčarja, ki se mi zdi zelo lepa ptica. Všeč mi je bil tudi slegur, videli pa smo tudi samico. Ko smo se šli kopat, smo opazovali povodnega kosa. Od vseh stvari pa si bom najbolj zapomnil »DOPPS vodo«!

4,5,6

6 // Mirko Silan, 17 let, Ljubljana

Všeč so mi počitniške dejavnosti, ko sem lahko v naravi in opazujem ptice. Zato sem se odločil, da spet pridem na tabor. Kar je seveda ravno tako pomembno, je to, da se znova srečam s prijatelji. Tudi letos sem zelo navdušen nad taborom in upam, da bom prihodnje leto lahko spet prišel. Bil sem v skupini, v kateri smo preučevali travniške ptice na različnih nadmorskih višinah. Spoznal sem nove vrste, na primer slegurja. Je dobro prepoznaven ptič, všeč pa mi je bil zaradi barvitosti. Podobno kot slegur mi je zaradi živih barv všeč tudi pogorelec. Zaradi velikih hitrosti, ki jih v letu dosega, pa me navdušuje sokol selec. Zdi se mi prav veličasten! V naši skupini smo se veliko zabavali na račun uradne »DOPPS vode«. Slišali pa smo nekatere govornice, da so bili v njej raki ceponožci. A to ni čisto prava resnica. Rakci so bili najdeni v eni sami plastenki izmed petdesetih, tako da je voda povsem neoporečna. Tudi prebavnih motenj ni imel nihče, nasprotno, voda je utrdila naše telesne sposobnosti in smo celo dokazali, da ornitologi, ki jo pijemo, vidimo do 50 % bolje in opazimo več ptic!

7 // Valentin Gregor, 12 let, Radenci

Nisem se sam odločil, da pridem na tabor. Poslala me je pedagoginja v šoli, ki je ugotovila, da poznam veliko živali. Pridobil sem nove prijatelje in nekaj znanja o pticah. Pa tudi druge izkušnje: na primer to, da zjutraj ni dobro hoditi po visoki travi, ker se zmочиš. Spoznal sem tudi, da ima vsaka stvar svoje slabe in dobre strani: če si v senci, ti ni vroče, če si na soncu, pa se hitreje posušiš. V moji skupini smo preučevali rjavega srakoperja, ki se mi zdi zelo zanimiva ptica. Zdi se mi zelo lep ptič in me nekoliko spominja na kokoš, le da je manjši. Ima črno očesno masko in je rjave barve. Druga ptica, ki mi bo ostala v spominu, je vije-glavka, saj je redka, ima pa tudi nenavadno ime. Dobila ga je zaradi svoje navade, da vije glavo. Moja najljubša ptica pa je kobilar. Všeč mi je, ker je živo rumene brave, to pa je moja najljubša barva. Dogodek s tabora, ki si ga bom najbolj zapomnil, je to, da sem videl kobilarja, ki se je spreletel med krošnjami dreves. Drugi v moji skupini so ga le slišali, jaz pa sem imel to srečo, da sem ga tudi opazil. Nekatere ptice sem se naučil prepoznavati po petju.

8 // Tanja Šumrada, 13 let, Ljubljana

Ptice me zanimajo že dolgo časa. Vsi so mi pripovedovali,

7

8

da se bom na taboru lahko veliko naučila in spoznala tudi druge vrstnike, ki jih zanimajo ptice. Med tistimi, ki sem jih poznala do sedaj, ni nikogar, ki bi ga ptice zanimale in bi mu bile všeč, zato sem do sedaj mislila, da takšnih mladih sploh ni. Na taboru pa sem jih veliko spoznala. Bila sem v skupini, ki je popisovala tetrade za Novi ornitološki atlas gnezdil. Pri tem sem se naučila metodo za popis številčnosti in metodo za popis redkih in težavnih vrst. Najbolj zanimivo se mi je zdelo, ko smo iskali laškega škrjanca na Banjšicah. To ptico si bom zapomnila, ker smo tako dolgo vztrajali, da bi jo našli. Dolgo časa smo opazovali nekega škrjanca in skušali potrditi, da je laški. Vendar zanesljivih znakov nismo mogli videti. Všeč mi je bil tudi veliki strnad, ki smo ga veliko iskali in na koncu tudi našli. Kar nekaj časa nam je poziral, zato smo si ga lahko dobro ogledali. Na Banjšicah smo opazovali tudi sršenarja, ki se je z drevesa spreletel na travnik in majavo hodil po travi, kjer je iskal ose, čebele in drug plen. Nekako se mi je zdel podoben kokoši, saj ima podobno glavo in tudi premika se tako.

9 // Manca Jereb, 12 let, Ljubljana

Na tabor sem prišla, ker imam rada živali. Moja sosedka, ki je biologinja, je poiskala ta tabor in odločila sem se, da grem. V moji skupini smo popisovali ptice na prodiščih. Na terenu mi je bilo všeč prav vse. Naučila sem se, kako se oglašajo nekatere ptice, veliko različnih pa sem tudi videla. Z veseljem sem opazovala, kaj so počele ptice na prodiščih. Nekatere so se tam prehranjevale in pele. Najbolj všeč mi je bil mali deževnik. Videla sem, kako je na prodišču kopal jamice za gnezdo. Všeč pa sta mi bila tudi plotni strnad in bela pastirica, oba zaradi barv. Plotni strnad, ker je pisano obarvan, bela pastirica pa zato, ker ima lepe črne-bele vzorce.

10 // Rok Tuš, 15 let, Maribor

Na taboru sem bil že večkrat. Prišel sem, ker sem se spet želel srečati s starimi prijatelji pa tudi spoznati nove. Mi smo preučevali kotorno v Posočju. Ugotavljali smo njeno številčnost, v kakšnem okolju živi in zakaj je ponekod ni več. Od dogodkov s terena si bom najbolj zapomnil naporen vzpon pod Kuk, ko smo morali premagati zelo zahtevno, strmo melišče. Od ptic mi bo seveda najbolj ostala v spominu kotorna. Zelo od blizu sem opazoval planinskega orla, ki je zletel kakih dvajset metrov od nas. S podmentor-

9

10

11

12

13

14

jem Matjažem pa sva našla mlado repaljščico, ki še ni znala dobro leteti in smo si jo lahko natančno ogledali. Na taboru sem se naučil veliko novega. Spoznal sem novo pokrajino in nove vrste ptic. Ker imam zelo rad tudi šport, pa mi je bilo všeč, da smo v telovadnici lahko vsak dan igrali nogomet.

11 // Maja Slak, 16 let, Ljubljana

Na tabor sem prišla, ker me ptice zelo zanimajo. Vsakokrat, ko pridem, dobim nove prijatelje in nove izkušnje. Čeprav že prej poznaš veliko ptic in jih znaš določiti, na taboru spoznaš še več novih vrst. Najbolj se želim naučiti prepoznavanja ptic po petju, da bi lahko prepoznala tudi tiste, ki jih ni mogoče dobro videti. Med pticami mi je najbolj všeč rjavi srakoper, zato sem se pridružila Lukovi skupini, ki je preučevala to vrsto. Pravzaprav se mi vsaka ptica zdi nekaj posebnega. Velika zanimivost s terena je bila repaljščica, ki smo jo našli v dolini, v Poljubinju. V Posočju so bila do sedaj znana le gnezdišča na gorskih travnikih in pašnikih. Ptice, ki so mi zelo všeč in smo jih tudi ves čas videvali, so mestne lastovke. O njih vem nekoliko več kot o drugih pticah, ker sem jih preučevala v raziskovalni nalogi. Zanimiv se mi zdi njihov način gnezdenja in lovljenja žuželk v zraku. Po njihovem letu lahko ugotoviš, ali je pritisk ozračja visok ali nizek, poleg tega pa živijo v sožitju s človekom. V prostem času pa mi je bilo najbolj všeč kopanje, predvsem v Nadiži, kjer je bilo manj ljudi kot v Idriji.

12 // Rok Rejc, 13 let, Most na Soči

Na tabor sem prišel, ker me je zanimalo, kako udeleženci tu delajo. Pridobil sem veliko znanja o pticah. Naša skupina je preučevala kotorno. Ta ptica se mi je vtisnila v spomin, ker je nenavadnih barv s črtastim vzorcem in se zelo zanimivo oglašča. Z mentorjem Primožem smo kotorne vedno razločno slišali, toda ko smo jih iskali, da bi kakšno tudi videli, se nam je vsakokrat izmuznila. Zelo mi je všeč tudi prepelica, ki se oglašča nekoliko drugače kot kotorna, ter planinski orel, ker je tako velika ujeta in ima zelo velik razpon kril.

13 // Simon Komar, 17 let, Maribor

Na tabor sem prišel, da spoznam nove prijatelje, da spoznam nove ptice. Največje pomanjkanje znanja sem imel pri poznavanju ptičjega oglašanja. Letos sem se naučil kar

nekaj ptic prepoznavati po petju. Bil sem v skupini, v kateri smo preučevali rajvega srakoperja. Največje probleme mi je povzročalo pomanjkanje spanca, zato sem na terenu zaspal vsakokrat, ko sem se usedel v avto. Od ptic me je najbolj navdušil mali detel, ki sem ga videl prvič. Bolje poznam velikega detla, saj sem imel o njem raziskovalno nalogo. Na terenu smo redno videvali belo pastirico, ki se mi zdi zanimiva zato, ker ves čas trese z repom. Prijetna popestritev tabora pa je bilo vsakodnevno kopanje v Idriji ali Nadiži.

14 // Matija Dominko, 14 let, Potok pri Dornberku

Na tabor sem prišel, ker se zanimam za ptice pa tudi drugo živalstvo. Od ptic mi je najbolj všeč kobilar zaradi lepe žive rumene barve. Rjavi srakoper, ki smo ga preučevali v moji skupini, se mi zdi zanimiv zaradi načina lovljenja. Na žuželčni plen, ki je na tleh, preži s kola ali suhih vej, ki ne smejo biti previsoke. Za prežo mu visoka drevesa ne ustrezajo, saj zaradi prevelike oddaljenosti od tal plena ne vidi. Najlepše petje pa se mi zdi petje rumenega strnada. Na taboru sem poleg novega znanja in izkušenj pridobil tudi veliko prijateljev. S terena si bom najbolj zapomnil jutranjo hojo po visoki travi, ki nas je vse dodobra namočila. V prostem času je bilo najbolj zabavno igranje nogometa s tremi žogami, všeč pa mi je bilo, da so nam mentorji zaupali in smo šli lahko tudi prosto ven iz šole, na primer na kak sladoled. Na drugih taborih tega navadno ne dovolijo. ●

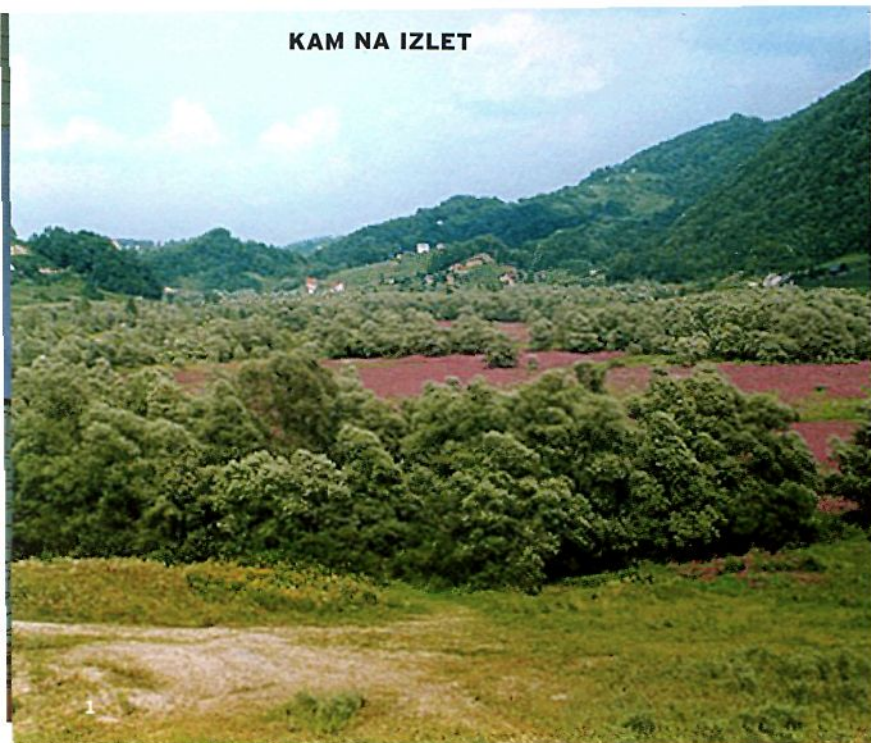
Sončnična semena

Začel se je letni čas, ko se narava pripravlja za počitek. Ptice, ki bodo pozimi iskale hrano v vaši okolici, lahko spet privabite na krmilnice v svoji bližini.

Na DOPPS-u vam ponujamo sončnična semena, ki so priljubljena hrana mnogih vrst.

Semena so na voljo v vrečah po 10 in 30 kg, cena za kilogram je 150,00 SIT.

Naročila zbiramo na elektronskem naslovu rolling@siol.net in po telefonu: 01 / 426 58 75 (Vojko Havliček).

Vonarsko jezero

//Zdravko Podhraški

1: Vonarsko jezero namesto vode vsako pomlad napolni cvetoča navadna krvenka (*Lythrum salicaria*). foto: Zdravko Podhraški

2: Z grmovjem zaraščajoče se travnate površine so kot nalašč za rjavega srakoperja (*Lanius collurio*). foto: Urša Koce

3: Poljski zajci (*Lepus europaeus*) so na »jezeru«
številska divjad. foto: Urša Koce

4: Zemljevid območja.

Območje

Vonarsko jezero se razteza na državni meji s Hrvaško, na reki Sotli. Pokriva 195 ha, široko je največ 400 metrov in dolgo kar 5 kilometrov. V njem ni vode, razen kadar več dni dežuje. Uporablja se kot zadrževalnik visokih vod. Med letoma 1980 in 1986 voda ni nikoli presahnila; leta 1986 so jo morali celo izpustiti, saj je bila zastrupljena z vodikom sulfidom. To se je zgodilo zaradi onesnaženosti, majhnega pretoka, pregrevanja plitvega jezera in gnitja planktona. Jezero je tako bilo prepuščeno samo sebi celih 19 let. In kaj se je zgodilo? Naravni proces zaraščanja se je razbohotil. Naselile so se nekatere rastline, ki jih prej ni bilo. Izjemno se je razrasla bela vrba (*Salix alba*), nastala je prava poplavna mehkolistnata loka. Vmes so ostale dokaj velike travnate površine, ki pa v glavnem niso košene.

Danes območju grozi, da ga bodo ponovno za stalno napolnili z vodo. Namenjeno naj bi bilo izključno turističnim dejavnostim, višina vode na koti pa naj bi bila 204 m. S tem bi bila izgubljena enkratna mehkolistna loka, ki je ena največjih v Sloveniji, in ornitološko izredno bogato območje.

Dostop

Dostop je mogoč z dveh strani. Iz Rogaške Slatine se peljemo proti maloobmejnemu prehodu Rajnkovec, vendar sto metrov pred njim zavijemo desno in se peljemo proti Podčetrtku.

Po dveh do treh kilometrih se pripeljemo do pregrade Prišlin. Tu se začne Vonarsko jezero, vendar so prvi trije kilometri nezaraščeni in manj zanimivi.

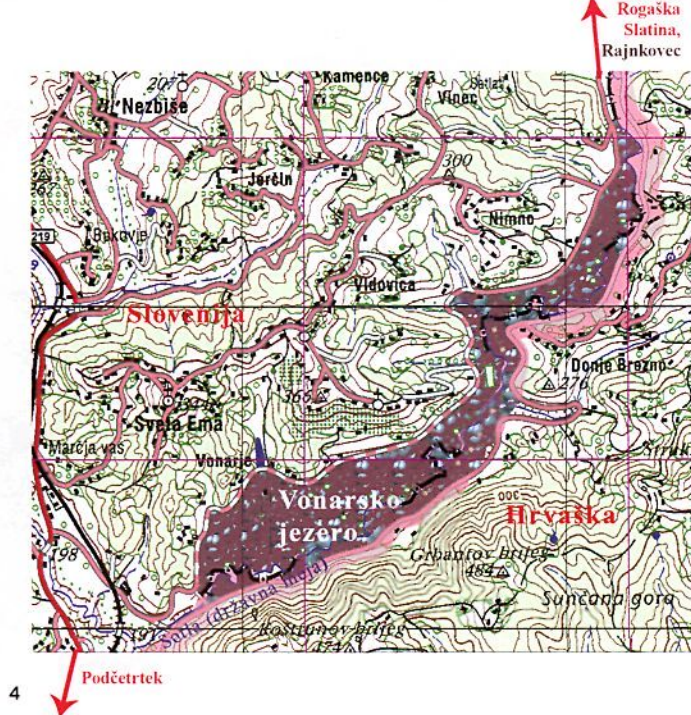
Druga možnost dostopa je relacija Celje – Šmarje pri Jelšah – Mestinje. Tu zavijemo desno proti Podčetrtku, v naselju Sodna vas zavijemo levo v Vonarje. Po dveh kilometrih pripeljemo do glavne pregrade Vonarje. Avto lahko pustimo kjerkoli. Imeti moramo primerno obutev, saj je območje ponekod močvirnato.

Ker se bomo gibali ob sami državni meji, se moramo najaviti na Mejnem prehodu Imeno (tel. 03 582 9376), če si

bomo ogledali še zgornji del jezera, ki leži na območju kontrole MPP Rogaška Slatina, pa tudi mejni policijski postaji Rogaška Slatina (tel. 03 818 5450). Paziti moramo, da ne prestopimo Sotle zunaj mejnih prehodov, saj nas to utegne spraviti v hude težave.

Ptice

Na območju Vonarskega jezera z najbližjo okolico je bilo do danes opazovanih kar 121 vrst ptic. Naziv Vonarsko jezero je zavajajoč, kajti pričakovali bi vodo in vodne ptice. Na Vonarskem jezeru bomo od vodnih ptic našli le mlakarice (*Anas platyrhynchos*), zelenonoge tukulice (*Gallinula chloropus*) in liske (*Fulica atra*), če nam bo sreča naklonjena, pa tudi malega martinca (*Actitis hypoleucos*), vodomca (*Alcedo atthis*) in mokoža (*Rallus aquaticus*). Kakeh 200 metrov od pregrade Vonarje, levo nad cesto, že od leta 1987 gnezdi kolonija 30 – 50 parov sivih čapelj (*Ardea cinerea*). Vonarsko jezero ni posebej zanimivo zaradi vodnih ptičev, temveč zaradi ptic pevk. Habitat, ki je nastal, daje pevkam izjemne prehranske in gnezditvene možnosti. Na območju Vonarskega jezera se bomo srečali s številnimi kobilarji (*Oriolus oriolus*), škorci (*Sturnus vulgaris*), črnoglavkami (*Sylvia atricapilla*), rjavimi penicami (*Sylvia communis*), prosniki (*Saxicola torquata*), kosi (*Turdus merula*). Na zaraščanih travnato-grmovnatih površinah nas bo razveselilo veliko število rjavih srakoperjev (*Lanius collurio*). Na celotni poti bomo videvali divje (*Streptopelia turtur*) in turške grlice (*S. decacoto*). Preletavale nas bodo kanje (*Buteo buteo*). Z malo sreče se bomo srečali tudi s smrdokavro (*Upupa epops*), saj v neposredni okolici gnezdijo najmanj 3 pari. Videli ali slišali bomo tudi velike (*Dendrocopos major*), srednje (*D. medius*) in male detle (*D. minor*), sivo (*Picus canus*), zeleno (*P. viridis*) in črno žolno (*Dryocopus martius*) ter vijeglavko (*Jynx torquilla*). V nočnem času lahko bolj poslušamo kot vidimo lesne sove (*Strix aluco*) in male uharice (*Asio otus*), z malo sreče pa bomo slišali tudi kosca (*Crex crex*). Ob pravem času pa lahko vidimo tudi velike bele (*Egretta*

alba) in rjave čaplje (*Ardea purpurea*), bele (*Ciconia ciconia*) in črne štorke (*C. nigra*) ter tudi labode grbce (*Cygnus olor*), slednje le kot preletnike visoko v zraku.

V času jesenske selitve se število ptic izredno poveča. V trstičju pred pregrado Prišlin lahko v avgustovskih in septembrskih večernih urah v zraku opazujemo deset tisoče kmečkih lastovk (*Hirundo rustica*), preden se spustijo k nočnemu počitku. V neposredni okolici jezera se bomo skoraj zagotovo srečali s plotnim strnadom (*Emberiza cirulus*). Tu se je naselil leta 2004 in ostal. Najbližje gnezdeče pare najdemo na vrtovih in v živih mejah Rogoške Slatine. V zimskem času se bomo na Vonarskem jezeru srečevali s kanjami (*Buteo buteo*), skobci (*Accipiter nisus*), kragulji (*Accipiter gentilis*), velikimi srakoperji (*Lanius excubitor*) ter številnimi kalini (*Pyrrhula pyrrhula*), liščki (*Carduelis carduelis*), zelenci (*C. chloris*) in čizki (*C. spinus*).

Druge živali in rastline

V avgustu bujno cvetijo sestoji navadne krvenke (*Lythrum salicaria*) značilne krvavo rdeče barve in tujerodna kanadska zlata rozga (*Solidago canadensis*).

Med živalmi so najštevilčnejše srne (*Capreolus capreolus*), sledijo jim fazani (*Phasianus colchicus*), lisice (*Vulpes vulpes*), poljski zajci (*Lepus europaeus*), hermelini (*Mustela erminea*) in male podlasice (*M. nivalis*). Od plazilcev in dvoživk bomo srečali številne zelence (*Lacerta viridis*), belouške (*Natrix natrix*), zelene rege (*Hyla arborea*), zelene žabe (*Rana esculenta*) itd. Videli bomo tudi različne kačje pastirje in metulje. In, da ne pozabim: vseskozi nas bodo spremljali veliki roji komarjev! ●

GRAND HOTEL UNION

Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana
Tel: 01 308 1270, faks: 01 308 1015
E-mail: hotel.union@gh-union.si
www.gh-union.si

GRAND HOTEL UNION
hotel in konferenčni center

ORGANIZIRAMO :

Poročne obrede in slavnostne večerje,
sprejeme, gala večerje, obletnice (30 - 300 oseb)
Zabavni in kulturni program

Naj najlepši trenutki ostanejo v najlepšem spominu

Digiskopija – kaj je to?

//Iztok Škornik

Kljub temu da digiskopija ponuja preproste rešitve naravoslovne fotografije, pa je način dela, vsaj na začetku, vse prej kot preprost. Digiskopiranja se je treba priučiti. Takšno fotografiranje lahko primerjamo z vožnjo avtomobila. Lahko ga kupimo, vendar se moramo najprej naučiti upravljati z njim.

Kaj je digiskopija

Digiskopija je skoraj revolucionarno odkritje zdaj že pokojnega Malezijca Laurencea Poha, ki je februarja 1999 zgolj po naključju spoznal, da lahko skozi svoj teleskop, s katerim je opazoval ptice, fotografira z digitalnim fotoaparatom. Laurencea se je zato prijelo ime »bater digiskopije«. Preprosto povedano gre za fotografiranje z digitalnim fotoaparatom skozi teleskop za opazovanje ptic. Ime temu nenavadnemu početju (digiskopija, ang. digiscoping) je dal Francoz Alain Fosse. Noviteta se je med naravoslovnimi fotografi in ornitologi »prijela«, saj se s tovrstnim fotografiranjem ukvarja vsak dan več ljudi. Če so začetniki digiskopije še fotografirali »z roke«, pa nam danes številni proizvajalci digitalnih fotoaparatorov in teleskopov že ponujajo množico različnih vmesnikov za digiskopijo.

Zakaj digiskopija

Konvencionalna naravoslovna fotografija pozna uporabo 35 mm zrcalno-refleksnega fotoaparata, z zmogljivimi, dragimi in nenazadnje težkimi optičnimi pripomočki (objektivi, teleobjektivi). Razpoložljive leče pa navadno niso dovolj zmogljive in je to za fotografiranje manjših ptic premalo.

Z digiskopijo, pri kateri uporabimo digitalni fotoaparatus integrirano npr. trikratno optično povečavo ter teleskop z okularjem dvajsetkratne povečave, pridobimo povečavo, ki najbolj spominja na teleobjektive z več kot 2800 mm, ki pa jih kratko malo ni. S tako povečavo lahko fotografiramo tudi obročke na nogah zaznamovanih ptic. Čeprav je izračun povečav le teoretičen, pa je zmogljivost takih povečav zelo blizu dejanske.

Tudi cena »digiskopa« je znatno nižja od klasične fotografske opreme, saj bomo za dober digitalni fotoaparatus (Nikon Coolpix 4500) odšteli približno 150.000 SIT, za

dober teleskop (Swarovski ATS 80 HD) z okularjem povečave 20-60 x (zoom) pa okoli 450.000 SIT. Kakor koli že, če zraven prištejemo še spominsko kartico (vsaj 128 MB), sodobno bliskavico, rezervne baterijske vložke ter nekaj rezervnih delov, je skupna cena še vedno manjša od srednje dobre optike zrcalno-refleksnih fotoaparatorov Leicinega formata. Da o nakupu filmov in razvijanju le-teh sploh ne govorimo.

Nekako logično je pričakovati, da si bodo opazovalci ptic, ki že imajo teleskope, kmalu omissili tudi digitalni fotoaparatus z vmesnimi nastavki in ga uporabili za fotografiranje ptic.

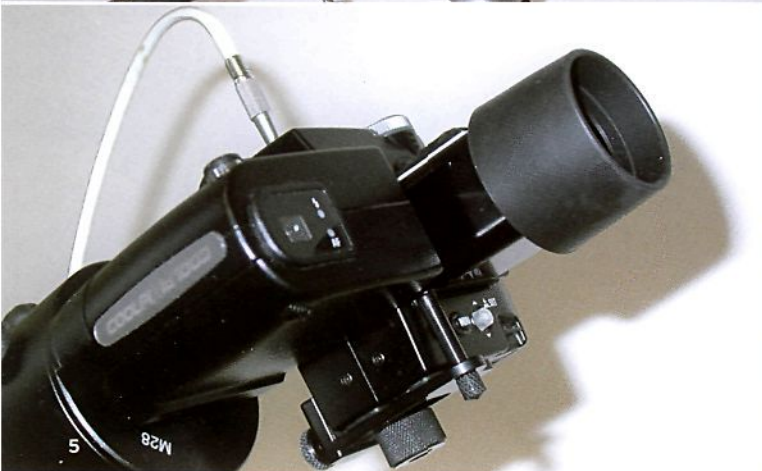
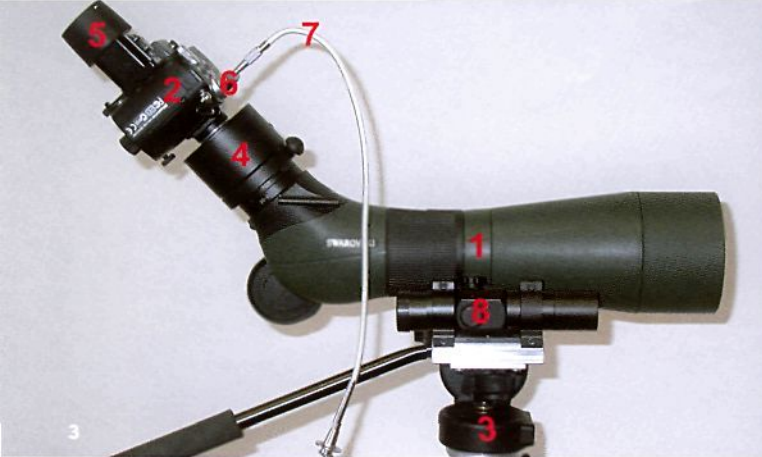
Danes je na voljo kar nekaj digitalnih fotoaparatorov, ki nam omogočajo digiskopijo. Večinoma se pri digiskopiji uporabljajo Nikon Coolpix 990, Nikon Coolpix 995 (nista več v prodaji) in Nikon Coolpix 4500 (je še v prodaji). Sicer pa lahko za digiskopijo uporabljamo tudi nekatere druge digitalce. Bolj primerni so tisti z notranjim zoomom in premerom objektiva 28 mm, saj jih laže pritrđimo na teleskop. Spodnja meja zmogljivosti digitalca za potrebe digiskopije je 2 mega točk. 35-mm film sicer še vedno ponuja potencial za višjo kakovost slike, vendar se razlika nevdržno zmanjšuje. Visoko kakovostni in za zdaj dragi digitalni fotoaparatusi že ponujajo vrhunske rezultate.

Prednosti digiskopije

Ena glavnih prednosti digiskopije je možnost, da si takoj ogledamo fotografirane ptice na zaslonu LCD, določamo neznane in manj znane vrste doma, nenazadnje pa imamo fotografijo že v nekaj trenutkih - brez dolgotrajnega čakanja na razvijanje. Po prvem posnetku lahko ocenimo nastavitve, ki so potrebne za dober posnetek, slabe fotografije lahko zbrisemo. Fotografije lahko v kratkem času preneseemo na računalnik (ni več dolgotrajnega in zamudnega skeniranja fotografij ali diapozitivov), kjer jih lahko kas-

1: Kmečki lastovski (*Hirundo rustica*).
foto: Iztok Škornik

2: Avtor besedila in digiskopij, Iztok Škornik.
foto: A. Marn

3: Digiskop in njegovi sestavni deli (1. Teleskop Swarovski ATS 80 HD z okularjem Swarovski zoom 20-60x, 2. Digitalni fotoaparat Nikon Coolpix 4500, 3. Stativ Swarovski, 4. Swarovski DCA (Digital camera Adapter) vmesnik, 5. LCD senčilo z lupo (2x) EagleEye/Xtend-a-View Pro (tm) - Wing Version, 6. Nosilec in roka za žični sporzilec EagleEye, 7. Žični sporzilec Minolta, 8. Red dot točkovni merilec 1x30 in po naročilu izdelan nosilec).
foto: Iztok Škornik

4: Vmesnik Swarovski DCA (Digital Camera Adapter) omogoča vpetje različnih objektivov (28 mm, 37 mm, 43 mm, 52 mm).
foto: Iztok Škornik

5: LCD senčilo z lupo (2x) proizvajalca EagleEye. Nosilec zanj je hkrati nosilec ročke žičnega sporzilca.
foto: Iztok Škornik

6: Red Dot točkovni merilec ali refleksi Red Dot spektiv omogoča lažje iskanje objekta, kadar je na teleskop fiksno pritrjen kompaktni digitalni fotoaparati.
foto: Iztok Škornik

neje ustrezno obdelamo. Tisti, ki se z digiskopijo ukvarjamo, prisegamo na Adobe Photoshop. Ker veljajo naravoslovni fotografi za nadležne fotografe, še posebej kar se živali tiče, nam digiskopija ponuja možnost fotografiranja z večje razdalje. S tem manj vznemirjamo živali, izraz fotografiranega objekta pa deluje bolj naravno.

Slabosti digiskopije

Trenutno so digitalni fotoaparati pri prenosu na spominsko kartico še vedno počasni in nemalokrat zaradi tega zamudimo tudi kakšno priložnost za dober posnetek. Pri tem pa moramo biti računalniško pismeni in znati upravljati s posnetimi in shranjenimi fotografijami. Na močni zunanji svetlobi je zaslon LCD včasih slabo viden. To pomankljivost lahko odpravimo z ustreznim senčilom. Tudi pri digiskopiji je izrednega pomena vrhunska optika teleskopa in fotoaparata. Pri teleskopih srednjega in nižjega cenovnega razreda se nam kaj lahko zgodi, da posnetki ne bodo ostri. Težave pa nastopijo tudi zaradi sferične in apokromatske aberacije. Slednja je še posebej moteča, saj se na robovih belih in črnih objektov pojavlja vijolična obroba, ki jo lahko delno ali v celoti odstranimo z računalniško obdelavo. Pri vrhunskih teleskopih (Swarovski ATS 80 HD, Leica Apo-Televid, Zeiss Diascope 85T FL) teh težav skorajda ni.

Oprema

Med teleskopi se v digiskopiji uporabljajo predvsem teleskopi Swarovski, Leica in Zeiss. Možno je fotografirati tudi z drugimi teleskopi, vendar je kakovost zapisa slabša. Premer leče teleskopa mora biti vsaj 70 mm! Večina za digiskopijo uporablja digitalne fotoaparate Nikon Coolpix 990, 995 in 4500. Zakaj? Imajo notranji zoom in nam omogočajo, da vpnemo digitalni fotoaparati na okular teleskopa z vmesnikom, razdalja med lečami okularja in objektivu pa je izredno majhna, kar je za fotografiranje skozi teleskop bistvenega pomena. Tako zmanjšamo

možnost pojava vinjete (obročja) na fotografiji. Vmesnik (adapter) je mogoče tudi kupiti, saj so izdelovalci digitalnih fotoaparati (predvsem Nikon) in teleskopov že ponudili trgu svoje, sicer drage vmesnike. Lahko si ga izdelate tudi sami oz. vam ga po navodilih izdelata najbližji stružarski mojster.

Za kakovostno zajemanje digitalne fotografije pri digiskopiji so bistvenega pomena dober in stabilen stativ, žični sporzilec ter senčilo za zaslon LCD. Nosilec za žični sporzilec lahko kupite ali pa si nosilec izdelate sami. Elektronski sporzilci (Remote control) niso najboljši zaradi časovnih zamikov, pa še dragi so, če jih kupite kot dodatno opremo. Senčilo za zaslon LCD lahko kupite ali pa si ga naredite sami iz priročne »naprave« za ročno ogledovanje diapozitivov. Zaradi naknadnega ostrenja na teleskopu, ki je včasih nujno, je boljše, če ima senčilo tudi lupo, v kateri bomo izostritev na ekrančku bolje videli.

PREVIDNOSTNI UKREPI!

Pri premikanju stativa in teleskopa bodite pozorni na sonce, če je na teleskopu z vmesnikom pritrjen vklopljen digitalni fotoaparati, saj fotoaparati lahko trajno poškodujete, če skozi teleskop neposredno zaidejo sončni žarki! ●

7: Mandarinka (*Aix galericulata*)
foto: Iztok Škornik

8: Rjavoperuta komatna tekica (*Glareola pratincola*)
foto: Iztok Škornik

avtorji:

- Tomaž Jančar
- Andrej Medved
- Borut Rubinič
- Andrej Figelj
- Eva Vukelič
- Željko Šalamun
- Urša Koce
- Nataša Šalaja
- Marjana Ahačič
- Barbara Vidmar

fotografi:

- 1: Slavko Polak
- 2, 11: Andrej Medved
- 3, 7: Eva Vukelič
- 9: Borut Mozetič
- 10: Urša Koce
- 12: Barbara Vidmar

1//Postopek za Volovjo reber se nadaljuje

Agencija RS za okolje je konec julija sklicala posvet, na kateri so predstavili argumente za vključitev posameznih strank v postopek pri okoljevarstvenem soglasju za graditev vetrnega polja Volovja reber. Obravnava je bila posledica dejstva, da smo se v postopku znašle stranke z nasprotujočimi si interesi, po njej pa bo ARSO izdala odločbe o ugotovitvi statusa strank v postopku. Elektro Primorska je konec junija na Agencijo RS za okolje vložilo dopolnilno poročilo o vplivih na okolje. Zdaj uradniki, ki vodijo postopek, pregledujejo, ali je dokumentacija popolna. DOPPS je konec junija dobil možnost vpogleda v dopolnilno poročilo. Po prvem hitrem branju lahko rečemo, da sta tako Poročilo kot tudi Revizija sestavljena bistveno bolj kakovostno kot prvotni različici. Za popolno sliko bo seveda gradivo treba podrobno preštudirati. Že po bežnem pregledu pa je bilo opaziti nekaj šibkih členov, zaradi katerih pridobitev okoljevarstvenega soglasja ni verjetna.

Sicer pa je občina Ilirska Bistrica nad lastniki, ki nočejo prodati svojih zemljišč na Volovji rebri, spožila razlaščenje po hitrem postopku. DOPPS-ov odvetnik Tomaž Petrovič je vložil pritožbi v imenu dveh domačinov. TJ

2//Pašno kosni test na poskusnem posestvu Vrbovski deli na Ljubljanskem barju - LIFE Kosec

Na DOPPS-ovem poskusnem posestvu na Vrbovskih delih v okolici Bresta bo v letošnjem poletno-jesenskem času napravljenih več naravovarstveno kmetijskih poskusov, katerih cilj je preizkusiti primernost obstoječih kmetijskih praks za varstvo ptic na vlažnih ekstenzivnih travnikih.

V obdobju po 1. avgustu na parcelah opravljamo poskuse različnih tipov, predvsem pticam prijaznih načinov košenj. Kosni poskus opravljamo z DOPPS-ovo strojno mehanizacijo, saj je ekipa v okviru projekta LIFE kosec pred

kratkim nakupila klasičen traktor znamke **New Holland** in potrebne strojne priključke za celotno oskrbo ekstenzivnih travnikov (strižna kosilnica, obračalnik in balirka za oglate bale). Z začetkom septembra pa je na istih parcelah načrtovan še pašni poskus z govedom. Na vlažnih travnikih bomo v jesenskem času opazovali vplive različnih obremenitev pašnikov z živino in posledice različne paše na botanično strukturo posebnih travniških habitatov, ki so ugodni tudi za kosca (*Crex crex*). Poskus smo zastavili v sodelovanju z Biotehniško fakulteto – Oddelkom za agronomijo, ki nam je ponudila tudi tehnično podporo pri izvedbi. V poskusu bodo sodelovale tudi lokalne skupnosti in kmetje iz okolice Bresta, ki so za eksperimentalne potrebe namenili svojo živino. Poskus se bo v jesenskem času ponavljal v obdobju petih let. Za morebiten ogled poskusa se lahko obrnete na DOPPS-ovo pisarno (Andrej Medved, Luka Božič ali Željko Šalamun). AM

3//Kaj smo popisovali v gnezditveni sezoni 2005

Letošnja gnezditvena sezona popisov ciljnih vrst je minila v znamenju novosti in presenečenj, na žalost jih je nekaj tudi negativnih. V letošnjih popisih v okviru projekta Monitoring populacij izbranih vrst ptic smo popisovali kar devetnajst vrst ptic, v vseh številnih akcijah in štetjih pa je sodelovalo rekordno število popisovalcev, približno sto.

Opravili smo dve novi skupinski akciji – popis grahaste in male tukulice na Cerknškem jezeru ter popis beloglavih jastrebov v zahodni Sloveniji. Grahaste in male tukulice smo na Cerknškem jezeru popisovali maja; skupaj smo prešteli 12 malih in 7 grahastih tukulice.

Druga povsem nova akcija pa je bilo spremljanje selečih se ujed na višjih delih zahodne Slovenije. Namena sta bila dva: sistematično zbrati podatke o selitvenih značilnostih ujed, predvsem beloglavih jastrebov, v tem delu države ter ugotoviti, ali so domneve o Breginj-

skem stolu kot območju tako imenovane ozkega grla pravilne. Slednje smo hitro potrdili, saj je bilo v višku sezone na Breginjskem stolu opazovanih od 50 do 150 selečih se ujed. Ocenjujemo, da to območje v sezoni preleti od 1500 do 2000 ujed.

Nič kaj vzpodbudni niso rezultati popisov vrtnih strnadov na Krasu, slabo kaže z rezultati popisov koscev, katastrofalno pa je tudi stanje z zlatovranko, ki je že nekaj let z enim parom, ki uspešno spelje mladiče, v Sloveniji na pragu izumrtja. Na srečo smo letos pričali tudi nekaj pozitivnim presenečenjem. Mednje med drugim sodi več kot deset novih ugotovljenih parov velikih uharic na Vipavskem, gnezditvena kolonija poljskih vran pri Krškem, zdrave populacije hribskih škrjanec in podhujk na Krasu in Pivškem ter novo gnezdo belorepca. Daljše poročilo o popisu v gnezditveni sezoni 2005 bomo objavili v prihodnji številki revije Svet ptic. BR

4//Konferenca na temo usklajevanja interesov kmetijstva, razvoja podeželja in varstva ogroženih vrst ptic na posebnih varstvenih območjih

Na DOPPS-u se zavedamo pomembnosti obdobja priprave novega strateško-programskega okvira na področju strukturnih skladov, kmetijstva in razvoja podeželja, ki tako na evropski kot na državni ravni združuje kmetijske in naravovarstvene cilje.

DOPPS BirdLife Slovenia je s podporo BirdLife Int. in RSPB – Royal Society for the Protection of Birds v obdobju priprave Programa razvoja podeželja za Republiko Slovenijo za obdobje 2007 – 2013 pripravil posebna priporočila za varstvo in ohranjanje ugodnega stanja prostoživečih vrst ptic na posebnih območjih varstva (SPA – Special Protected Areas) v Sloveniji. Ob tej priložnosti je ob udeležbi predstavnikov Ministrstva RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in Ministrstva RS za okolje in prostor, drugih pristojnih državnih institucij na področju kmetijstva in razvoja podeželja ter ohranjanja narave ter predstavnici

kov Evropske komisije potekala konferenca, na kateri so bili izpostavljeni problemi in nakazane možnosti reševanja problema ogroženosti populacij ptic kulturne agrarne krajine.

Konferenca je potekala v tednu med 26. in 30. septembrom v Ljubljani. Konference so se udeležili tudi predstavniki partnerjev BirdLife iz Slovaške, Češke republike, Cipra in drugih držav članic EU. AM

5//Ornitofon

Zelo očitno naš ornitofon postaja vedno bolj prepoznaven v javnosti. Na znano številko ne pokličejo le naši zvesti člani, marveč tudi novinarji, učitelji, državni uradniki in predvsem ljubitelji narave in ptic, ki jim ni vseeno, kaj se dogaja s pticami. Zanima jih, kaj narediti s komaj operjenim mladičem, ki na videz brezglavo frfota po grmovju. Kako mu lahko pomagajo? Ali ni morda zapuščen?

Na takšna vprašanja ni težko odgovorjati. Nasprotno, prav veseli smo takšne skrbi. Včasih dobimo celo občutek, da nam ljudje ne verjamejo, ko vedno znova poudarjamo, da ti »izgubljenčki« v veliki večini resnično niso izgubljeni. Njihovi starši budno spremljajo dogajanje in mladiče hranijo še nekaj časa zatem, ko že poskačejo iz gnezda.

Nedolgo tega je poklicala prijazna gospa, ki je našla zapuščenega mladiča rjavega srakoperja. Ni se je dalo prepričati, da mladič pač ni zapuščen. Gospa je mladiča odnesla, ga nahranila in dala v kletko na balkon. Naslednjega dne je vsa začudena poklicala na društvo in opisala nenavaden pojav: starši rjavega srakoperja so hranili svojega mladiča kar skozi kletkine rešetke!

Kaj torej storiti, kadar zagledamo ravno speljanega mladiča? Najbolje popolnoma nič. Če se v bližini potepajo mački, ga lahko dvignemo in damo na bližnji grm ali drevo in od daleč opazujemo, kaj se dogaja z njim. Ptici nimajo dobro razvitega voha, zato jih vonj po človeku ne bo motil. Vračati mladiče v gnezdo tudi ni najbolj priporočljivo, kajti straši velikokrat žrtvujejo bolnega ali s paraziti napadenega mladiča v dobro celotne-

ga legla. Kljub navidezni krutosti s tem rešijo preostale mladiče. Če vendarle niste prepričani, kako ravnati, pa vam bomo seveda rade volje svetovali na ornitofonu. AF

6//DOPPS podprl iniciativo za zavarovanje naravnih in kulturnih vrednot Planinskega polja

Na pobudo tamkajšnje lokalne skupnosti je sredi meseca maja v Lazah stekla iniciativa za zavarovanje naravnih in kulturnih vrednot Planinskega polja. Na srečanju v lokalnem vaškem muzeju, ki sta ga uredila domačina Nataša in Joerg Prestor, se je zbralo več strokovnjakov in zainteresiranih domačinov, ki so se potem pogovarjali o pticam prijaznih načinih upravljanja z ekstenzivnimi travniki, ekološkem kmetijstvu in prednostih zavarovanih območij.

Luka Božič, varstveni ornitolog, in Andrej Medved, naravovarstveni agronom, sva navzočim predstavila DOPPS-ova priporočila za oskrbovanje posebnih travniških habitatov, kot na primer košnja po 15. juliju, pticam prijazen način košnje, obremenitev pašnikov z živino, puščanje mejc in drugih posamičnih strukturnih elementov kulturne agrarne krajine. Sledili sta predavanja Alenke Bratuša iz Združenja ekoloških kmetov osrednje Slovenije in predavanje Leone Kebeta, ki je predstavil Notranjski regijski park.

Na srečanju je bilo večkrat izpostavljeno dejstvo, da velja Planinskega polje za posebno naravno in kulturno vrednoto, ki zahteva posebno pozornost. Z razglasitvijo območij Natura 2000 je bil napravljen le prvi korak. V prihodnje bo treba posebno pozornost posvetiti lokalnim skupnostim na Planinskem polju, ki najbolj poznajo življenjski prostor in so zato tudi najboljši sonaravni upravljalci tega prostora. Zelo pomembno je, da se tako poznavanje uporabi tudi pri popisu vseh posebnosti in pojavov ter beleženju današnjega stanja. Iniciativa za zavarovanje Planinskega polja si je naložila zahtevno nalogo, zato vabi vse zainteresirane k sodelovanju! AM

7//Pobarvanka o koscu

Učencem nižjih razredov osnovnih šol na Ljubljanskem barju in Cerknškem jezeru smo letos spomladi razdelili pobarvanke o koscu. Najprej smo jim predstavili to posebno vrsto ptice, ki živi prav blizu njih. Večina jih je prvič slišala za kosca, ko pa smo poslušali posnetek njegovega petja, je marsikdo ugotovil, da ga je pravzaprav že slišal. Nato smo se skupaj lotili barvanja kosca in prijateljev. Otroci so pobarvanke z navdušenjem sprejeli in obljubili, da bodo za domačo nalogo o koscu in prijateljih pripovedovali tudi svojim staršem in sorodnikom.

Pobarvanka »Kosec in prijatelji« je v okviru projekta LIFE Kosec izšla lani oktobra. Skozi zgodbo in hudomušne ilustracije Marjana Vaupotiča prikazuje kosca, njegov način življenja in ogroženost. S pobarvanko poskušamo približati to ogroženo vrsto ptice tudi najmlajšim, kajti prihodnost koscev bo nekoč prav v njihovih rokah. EV

8//Dan za ptice na Moti

Gostilničar Branko Kolbl je pri Gezovih jamah na Moti v začetku aprila že petič zapovrstjo organiziral dan za ptice, z namenom, da osnovnošolcem prikaže, kako se izdelujejo ptičje gnezdilnice, jih tako približa pticam in skrbi za naravo. Udeležili so se ga učenci nižjih razredov osnovne šole Cven in Križevci pri Ljutomeru ter varovanci ljutomerske enote Varstveno-delovnega centra Murska Sobota.

Dan se je pričel s kratkim predavanjem o pticah Pomurja, namenu gnezdilnic, njihovem izdelovanju, nameščanju in skrbi zanje. Delo smo nadaljevali po skupinah; nekateri so izdelovali in nameščali gnezdilnice, drugi pa smo se odpravili na krajši izlet po murski loki, kjer so nas od ptičjega petja skoraj bolela ušesa.

Skupine so se menjavale, tako da so vsi spoznali vrste gnezdilnic (od gnezdilnice za plavčka do gnezdilnice za lesno sovo, preprosto narejenih iz desk ali naravnih dupel dreves) in jih seveda pomagali izdelati in nekatere namestiti. Zamenjali pa smo tudi nekaj dotrajanih. Na koncu je bila razstava najbolj domiselnih gnezdilnic, kjer so največ pokazali varovanci Varstveno-delovnega centra iz Ljutomera. ŽS

9//Škocjanski zatok polni stolpce Uradnega lista

Načrtovanje obnove Škocjanskega zatonka, ki je potekalo od leta 1999 do 2004, je zaradi naravnih posebnosti območja zahtevalo multidisciplinaren pristop z veliko strokovnega in raziskovalnega dela. V zadnjih mesecih je Ministrstvo za okolje in prostor skupaj z DOPPS-om in podjetjem DDC svetovanje inženiring, d.o.o., ki sodeluje pri pripravi investicije za obnovo Škocjanskega zatonka, pripeljalo projekt obnove rezervata do izvedbene faze. Dne 29. julija je bil v Uradnem listu objavljen javni razpis za izvedbo krajinske in vodnogospodarske ureditve naravnega rezervata Škocjanski zatok ter odstranjevanje sedimenta in ureditev deponije za odstranjeni sediment.

Gradbena dela, ki jih ministrstvo oddaja v izvedbo, obsegajo glavno načrtovanih renaturacijskih aktivnosti v Škocjanskem zatoku. Dela se bodo predvidoma

začela jeseni 2005 z oblikovanjem sladkovodnega močvirja in krožne učne poti na Bertoški bonifiki, kar sofinancira tudi DOPPS s sredstvi, ki jih črpamo iz evropskega programa LIFE. Iz lagune bo odstranjenih 200.000 kubičnih metrov blata, za kar bo na območju Ankaranske bonifike urejena posebna deponija. Blato bo iz lagune črpal plovni bager, potem pa se bo prek črpalnice po cevovodu prečrpavalo na odlagališče. Istočasno bo potekalo urejanje prednostnih habitatov ob robovih lagune, ki obsega povečanje polojev, ureditev gnezditvenih in drugih otočkov s pestrimi rastišči slanuš ter ureditev sekundarnih jarkov, po katerih se bo sveža voda pretakala tudi v robne dele lagune. Z opravljanjem renaturacijskih del bomo v rezervatu povečali in obnovili habitate ter ustvarili ugodne ekološke razmere za ponovno naselitev in povečanje populacij ogroženih vrst ptic.

Hkrati začnemo tudi z urejanjem parkovne infrastrukture, ki je glavni predpogoj za doseganje razvojnih ciljev Škocjanskega zatonka, torej rezervata, odprtega za javnost z izobraževalno, osveščevalno in znanstveno-raziskovalno funkcijo. V okviru projekta »Škocjanski zatok – učilnica v naravi za vsakogar«, ki ga delno sofinancira Evropska unija (Evropski sklad za regionalni razvoj) v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija – Italija 2000 – 2006, smo v sodelovanju z Zbornico za arhitekturo in prostor Slovenije 5. avgusta v Uradnem listu objavili razpis javnega natečaja za oblikovanje objektov in dopolnitev krajinske ureditve rezervata. Cilj natečaja je pridobiti arhitekturno-krajinsko rešitev, ki bo vsebinsko, funkcionalno in oblikovno najbolj ustrezala umestitvi v naravni rezervat ter programu in ciljem rezervata, ki smo jih podrobno predstavili v natečajni nalogi. Posebej smo poudarili, da morajo biti vsi objekti načrtovani tako, da bosta njihova postavitve in obratovanje pomenila kar najmanjše možno poseganje v naravo ter bodo pticam in okolju prijazni. Natečajne rešitve bomo zbirali do konca oktobra 2005.

Delovno poletje vseh, ki sodelujemo pri projektih za ohranjanje in razvoj Škocjanskega zatonka, se bo očitno prevesilo v še bolj delovno jesen, ko bodo delovni stroji Škocjanski zatok za kratek čas spremenili v gradbišče. Potem bo Škocjanski zatok spet postal oaza na pragu Kopra – za ptice in za ljudi. Cena obnove bo visoka in upamo, da bo slovensko javnost in predvsem tiste, ki sprejemajo odločitve, prepričala, da moramo naravo ohranjati, ne pa uničevati. NŠ

11//Podpis deklaracije o sodelovanju pri varstvu okolja

Pred kratkim smo v DOPPS-ovi predavnici skupaj z Zvezo ekoloških gibanj Slovenije in društvom Mountain Wilderness sopodpisali Deklaracijo o sodelovanju pri varstvu okolja, koloksem izobraževanju in trajnostnem razvoju na območju regije Mura – Drava.

Deklaracija med drugim opozarja, da je naravna in kulturna dediščina mednarodne regije ob rekah Mura in Drava v veliki nevarnosti zaradi hitrega gospodarskega razvoja, ki žal ne sloni na principih trajnostnega razvoja, ampak na principih kapitala. Poudarja, da za učinkovito zaščito in celoten razvoj regije že obstajajo dobre zakonske podlage tako v nacionalnih kot mednarodnih okvirih, vendar je za to potrebna njihova dosledna uveljavitev in uresničitev načrtovanih ukrepov in programov kot tudi učinkovito uveljavljanje ukrepov zaščite in nadzora.

Namen podpisa deklaracije je predvsem poglobitev sodelovanja pri ohranjanju naravnega okolja pa tudi obveščanje javnosti in pristojnih institucij o svojih stališčih in zahtevah v zvezi z zaščito rek Mure in Drave ter njihovih porečij, predvsem v kontekstu celotnega in trajnostnega razvoja regije.

Deklaracijo so pred tem že podpisali predstavniki hrvaške Dravske lige in prekmurski (pomurski) del članov Murske lige v ustanavljanju, med njimi tudi Društvo za zdravo življenje Mavrica iz Lendave. MA

10//Prebivalci Šentjernejskega polja so preučevali črnočelega srakoperja

V juniju je novomeška enota Zavoda za varstvo narave (ZVN) napravila raziskavo o črnočelem srakoperju na Šentjernejskem polju. K raziskavi so pritegnili lokalno prebivalstvo, predvsem učence iz osnovne šole Šentjernej, sodelovali pa smo tudi ornitologi iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije in Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Raziskava je bila napravljena z namenom, da spoznamo gnezditvene navade in ekološke zahteve te v Sloveniji maloštevilne in močno ogrožene vrste. Črnočeli srakoper, svojčas pogost gnezdilec mozaične kulturne krajine, je do današnjih dni preživel tako rekoč le še na Šentjernejskem polju, kjer na obrobjih vasi gnezdi skupno okoli petnajst parov. Posamezni pari pa vztrajajo še v Jovsih in Beli krajini.

Med nekajdnevnim opazovanjem nekaj gnezdečih parov črnočelih srakoperjev pod vodstvom izkušenih ornitologov so učenci in lokalno prebivalstvo поблиže spoznali vrsto, s katero v Sloveniji sobivajo le še oni. Seznanili so se tudi s problematiko drastičnega upada njene številčnosti.

Na rob izumrtja so črnočelega srakoperja v preteklih desetletjih pripeljale spremembe v načinu kmetovanja. Izginjanje tradicionalne mozaične kulturne krajine je pomenilo izginjanje njegovega življenjskega prostora, uporaba pesticidov pa je močno zmanjšala številčnost njegovega plena – velikih letečih žuželk. UK

12//DOPPS in Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije uspešno zaključila cikel predavanj

V okviru letošnjih obveznih predavanj za predstavnike kmetijskih gospodarstev, ki prejemajo neposredna plačila iz Slovenskega kmetijsko okoljskega programa (SKOP), sta DOPPS in Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije pripravila predavanje o posebnih travniških habitatih ali predavanje o ukrepu HAB.

Tako je bilo v obdobju med 15. februarjem in 5. julijem 2005 na ekološko pomembnih območjih v Sloveniji organiziranih več kot 10 strokovnih predavanj. Nosilca Andrej Medved, DOPPS-ov naravovarstveni agronom, in Luka Božič, varstveni ornitolog, sta svoje izsledke in priporočila za ohranjanje posebnih travniških habitatov predstavila kmetom v Mariboru, Semiču, Podpeči, Bevkah, Pivki, Senožcah, Grgarskih ravnah, Gradinu ter na Ptuj in Igu. Ocenjujemo, da se je predavanj skupaj udeležilo približno 1100 kmetov z registriranim kmetijskim gospodarstvom, kar potrjuje tudi podatek, da se je število subvencijskih vlog za kmetijsko okoljski ukrep HAB – ohranjanje posebnih travniških habitatov – ki je bil dejansko tudi predmet DOPPS-ovih predavanj, v letu 2005 povečalo približno za trikrat v primerjavi z letom 2004. Tudi v prihodnje se nadejamo dobrega sodelovanja s Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije in kmetijskimi svetovalci, ki so v letošnjem letu pokazali poslušnost za varstvo ogroženih vrst ptic na posebnih varstvenih območjih Natura 2000. AM

13//Informacijske table na projektnih območjih LIFE koscev

Konec julija smo na Ljubljanskem barju in ob Nanoščici postavili prve štiri informacijske table, s katerimi smo predstavili področje in projekt Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji, ki ga DOPPS v okviru projekta LIFE Narava III uresničuje od začetka lanskega leta.

Tri približno kvadratni meter velike table so tako že postavljene na treh glavnih poteh, ki vodijo na projektno področje Vrbovski tali na Ljubljanskem barju, še ena je postavljena na območju Nanoščice, dve pa bosta stali tudi ob Cekrniškem jezeru.

Na tablah so na kratko predstavljeni cilji projekta, to je ustvariti razmere, ki bodo zagotovile dolgoročno in uspešno varstvo kosca v Sloveniji, kar ob enem pomeni tudi izboljšanje razmer za druge vrste travniških ptic. Predstavljena so področja, na katerih projekt poteka, ter kosci (*Crex crex*), močno ogrožena vrsta ptice iz družine tukulic, ki pri nas živi predvsem na vlažnih, ekstenzivnih travnikih, prezimuje pa v jugovzhodni Afriki. TJ

14//Obisk svetovnih partnerjev v Ljubljani

Med pripravami na Evropsko srečanje partnerjev BirdLife International (EPM), ki bo od 13. do 16. oktobra 2006 v Ljubljani, smo prejeli prošnjo svetovnih partnerjev BirdLife International za sodelovanje pri dogodku.

Člani svetovnih partnerjev so izrazili željo po spoznavanju naravovarstvenih tem in postopkov dela v okviru evropskega partnerstva, zato smo jih povabili, da se nam na srečanju pridružijo kot opazovalci.

Nekateri izmed njih se nam bodo zadnji dan srečanja pridružili na ornitološkem izletu. Po končanem EPM-ju se bodo predstavniki svetovnih partnerjev sestali na 28. strokovnem srečanju, ki ga bomo pripravili med 17. in 20. oktobrom 2006 v Ljubljani. V tem času bodo obiskali našo pisarno, kjer jim bomo predstavili delo in naravovarstvena prizadevanja DOPPS. Obisk v Sloveniji bodo izkoristili tudi za spoznavanje drugih evropskih partnerjev ter izmenjavo izkušenj in znanja s področja ornitologije in varstva narave. BV

//Na voljo je še nekaj majic

Ker ste člani pokazali kar precej zanimanja za majice z motivi ptic, na katere smo vas opozorili v prejšnji številki, vas obveščamo, da je na zalogi še nekaj kosov:

- majica z motivom prosnika, kratak rokav, naravna barva, velikost XL, XXL .....1.200,00 SIT
- majica z motivom smrdokavre kratak rokav, bela barva, velikost XXL .....1.200,00 SIT
- majica z motivom čebelarjev kratak rokav, naravna barva XL, XXL .....1.200,00 SIT

Na zalogi je tudi nekaj polo majic z logotipom DOPPS, v velikosti XL in XXL, kratak ali dolg rokav, po ceni 1.800,00 SIT. Majice boste plačali po povzetju, poštnina ni vključena v ceno.

Svoje naročilo sporočite na telefonsko številko 01 426 58 75 ali na elektronski naslov: nevenka.pfajfar@dopps-drustvo.si.

→ Postani član DOPPS, pridruži se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za Acrocephalus.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo s skupnimi močmi, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si ali nas pokličite na 01 426 58 75. Poslali vam bomo pristopni paket. Postali boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in in je partner svetovne zveze za varstvo ptic. S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

**Predstavite se
z uverturami!
Različne ob različnem
času, drugačne za
drugačne!**

GPGWMJ – Izkaži se s predigro

**Osnovno uverturo nastavite
z SMS zahtevo: ključno
besedo in kodo izbrane
uverture pošljite na številko
1919 (primer: U GPGWMJ ali
UVERTURA GPGWMJ) ali pa
pokličite številko Mobitelove
zabavne postaje – 183 777
in sledite navodilom.**

Uvertura: izkaži se s predigro!

Uporabniki Mobitel GSM/UMTS, nastavite tistim, ki vas kličejo na mobilca, zvočne efekte ali glasbo iz nabora storitve Uvertura. Odslej se lahko ob različnih urah v dnevu (časovna uvertura) ali različnim klicalcem (uverture skupin) predstavljate različno.

Za več možnosti (nabor uvertur in pripadajočih kod, nastavitve časovne uverture in uverture skupin) vabljani na mobilni portal Planet/Krneki/Uvertura ali na spletni portal www.planet.si, zavihek Krneki.

Nastavitev/izbor posamezne uverture stane 300 SIT in velja za obdobje 30 dni. Nastavitev »samo zvonjenje« je brezplačna. Brez preklica ali spremembe uverture se obdobje uporabe nastavitvene uverture samodejno podaljša za nadaljnjih 30 dni, kar znaša prav tako 300 SIT. Izbor uvertur/e lahko spreminjate večkrat in kadarkoli. Vsaka nastavitev stane 300 SIT in je veljavna 30 dni. Če nastavitve ne boste spremenili, boste pred iztekom obdobja (29. dan) prejeli SMS opomnik, ki vas bo spomnil na možnost podaljšanja, novega izbora ali preklica.

Informacije:

naročniki Mobitel GSM/UMTS: 031/041/051 700 700, Mobiuporabniki: 031/041/051 121, ostali: 080 70 70.

ŽIVLJENJE NISO LE BESEDE

WWW.MOBITEL.SI